

KLAIPĖDOS UNIVERSITETAS

Socialinių ir humanitarinių mokslų fakultetas

Jono Pauliaus II krikščioniškųjų studijų centras

Vaida Rimkienė

**ŽMOGAUS ORUMAS IR PAŠAUKIMO Į ŠVENTUMĄ VISUOTINUMAS
SOCIALINIAME - TEISINIAME KONTEKSTE**

Dvasinio konsultavimo ir asistavimo studijų programos magistro baigiamasis darbas

Klaipėda, 2020

TURINYS

IVADAS	2
I. ŽMOGAUS ASMUIO KRIKŠČIONIŠKOS ANTROPOLOGIJOS POŽIŪRIU	5
1.1. Žmogus kaip <i>imago Dei</i>	5
1.2. Žmogus – kūnu ir siela vienas asmuo	11
1.3. Žmogaus lytiškumas kaip asmens tapatumo veiksnys	13
II. ŽMOGAUS ORUMAS IR TEISĖS BEI JŲ JURIDINIS ĮTVIRTINIMAS	17
2.1. Žmogaus orumo ir prigimtinių teisių ryšys	17
2.2. Žmogaus orumas ir prigimtinių teisių kaip visuotinai saugomos vertybės	21
2.3. Žmogaus orumas ir teisės socialiniame Bažnyčios mokyje	25
III. ŽMOGAUS PAŠAUKIMAS Į ŠVENTUMĄ	39
3.1. Sandora kaip žmogaus pašaukimo į šventumą forma	41
3.2. Pašaukimo į šventumą kristocentriškumas	54
3.3. Dekalogas kaip žmogaus orumą ir teises vienijantis pagrindas	57
3.4. Dievo ir artimo meilės ryšys	59
3.5. Palaiminimai kaip šventumo įgalinimas	64
3.6. Visuotinio pašaukimo šventumui realizavimas pasaulyje	66
3.7. Šventumas - Dievo malonės ir žmogaus valios dialektika.....	71
IŠVADOS	76
LITERATŪRA	79
SANTRAUKA	84
SUMMARY	85

IVADAS

Temos aktualumas. Biblinis apreiškimas ir Katalikų bažnyčios mokymas liudija, kad žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą, todėl yra kilnus ir orus. Orumas yra visų prigimtinių ir iš jų kylančių žmogaus teisių pagrindas. „Visų žmonių giminės narių prigimtinio orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas“ – skelbia Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos, kurios 70-ąsias metines 2018 metais minėjo visas pasaulis, pirmasis preambulės sakiny.¹ Ši deklaracija įtvirtino universalias žmonijos vertybes ir visuotinį idealą, kurio turi siekti visos tautos ir visos valstybės. Deklaracijos priėmimas savaime neapsaugojo nuo žmogaus teisių pažeidimų, tačiau ji tapo svariu ginklu kovojant dėl visų žmonių laisvės, lygybės ir orumo. Šiandien visuotinai pripažįstama, kad žmogaus orumas yra neliečiamas. Nuo 2008 metų spalio 21 dienos kasmet minima Pasaulinė orumo diena. Daugumos demokratių valstybių pagrindiniai įstatymai, taip pat ir Lietuvos Respublikos Konstitucija, skelbia, kad žmogaus teisės ir laisvės yra prigimtinės.

Dievo paveikslas yra teologinė sąvoka. Žmogaus orumas yra socialinė - teisinė sąvoka. Šiame kontekste natūraliai kyla šių sąvokų dermės aktualizavimo problema.

Orumas yra daugialypė kategorija, nes pats žmogus nėra mechaninės kūrybos rezultatas. Filosofinė antropologija atskleidė, kad žmogus nėra ir sunkiai gali būti iki „galo“ ištirtas, matematiškai apskaičiuotas ar pavaldus logikos dėsniams. Žmogus yra kūniška ir dvasinė būtybė, turinti biologinę kūną, kurį tiria gamtos mokslai (pvz. antropologija, medicina), ir sielą (dvasią), kurią nagrinėja tokie mokslai, kaip teologija, psichologija, sociologija ir kiti.

Kaip senais laikais, taip ir šiandien aktualūs klausimai, kas yra žmogus, kokia gyvenimo prasmė, koks žmogaus ir dievybės santykis, koks žmogaus pašaukimas, kaip jis turi save įprasmingi, kad būtų laimingas ir panašiai.

Pasirinkta tema aktuali tuo, kad šiuolaikinė vartotojiškoji kultūra nepateikia tikrų atsakymų į šiuos klausimus, tik laikinai atitraukia dėmesį nuo prasmės paieškų ir paskatina užsimiršti. Šiai kultūrai pasidavęs ir užsimiršęs žmogus tampa savo egoizmo vergu. Tada žmogus nebeturi laiko net artimiausiems žmonėms, jis nemato skurstančio, alkstančio, stokojančio meilės ir dėmesio. Jis neturi laiko ir Dievui. Puikybė ima diktuoti, kad jis pats sau Dievas. Taip be Dievo ir žmonių meilės pasaulis darosi vis skurdesnis ir nežmoniškesnis. Iš žmogaus egoizmo kylantis pyktis, nepasitenkinimas, pavydas užgožia gražiausius jausmus, iškreipia bendražmogiškuosius santykius. Žmogus būna nelaimingas, jo siela nerami. Nes egoistinių poreikių tenkinime bei vartotojiškame gyvenime nėra prasmės, ramybės ir paguodos. Klestint vartotojiškos visuomenės vertybėms yra nuvertinami ne tik žmogaus dvasiniai poreikiai, bet ir pats asmuo bei jo religinis matmuo. Išrinka

¹Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. JTO Generalinės Asamblėja. 1948-12-10.

antropologinė krizė - mąstymo lūžis vertybių sistemoje, paneigiant žmogaus transcendentinę dimensiją (arba jos svarbą) ir viršenybę kitų gyvybės formų ar negyvosios materijos atžvilgiu. Ši krizė reiškiasi per sekuliarizaciją kaip religinių įsitikinimų ir praktikų nuosmukį, sekuliarizaciją kaip religijos individualizaciją bei privatizaciją ir galiausiai sekuliarizaciją kaip institucinį, organizacinį, funkcinį ir vaidmens atskyrimą. Reikia vėl atsigręžti, į tai kas yra esmė ir prasmė, tikroji laimė.

Šiandien daugeliui žmonių šventumo samprata yra neapibrėžta ir miglota. Šventumas yra dažnai pašiepiamas ir išjuokiamas, geriausiu atveju, net ir tikinčiųjų atmetamas, kaip skirtas kažkam kitam, bet ne man. Tikriausiai taip yra dėl to, kad autentiškai nėra suvokiamas šis žodis, šventumo svarba ir jo būtinumas. Pats žodis *šventas* (hebr. *kadoš*) priskiriamas Dievui. Pirminė šito žodžio reikšmė reiškė atskyrimą nuo to, kas nėra šventa, kas pareina iš pasaulio. Šis žodis taip pat išreiškia ir Dievo didingumą, garbę, transcendenciją. Šventumas kyla iš Viešpaties. Krikščionis ir šventumas - tai neatskiriami dalykai. Šventumas yra labai svarbus žmogaus gyvenime, nes jis gyvenimą įprasmina, daro palaimingesnį ir solidesnį, svaresnį, netgi kančios ir mirties akivaizdoje. Šventumas yra neatskiriamas nuo meilės, nes Dievas yra Meilė. Meilė – tai gražiausias, bet labiausiai iškraipomas ir bjaurojamas žodis. Tai – Dievo esmė, juo gyvena Dievo vaikai, juo alsuoja krikščionys. O jis yra tapęs pasaulio nuosavybe.² Šiam žodžiui mūsų laikais yra dažnai priskiriamos visiškai kitokios, nuo jo esmės ir prasmės nutolusios, reikšmės.

Kiekvienam žmogui egzistenciniai gyvenimo prasmės klausimai bei ieškant atsakymų į šiuos klausimus kylančios problemos yra aktualios ir svarbios.

Pasirinktos darbo temos **naujumą** liudija tai, kad apie kiekvieno žmogaus kaip Dievo paveikslo (*imago Dei*) prigimtinių orumą ir pašaukimą į šventumą, t.y. pašaukimo visuotinumą, bažnyčios dokumentuose prabilta visiškai neseniai – II Vatikano susitrinkimo, vykusio 1962 – 1965 m., dokumentuose, kurių turinys didžiajai žmonių daliai dėl objektyvių ir subjektyvių priežasčių nėra žinomas. Didesnio atgarsio visuomenėje sulaukė tik Šventojo Tėvo Pranciškaus 2018 m. balandžio 9 d. apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exultate*, kuriuo jis kreipiasi į kiekvieną žmogų, pakviesdamas kiekvieną asmeniškai atsiliiepti į pašaukimą šventumui.

Žmogaus asmens orumo tema yra nagrinėta įvairiais aspektais, tačiau vienareikšmiškos šios sąvokos sampratos nėra ir ši tema nėra nuosekliai bei išsamiai nagrinėta žmogaus pašaukimo ir būtent pašaukimo į šventumą kontekste. Žmogaus pašaukimo į šventumą tema pakankamai nauja. Nagrinėta krikščioniškosios etikos, malonės doktrinos ir kituose kontekstuose. Tačiau visuotinumą aspektu plačiai nenagrinėta. Šiame darbe siekiama atskleisti žmogaus asmens orumo ir pašaukimo į šventumą ryšį, pašaukimą į šventumą atskleisti ir paanalizuoti kaip per visą Dievo ir žmogaus istoriją (žmogaus išganymo istoriją) nuo pat sukūrimo besidriekiančią giją, skirtą be išimties

² Lubich Ch. 2005. Meditacijos. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 67.

visiems žmonėms. Dabarties pasaulyje, kuriame dėl įvairiopai (vartotojiškumu, ateizmu, decentralizuotais socialiniais ir dvasiniais judėjimais (pvz. New Age) ir kitomis formomis) pasireiškiančios sekuliarizacijos bei plintančios antropologinės krizės, kalbėti apie prigimtinių asmens orumą ir pašaukimą į šventumą, atliepimą į jį ir gyvenimo įprasminimą yra labai svarbu.

Darbo **objektas** – žmogaus asmuo, jo prigimtis, orumas ir pašaukimas.

Darbo **tikslas** – atskleisti žmogaus orumo ir pašaukimo į šventumą visuotinumą socialiniame - teisiniame kontekste.

Siekiant tikslo, keliama **uždaviniai**:

1. Pristatyti žmogaus asmenį krikščioniškos antropologijos požiūriu kaip *imago Dei*;
2. Atskleisti žmogaus orumo sampratą bei aktualizuoti ją juridiniame ir socialinio Bažnyčios mokymo kontekste;
3. Atskleisti žmogaus orumo ir pašaukimo į šventumą ryšį;
4. Pristatyti Dievo ir žmonių sandoras kaip pašaukimo į šventumą formą;
5. Atskleisti pašaukimo į šventumą kristocentriškumą ir visuotinumą bei apžvelgti šventėjimo gaires Naujosios Sandoros kontekste.

Naudoti tyrimo **metodai**: mokslinės literatūros analizės, teisės aktų loginės ir sisteminės analizės, lyginamojo tyrimo, apibendrinimo.

Darbo struktūrą sudaro 3 dalys. Pirmoje dalyje pristatomas žmogaus asmuo krikščioniškos antropologijos požiūriu, kaip tobuliausias Dievo kūrinys. Antroje dalyje analizuojama bei aktualizuojama prigimtinių žmogaus orumo ir jo kylančių prigimtinių teisių samprata, jų teisinis įtvirtinimas bei raida Socialiniame Bažnyčios mokyme. Trečioje dalyje analizuojama žmogaus pašaukimo į šventumą formos ir būdai, kryptys ir realizavimo priemonės bei prielaidos.

Literatūros šaltiniai, išskyrus nuorodas į Šventąjį Raštą, pagal Klaipėdos universiteto studentų savarankiškų rašto ir meno darbų bendrųjų reikalavimų aprašo, patvirtinto Senato 2010-04-09 nutarimu Nr. 11 – 56, 93, 94, 95 punktus, pateikiami išnašose darbo lapo, kuriame yra pateikiamos nuorodos į šaltinius, apačioje. Siekiant aiškumo ir vengiant sumaišties nuorodos į Šventąjį Raštą pateikiamos tekste. Šventojo Rašto knygų santrumpas sutampa su Šventajame Rašte naudojamomis universaliomis santrumpomis.

I. ŽMOGAUS ASMUO KRIKŠČIONIŠKOS ANTROPOLOGIJOS POŽIŪRIU

1.1. Žmogus kaip *imago Dei*

Tuomet Dievas tarė: „Padarykime žmogų pagal mūsų paveikslą ir panašumą; tevaldo jis ir jūrų žuvis, ir padangių sparnuočius, ir galvijus, ir visus laukinius žemės gyvulius, ir visus žemėje šliaužiojančius roplius“.

Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą sukūrė jį; kaip vyrą ir moterį sukūrė juos (Pr 1, 26-27).

Kai Dievas sukūrė žmogų, jis padarė jį panašų į Dievą (Pr 5, 1).

Biblinis apreiškimas, Bažnyčios tėvų ir Katalikų Bažnyčios mokymas liudija, kad visa ko, taip pat ir žmogaus, sukūrimas yra Švenčiausiosios Trejybės – visagalinčios viešpatystės, tyros, paprastos, visa viršijančios Jėgos – darbas. Visi trys Dieviškieji asmenys yra vieningas ir vienas sukūrimo pagrindas, tačiau kiekvienas iš jų kuria savitai. Trejybė yra tobula ir šventa, o jos dieviškoji prigimtis išsiskleidžia Tėve, Sūnuje ir Šventojoje Dvasioje. Tėvas visa daro per Sūnų Šventojoje Dvasioje. Būti sukurtam reiškia „išeiti“ iš Tėvo per Jo Sūnų Šventojoje Dvasioje. Viskas, kas buvo sukurta, buvo sukurta Kristuje ir per Jį kaip tobulą Tėvo paveikslą – sūnų (*gimusį, bet nesukurtą, esantį vienos prigimties su Tėvu*³). Kiekvienas kitas kūrinys yra paveikslas tiek, kiek gali būti Sūnuje (Jn 1, 3–10; 1 Kor 8, 6; Kol 1, 16; Žyd 1, 2). Kūrinija yra Tėvo esmės ekspresija (*Logos*). Dievas visus dalykus kuria mylėdamas Dvasioje. Trejybė yra ne vien kūrinijos šaltinis, bet ir jos tikslas. Tuo kūrinys skiriasi nuo Dievo ir kartu gali išsiskirti Jame. Ši schema ryškiausiai atsiskleidžia per Velykinį Kristaus įvykį, kūrinijos ir istorijos centrą: Kristuje mes išeiname iš Tėvo, kad sugrįžtume į Jį Dvasios sukurtoje vienybėje. Dievas sukūrė žmogų, norėdamas pasidalyti su žmonėmis dieviškumu ir padaryti juos dieviškojo gyvenimo dalininkais. Taigi žmogaus sukūrimas kyla iš dieviškosios esmės – meilės ir begalinės malonės.⁴

Dievas atsispindi visoje žmogaus būtyje, jo asmenyje, kuriam neprilygsta joks kitas beasmenis gyvūnas. Žmogus net Šventajame Rašte metaforiškai vadinamas dievu (iš mažosios raidės). Įstatymas dievais vadina tuos, kuriems skirtas Dievo žodis (Jn 10, 34-35).

Žmogui kūrinijoje skirta ypatinga vieta. Žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą (*imago Dei*). Iš visų regimų kūrinijų vien žmogus įstengia pažinti ir mylėti savo Kūrėją, jis yra vienintelis kūrinys žemėje, kurio Dievas norėjo dėl jo paties. Taip pabrėžiamas begalinis žmogaus orumas. Apdovanotas protu ir laisva valia. Jis vienas pašauktas pažinimu ir meile dalyvauti Dievo gyvenime. Tam tikslui jis sukurtas, ir toks yra esminis jo kilnumo pagrindas. Žmogus yra kilnus kaip asmuo, jis nėra kažkoks daiktas, bet pats yra kažkas. Jis gali save pažinti, save valdyti, laisvai save dovanoti ir bendrauti su kitais asmenimis. Žmogaus širdyje įrašytas dvasinis alkis ir Dievo troškimas. Malone jis yra kviečiamas į sadorą su Kūrėju, kad tikėjimu ir meile jam atsilieptų, niekam kitam negalint už jį to padaryti. Dievas visa sukūrė žmogui, bet žmogų

³ Nikėjos – Konstantinopolio tikėjimo išpažinimas. Katalikų Bažnyčios katekizmas. 2012. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 67.

⁴ Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija, psl. 18.

sukūrė tam, kad jis Dievui tarnautų, Jį mylėtų ir jam aukotų visą kūriniją. Žmogaus slėpinys tikrai nepaaiškėja niekur kitur, tik įsikūnijusio Žodžio slėpinyje.⁵

Ši tiesa, kad žmonės yra sukurti pagal Dievo paveikslą, sudaro pačią krikščioniškojo apreiškimo šerdį. Šią tiesą pripažino ir jos plačiausias pasekmes išdėstė Bažnyčios tėvai ir didieji scholastikos teologai.

Šv. Irenėjus⁶, skyrė prigimtinių ir antgamtinių žmogaus panašumą į Dievą. Laikėsi nuomonės, kad „paveikslas“ žymi ontologinį dalyvavimą (methexis), o „panašumas“ (mimžsis) – moralinį perkeitimą.⁷ Tvirtino, kad nusidėdamas žmogus prarado tik aukštesniąją panašumo į Dievo formą (*similitudo*), bet išsaugojo Dievo paveiksliskumą (*imago*), kuris labiau atspindi Dievo gerumą. Toks paaiškinimas visiškai neatskleidžia Pr 1, 26 dvasios, bet dera su Pr 9, 6, kurioje aiškiai nurodyta, kad žmogaus gyvybė šventa net ir įsiveržus nuodėmei, nes žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą. Net nusidėjęs žmogus išlieka *imago Dei*, t.y. panašus į Dievą, ir gali atgauti prarastąją dieviškąją garbę (Rom 3, 23). Pasak Tertulijono⁸, Dievas sukūrė žmogų pagal savo paveikslą ir suteikė jam gyvastingąjį dvelksmą kaip savo panašumą. Paveikslo niekada neįmanoma sugriauti, tuo tarpu panašumo galima netekti nusidedant.⁹ Tertulijonas manė, kad Dievas formavo žmogų pagal ateityje įsikūnysiantį Sūnų kaip modelį ir pavyzdį. Tad paveiksliskumas apima visą žmogų, ypač jo kūną.¹⁰ Teigė, kad žmogaus siela yra iš prigimties krikščioniška: *anima naturaliter christiana*¹¹.

Abiem atvejais daromas aiškus skirtumas tarp *paveikslo* ir *panašumo*. Paveikslas yra statiškesnė kategorija, tai ontologinė žmogaus žymė, o panašumas – dinamiškesnė kategorija, tai moralinis žmogaus gyvenimas.¹² Paveikslas atsiranda jau paties sukūrimo metu, tačiau turi būti vis iš naujo aktualizuojamas. Paveiksliskumo srityje žmogus turi vystytis ir progresuoti, kad pasiektų dieviškojo modelio tobulumą. Šis procesas ir yra laipsniškas žmogaus panašėjimas į Dievą. Panašėti skatina ir padeda Dvasios dovana, kurią Žodis skiria žmogaus kūnui. Paveikslo niekada neįmanoma sugriauti, tuo tarpu panašumo galima netekti nusidedant. Tokia patristinė¹³ teologija pagrindžia

⁵ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 355-361.

⁶ Ireniejus - pirmųjų Bažnyčios amžių asmuo, Katalikų Bažnyčios šventasis gimė 125 m. (kai kuriais šaltiniais apie 135 – 140 m.) Mažonoje Azijoje - Smirnioje, dabartinės Turkijos teritorijoje, mokėsi pas šv. Polikarpą ir kitus pagal Rytų apaštalias tradicijas. 177 m., pasibaigus žiaurioms krikščionių persekiojimams, tapo Liono vyskupu. Jo požiūris į žmogų rėmėsi giliu suvokimu, kad esame sukurti pagal Dievo paveikslą, nuolat augame ir jungiamės Kristuje, o tai sukuria pilnatvės ir džiaugsmo bendrystę. „Dievo garbė yra gyvas žmogus, o žmogaus gyvenimas yra galimybė išvysti Dievą“ (šv. Irenėjus). Liturginis kalendorius. 2011-06-28. Šv. Ireniejus. [žiūrėta 2020-02-26] Prieiga per internetą <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-06-28-sv-irenejas/7164>>.

⁷ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 15.

⁸ Tertulijonas (150–230) - buvo pirmasis krikščionių teologas, rašęs lotyniškai, jo dėka išsiplėtojo bažnytinė lotynų kalba. Jis gyveno Kartaginoje (dabartinio Tuniso teritorijoje). 197 m. atsivertė į krikščionybę. Buvo didis krikščionybės apologetas, nors vėliau prisidėjo prie montanistų, skelbusių moralinį rigorizmą ir griežtą askezę. Pasak Benedikto XVI, daugelis šio teologo teiginių ir šiandien tebėra labai reikšmingi, nors Tertulijonas galiausiai paliko Bažnyčios bendrystę. Tertulijono teiginiai ir šiandien neprarado svarbos. Jis visuomet pabrėždavo, kad krikščioniui nevalia neapkęsti priešų. Šio sprendimo padarinys – smurto atsisakymas. Teigė, kad žmogaus siela yra iš prigimties krikščioniška: *anima naturaliter christiana*. Buvo pirmasis, kuris mokė apie *triasmenį Dievą* ir pavartojo žodį Trejybė (Visuotinės Bažnyčios. Benediktas XVI: nuolankiai priimti Bažnyčios silpnybes. žinios [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <<https://www.katalikai.lt/index.php?id=8&nid=1393>>).

⁹ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 15.

¹⁰ pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://scriptura.journals.ac.za/pub/article/view/183/76>>.

¹¹ Visuotinės Bažnyčios žinios. Benediktas XVI: nuolankiai priimti Bažnyčios silpnybes. [žiūrėta 2020-02-01] Prieiga per internetą: <<https://www.katalikai.lt/index.php?id=8&nid=1393>>.

¹² Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla, psl. 324.

¹³ Patristika (lot. *patristica* < *pater*, kilm. *patris* – tėvas) - teologijos filosofijos koncepcijos, kurias plėtojo krikščionių apologetai, katechetai ir Bažnyčios Tėvai. Patristikos objektas – 2–8 a. religiniai raštai, t. p. ir eretikų bei nežinomų autorių religiniai tekstai. Jie renkami ir sisteminami pagal

tiesą, kad net nusidėjusiame žmoguje išlieka Dievo paveikslas, nors ir sumenksta ar net dingsta panašumas.¹⁴ *Imago* (paveikslas) susideda iš pagrindinių žmogaus prigimtinių savybių ir todėl lieka nuodėmės būsenoje. Tačiau nusidėjėlis praranda *similitudo* (panašumą), nes jo ar jos gyvenimo būdas neatitinka Kūrėjo valios ir todėl neatspindi Dievo.¹⁵

Laikui bėgant patristikoje akcentuotam paveikslo ir panašumo skirtumui teologijoje buvo skiriama mažiau dėmesio. Vis labiau įsivyravo nuomonė, kad siela yra Trejybės paveikslas (*imago Trinitatis*), nes joje glūdi atmintis, intelektas ir valia, kurie yra kiekvieno iš Trejybės asmenų išskirtiniai ypatumai.¹⁶ Šv. Augustinas tokios perskyros neperėmė ir pateikė personalistiškesnę, psichologiškesnę bei egzistenciškesnę *imago Dei* versiją. Šv. Augustinas nustatė ypatingą koreliaciją tarp Dievo paveikslo ir žmogaus proto: ieškodamas „Trejybės pėdsakų“ (*vestigia Trinitatis*) kūrinijoje, rado trijų struktūrų žmogaus protą, kuris veikia griežtai savireguliacijos vienybėje, bet tuo pačiu metu yra diferencijuotas trimis funkcijomis - atminties (*memoria*), intelekto (*intellectus*) ir valios (*voluntas*), kurių kiekviena funkcija atitinkamai reiškia visą protą. Taigi buvimas Dievo paveikslu reiškia buvimą Trejybės paveikslu.¹⁷ Šv. Augustino akimis, Dievo paveiksliui žmoguje būdinga trinitarinė struktūra, atspindinti arba tridale žmogaus sielos struktūrą (dvasia, savimonė ir meilė), arba tris psichikos aspektus (atmintį, protą ir valią).^{18, 19} Pasak Augustino, Dievo paveikslas žmoguje kreipia jį į Dievą malda, pažinimu ir meile.²⁰

Tomo Akviniečio nuomone, *imago Dei* būdinga istorinė prigimtis, nes jis pereina tris pakopas: *imago creationis* (naturae), *imago recreationis* (gratiae) ir *similitudinis* (gloriae). Tomui Akviniečiui *imago Dei* yra dalyvavimo dieviškajame gyvenime pagrindas. Dievo paveikslas labiausiai įgyvendinamas kontempliacijos²¹ aktu intelektualėje. Tokia samprata skiriasi nuo Bonaventūro įsivaizdavimo, kad paveikslas pirmiausia įgyvendinamas per valią, slypinčią religiniame žmogaus akte. Tos pačios mistinės vizijos laikosi Mokytojas Eckhartas²², tačiau jis linkęs dar drąsiau sudvasinti *imago Dei*, užkeldamas jį į sielos viršūnę bei atidalydamas nuo kūno.²³ Anot jo, Dievas nieko nesukūrė į save tokio panašaus kaip siela. Siela yra Dievo namai, gali priimti Dievą, nes yra

teologinę tematiką. Patristinio laikotarpio krikščionių autoriai suformulavo savitą požiūrį į Dievą, pasaulį ir žmogų. Patristika yra glaudžiai susijusi su dogmų istorija. Labiausiai patristikai nusipelnė šv. Justinas Kankinys, šv. Irenėjas Lionietis, Origenas, Tertulijonas, šv. Bazilijus Didysis, Grigalius Nysietis, šv. Grigalius Nazianzietis, šv. Jonas Auksaburnis, šv. Augustinas ir kiti. Patristika pagal uždavinius skirstoma į apologetinę ir sisteminę. Pirmieji krikščionių teologiniai bandymai kilo iš dvejopų – vidinių ir išorinių – paskatų. Teologija turėjo ginti tikėjimą nuo išorės priešininkų ir šiems parodyti, kad ji atitinka proto reikalavimus: tai buvo apologetų siekis. Kita vertus, buvo būtina pažiūras išdėstyti nuosekliai: tai buvo sistemintojų uždavinys. Apologetai tobulino krikščionių doktrinas atsižvelgdami į ginčus ir poreikius, todėl neišvengė fragmentiškumo. Sistemintojai stengėsi aprėpti krikščioniškojo požiūrio į pasaulį visumą, jie nūžymėjo pagrindinius teologijos raidos etapus. Visuotinė lietuvių enciklopedija. [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga internete: <<https://www.vle.lt/Straipsnis/patristika-2798>>.

¹⁴Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija, psl. 120-122.

¹⁵pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

¹⁶Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija, psl. 120-122.

¹⁷pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

¹⁸Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija, psl. 123.

¹⁹Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 15.

²⁰Augustinas Aurelijus. Išpažinimai (*Confessiones*). Vertė Eugenija Ulčinaitė, Vaidilė Stalioraitytė. Vilnius: Hurbis, 2019, psl. 39.

²¹Kontempliacija - (lot. *contemplatio* - (įsi)žiūrėjimas): didelis susikaupimas, pasinėrimas į apmąstymus; meditacija; susimąstymas; tobuliausia pažinimo priemonė. Visuotinė lietuvių enciklopedija. [žiūrėta 2020-02-01] Prieiga internete: <<https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Kontempliacija>>.

²²Mokytojas Eckhartas (1260 – 1328) – teologas, filosofas, žymiausias vokiečių mistikas, kilęs iš riterių giminės ir priklausęs Dominikonų ordinui. Jo spekuliatyvioji filosofija nukreipta į du objektus – Dievą ir sielą.

²³Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 15-16.

jo paveikslas. Vidinė sielos gelmė – sielos pagrindas jungiasi su Dievo pagrindu, kuris vadinamas sielos kibirkštėle, esančia reikšmingiausia sielos esme. Sielos kibirkštėlė – reikšmingiausia sielos esmė – nėra sukurta. Ji giminiška Dievui, kad nuo jo neatskirama. Tame pagrinde, kurio nepaliečia laikas, nei erdvė, egzistuoja Dievas visu savo dieviškumu. Tame pagrinde žmogiškasis *aš* jungiasi su dieviškuoju *aš*. Jame išsipildo visi žmogaus siekiai: pažinimas ir meilė, protas ir valia. Tas pagrindas yra visų dvasinių žmogaus galių pradinis taškas.²⁴

Tai, kad krikščionių teologijoje labai anksti pradėti atskirti *imago Dei* elementai, kurie gali ir kurie negali būti prarasti (*eikon* ir *homioiosis*, arba *imago* ir *similitudo*), rodo koncepcijos sudėtingumą.²⁵ Galima išskirti tris pagrindines Dievo paveikslo sąvokos interpretacijas: kokybės, pareigos ir santykio bei jose išryškėjančias problemas. Šios trys kryptys viena kitos neišstumia ir nepaneigia, bet istoriškai tarpusavyje susijusios ir konceptualiai tarpusavyje sutampa.

Kokybės požiūriu žmogus išskirtas kūrinijoje iš kitų tvarinių. Adomas Pradžios knygoje (Pr 2,19-20) davė vardus visiems gyvūnams. Tai reiškia, kad jis supranta, kas jie iš esmės yra. Žmogaus protas yra konkrečiai susijęs su Dievo protu - *Logos*, kuris ne tik „buvo su Dievu“ ir „buvo Dievas“, bet ir „buvo kūnas“ (Jn 1). Tokios fiziologinės nuostatos, kaip vertikalus vaikščiojimas, negali būti žmonijos (žmogaus) ypatingo išskyrimo priežastimi, tačiau reiškia fiziologinę prielaidą ar indikaciją - gebėjimą viršyti ribotas gyvenimo sritis. Žmogus yra socialus. Tačiau pabrėžiant socialinį žmogaus gyvenimo pobūdį, paminėtina, kad socialaus gyvūno samprata, kaip tokia, pakankamai neišskiria žmogaus iš kitų rūšių, daugelis kurių taip pat yra socialios. Žmogus turi kalbą - būtiną sąlygą suprasti Dievo žodį.

Pareigos požiūriu Pradžios knygos pasakojime žmogui pavesta apvaldyti žemę ir visą likusią kūriniją. Tai tiesiogiai išplaukia ir nurodymo daugintis ir pripildyti žemę. Tačiau taip pat suvokiama atstovavimo prasme. Žmonija yra Dievo atstovas - Dievo namų (ūkio) šeimininkas. Būti Kūrėjo atstovu per (dalinę) kūrybą yra žmogaus orumas, tačiau taip pat sąlygoja atsakomybę. Žmonija privalo (turi pareigą) savo konkrečioje sferoje įgyvendinti Dievo valią. Ne veikiant kaip Dievo nuotoliniu būdu valdoma lėlė, bet atstovaujant Dievo laisvę. Tai suponuoja, kad žmonija žino Dievo valią ir gali elgtis dvejopai - ją vykdyti ir / arba jos nevykdyti, atliepti jai ir / arba priešintis jai. Tačiau, ar priimdama ir vykdydama Dievo paliepimą, ar priešindamasi, žmonija stovi priešais Dievą. Buvimas Dievo paveikslu nepriklauso nuo realaus Dievo pavedimo vykdymo. Žmonės yra Dievo paveikslai, net jei jie prieštarauja Dievo valiai. Buvimas Dievo paveikslu nėra faktinis Dievo paliepimo vykdymas, bet tai kad žmonija yra apdovanota šiuo įpareigojimu. Šiuo atžvilgiu Dievo paveikslas iš tikrųjų negali būti prarastas. Gali kilti svarstymai apie laisvę kaip žmogaus kokybinę savybę. Jei įpareigojimas apvaldyti apima laisvą žmonijos dalyvavimą Dievo pasaulio valdyje ir

²⁴ Gudaitytė B. 2004. Juozas Eretas apie Mokytojo Echarto mistinį mokymą. Lietuvos katalikų mokslo akademijos metraštis. T. 25, Vilnius, psl. 104-105.

²⁵ pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

jei laisvė atitinka Dievo paveikslo sampratą, tai reiškia, kad ši laisvė egzistuoja nepaisant Dievo valios atmetimo. Tačiau tai sukelia paradoksą, kurį sunku priimti: paradoksalu, kad net pasipriešinimas Dievui turi būti suprantamas kaip Dievo paveikslo raiška. Teologinė tradicija stengėsi išspręsti šią problemą, išskiriant formalius ir materialius laisvės aspektus: formaliai, laisvė kaip žmonijos prigimties (kuri yra Dievo paveikslas) dalis yra išlaikoma net tuo atveju, net jei ji materialiai (iš esmės) yra nukreipta prieš jos tikrąją (pradinę, pirmąją) paskirtį.

Žmonės laikomi Dievo paveikslais dėl jų santykio su Dievu, buvimo Dievo akivaizdoje ir dėl kreipimosi į Dievą. Žmogus, atliepdamas Dievui tikėjimu ir jį garbindamas bei šlovindamas, yra autentiškas Dievo liudijimas pasaulyje. Tikėjimas taip pat apima paklusnumą Dievo valiai. Dievo paveikslo supratimas grindžiamas nuteisinimo doktrina, pagal kurią žmogaus išganymas visiškai priklauso nuo gelbėjančios Dievo malonės per tikėjimą Kristumi.²⁶ Iš šios doktrinos kildinamos dvi sunkiai suderinamos išvados. Viena vertus, Dievo paveikslas yra dovana, nepriklausanti nuo jokių savybių ar pareigų vykdymo, todėl negali būti prarasta dėl blogo elgesio. Tačiau netikintis bei Dievo negarbinantis ir neliudijantis žmogus, nėra žmogaus Dievo paveikslas pasaulyje. Iš Dievo perspektyvos „Dievo paveikslas“ yra išganymo dovana „išrinktiems“, išrinkimas grindžiamas pačiu savimi ir nepriklauso nuo vieno ar kito asmens (žmogaus) gabumų ar pasiekimų. Todėl tai negali būti objektyviai įrodytas faktas. Šis soteriologinis²⁷ ir santykinis Dievo įvaizdžio supratimas yra plačiai priimtas šiuolaikinėje teologijoje.²⁸

Centrinę padėtį teologinėje antropologijoje *imago Dei* teologija išlaikė iki šiuolaikinės epochos aušros. Ilgainiui dėl įvairių veiksnių *imago Dei* teologija kai kurių šiuolaikinių Vakarų filosofų bei teologų buvo užmiršta. Šiuolaikinėje epochoje *imago Dei* teologija susilaukė sutelktos ir sistemingos kritikos. Empirikai šią temą laikė sunkiai pritaikoma patyrimui, racionalistai – miglota. Reikšminga ardžiusių *imago Dei* teologiją buvo žmogaus kaip save konstituojančio autonominio subjekto, atidalyto nuo bet kurio santykio su Dievu, samprata, iš kurios kilo priešingos Biblijai antropologijos, įgavusios įvairias formas Ludwigo Feuerbacho, Karlo Marxo ir Sigmundo Freude'o mintyje: ne žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą, bet Dievas yra žmogaus išorinė projektuojamas paveikslas. Tai ateistinis požiūris. XIX a. kai kuriose dialektinės teologijos kryptyse ši tema laikyta žmogaus arogantiškumo išraiška, žmogui lyginantis su Dievu ar jam save prilyginant. Egzistencinė teologija, pabrėždama susitikimo su Dievu įvykį, pakirto mokyme apie *imago Dei* glūdinčią tvaraus ar nuolatinio santykio su Dievu sampratą. Sekuliarizacijos teologija nepripažino pasaulyje esant objektyvią atsparą, susiejančią žmogų santykiu su Dievu. „Dievas be savybių“ – iš tikrųjų beasmenis Dievas, – pasiūlytas kai kurių negatyviosios teologijos atmainų,

²⁶ Pasaulinė Liuteronų Federacija ir Katalikų Bažnyčia. Bendra deklaracija dėl nuteisinimo doktrinos (1999-10-31). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.baznycioszinios.lt/old/bz0001/001dok.html>>.

²⁷ Soteriologija (gr. sōtēria — išgelbėjimas, išganymas + λογία — logija) daugelyje religijų — tikėjimas, kad antgamtinės jėgos esančios žmonių gelbėtojos; krikščionių teologijoje — doktrina, teigianti, kad Jėzus Kristus atpirkio pasaulį (<http://www.zodziai.lt/reiksme&word=Soteriologija&wid=18438>)

²⁸ pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

negalėjo būti žmogaus, sukurto pagal Jo paveikslą, pavyzdys. Politinėje teologijoje, visą dėmesį sutelkusioje į ortopraktiką, *imago Dei* tema iš akiračio pranyko. Galiausia dar vieni kritikai, tiek iš teologijos stovyklos, tiek pasaulietinės minties atstovai, apkaltino *imago Dei* teologiją skatinant pagarbos gamtinei aplinkai bei gyvūnų gerovei stygių.²⁹

Nepaisant tokių nepalankių tendencijų, XX a. viduryje vėl imta domėtis *imago Dei* teologija.

Mokymui apie *imago Dei* daugiau dėmesio magisteriniame mokyme ir teologiniuose tyrimuose imta skirti nuo Vatikano II Susirinkimo. Prie šios temos nepakankamo paisymo pačioje Vakarų teologijoje prisidėjo biblinės interpretacijos, pabrėžusios nuolatinį paveikslų draudimo (plg. Iš 20, 3–4)³⁰ galiojamumą ar tokios temos atsiradimą Biblijoje aiškinusios helenistine įtaka. Tik Vatikano II Susirinkimo išvakarėse teologai ėmė iš naujo atrasti šios temos vaisingumą krikščioniškojo tikėjimo slėpinių supratimui. Dauguma šiandienų egzegetų³¹, išskyrus retas išimtis, pripažįsta *imago Dei* temos centrinę vietą Biblijos apreiškime (plg. Pr 1, 26 ir t.; 5, 1–3; 9, 6). Ši tema laikoma raktu į žmogaus prigimties biblinį supratimą ir visas biblinės antropologijos ištaras tiek Senajame, tiek Naujajame Testamente. Biblijai *imago Dei* yra tartum žmogaus apibrėžimas: žmogaus slėpinio negalima suprasti atsietai nuo Dievo slėpinio.³²

Visuotinis II Vatikano susirinkimas dogminės konstitucijos apie Bažnyčią *Lumen Gentium* pirmajame skyriuje, pristatydamas Tėvo planą, pažymi, kad Amžinasis Tėvas visiškai laisvu ir paslaptingu savo išminties ir gerumo sprendimu sukūrė pasaulį, nutarė išaukštinti žmones, padarydamas juos dieviškojo gyvenimo dalyviais.³³

Visuotinis II Vatikano susirinkimas pastoracinėje konstitucijoje apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes*³⁴ patvirtino žmogaus orumą, kokio mokoma Pr 1, 26 ir Ps 8, 6³⁵. Tarptautinė teologijos komisija³⁶, mokslinio pažinimo ir technologinių pajėgumų padidėjimo laikais, kurie suteikia žmonijai įsimintinų žymių privalumų ir kartu kelia rimtų iššūkių, norėdama paskatinti apmąstyti žmogiškosios egzistencijos reikšmę, parengė ir 2005 m. išleido dokumentą (teologinį mokymą – meditaciją) *imago Dei* tema.

Imago Dei yra žmogaus pamatinis nukreiptumas į Dievą, sudarantis žmogaus orumo ir neatimamų žmogaus teisių pagrindą. Kadangi kiekviena žmogiškoji būtybė yra Dievo paveikslas, ji negali būti verčiama paklusti kokiai nors šio pasaulio sistemai ar tikslingumui. Žmogaus viešpatavimas kosmose, jo gebėjimas socialiai egzistuoti, Dievo pažinimas ir meilė Dievui – visa

²⁹ pgl. Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą, 18–20.

³⁰ Tada Dievas ištare visus šiuos žodžius: „Aš esu Viešpats, tavo Dievas, kuris išvedžiau tave iš Egipto žemės, iš vergijos namų. Neturėsi kitų dievų, tik tai mane. Nedirbsi sau drožinio nei jokio paveikslų, panašaus į tai, kas yra aukštai danguje, čia, žemėje, ir vandenyse po žeme.“ (Iš 20, 1–4).

³¹ Egzegetas (gr. *exegetes* - aiškintojas) – (darbo kontekste) teologas, aiškinantis ir komentuojantis Bibliją.

Lietuvių žodynas. [žiūrėta 2020-02-20] Prieiga internete: <<https://www.lietuviuozodynas.lt/terminai/Egzegetas>>.

³² pgl. Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005.

³³ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 2.

³⁴ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 12.

³⁵ „Tu padarei jį tik truputį žemesnį už save, apvainikavai garbe ir didybe“ (Ps 8, 6).

³⁶ Tarptautinė teologijos komisija buvo įkurta 1969 m. pagal Vatikano II Susirinkimo rekomendacijas. Komisijos tikslas yra studijuoti svarbesnius doktrinos klausimus ir patariamąjo balso teise pagelbėti Apaštalo Sostui, ypač Tikėjimo mokslo kongregacijai. Tarptautinės teologijos komisijos pirmininkas yra Tikėjimo mokslo kongregacijos prefektas. Kai kurie Komisijos dokumentai yra parengiami medžiaga Vyskupų Sinodo asamblėjomis ar kitų Vatikano dikasterijų darbui (vgl. Tarptautinės teologijos komisijos dokumento „Atgaila ir susitaikinimas“ (1982) preambulę).

kyla iš to, kad žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą. Bendrystė ir tarnystė yra dvi didžiulės gijos, iš kurių nuaustas mokymo apie *imago Dei* audinys.³⁷ Žmogus – pats sudėtingiausias kūrinys visatoje, tikrasis Dievo meilės ir švelnumo objektas. Tai žmogus, kuris Dievą išduos, tačiau savo ruožtu Dievas numirs už žmogų.³⁸ Dievo paveikslo sąvoka aprėpiami visi žmonės.

1.2. Žmogus – kūnu ir siela vienas asmuo

Viešpats Dievas padarė žmogų iš žemės dulkių ir įkvėpė jam į šnerves gyvybės alsavimą. Taip žmogus tapo gyva būtybe (Pr 2, 7).

Žmogus savo prigimtimi sujungia dvasinį ir medžiaginį pasaulį. Žmogaus asmuo, sukurtas pagal Dievo paveikslą, yra drauge ir kūninė, ir dvasinė būtybė. Bibliniame pasakojime tai išreiškiama simboline hebrajų poezijos kalba, kad Dievas padarė žmogų iš žemės dulkių ir įkvėpė jam gyvybės alsavimą. Dievas norėjo viso žmogaus. Šventajame Rašte žodis siela ne kartą reiškia žmogaus gyvybę arba visą žmogaus asmenį. Siela pavadinama ir tai, kas žmoguje yra giliausia ir vertingiausia, kuo jis labiausiai panašus į Dievą. Siela – tai žmogaus dvasinis pradmuo. Žmogaus kūnui irgi tenka „Dievo paveikslo“ kilnumo: jis yra žmogaus kūnas būtent dėl to, kad gaivina dvasinę sielą. Visas žmogaus asmuo yra skirtas Kristaus Kūne tapti Šventosios Dvasios šventove (1 Kor 6, 19-20; 15, 44-45). Sielos ir kūno vienybė yra tokia artima, kad sielą galima laikyti kūno „forma“. Magisteriumas žmogaus sielą apibrėžė kaip formą substantialis (plg. Vienos Susirinkimas ir Laterano V Susirinkimas).³⁹ Iš medžiagos sudarytas, dvasinės sielos veikiamas kūnas tampa žmogišku ir gyvu kūnu; dvasia ir medžiaga žmoguje, būdamos suvienytos, sudaro vieną prigimtį. Kiekvieną dvasinę sielą tiesiogiai kuria pats Dievas – ji nėra tėvų „gaminys“. Siela yra nemirtinga, ji nepražūva mirštant atskirta nuo kūno. Kartais siela ir dvasia laikomos skirtingais dalykais. Tas skirtumas nereiškia sielos dvilypumo. „Dvasia“ pasakoma, kad nuo pat savo sukūrimo žmogus yra skirtas antgamtiniam tikslui ir kad malonė gali iškelti jo sielą ligi bendrystės su Dievu.⁴⁰

Sukurtu pagal Dievo paveikslą laikomas visas žmogus. Biblija pateikia žmogiškosios būtybės sampratą, kurioje dvasinis matmuo neatskiriamas nuo fizinio, socialinio ir istorinio matmens.⁴¹ Žmogiškosios būtybės, sukurtos pagal Dievo paveikslą, yra asmenys, pašaukti mėgautis bendryste ir tarnauti fizinėje visatoje. Veikla, išplaukianti iš bendrystės tarp asmenų ir atsakingo tarnavimo, apima dvasinius – intelektinius ir emocinius – žmogiškojo asmens gebėjimus, tačiau nepalieka nuošalyje ir kūno. Žmonės yra fizinės būtybės, besidalijančios pasaulį su kitomis fizinėmis būtybėmis. *Imago Dei* teologijoje slypi gili tiesa, kad materialusis pasaulis sudaro sąlygas

³⁷ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 25.

³⁸ Cavins J. 1997. The great adventure. A journey through the Bible. Supplement guide. Spiritual Growth & Discovery. St. Joseph Communications, inc; psl. ii.

³⁹ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 31.

⁴⁰ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 362-368.

⁴¹ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 8-9.

žmogiškiems asmenims įsipareigoti vienas kito atžvilgiu. Krikščioniškojo apreiškimo liudijime kūniškumas yra esminis asmens tapatybės sandas. Kūnas yra esminė žmogaus asmens dalis ir įtrauktas į jo kūrimą pagal Dievo paveikslą.

Biblinė antropologija atmeta dvasios ir kūno dualizmą. Žmogus laikomas visuma. Tarp pagrindinių Senajame Testamente vartojamų hebrajiškų sąvokų žmogui apibūdinti *néféš* reiškia konkretaus gyvo asmens (Pr 9, 4; Kun 24, 17–18; Pat 8, 35) gyvybę. Bet žmogus neturi *néféš*, jis pats yra *néféš* (Pr 2, 7; Kun 17, 10). *Basar* žymi gyvūnų ir žmonių kūną ir kartais kūną kaip visumą (Kun 4, 11; 26, 29). Ir šiuo atveju žmogus neturi *basar*, bet pats yra *basar*. Naujajame Testamente sąvoka *sarx* (kūnas) gali reikšti materialinį žmogaus kūniškumą (2 Kor 12, 7) ir, kita vertus, taip pat visą asmenį (Rom 8, 6). Kita graikiška sąvoka *soma* žymi visą žmogų, akcentuojant jo išorinį pavidalą. Ir čia žmogus ne turi savo kūną, bet yra kūnas. Biblinė antropologija aiškiai suponuoja žmogaus vienybę ir kūniškumą laiko esmingu asmens tapatybei. Mokyme apie įsikūnijimą kūnas irgi traktuojamas kaip esminė asmens dalis. Jono evangelijoje sakoma, kad „Žodis tapo kūnu (*sarx*)“, siekiant pabrėžti, kad Jėzus turėjo ne iliuzinį, bet realų fizinį kūną. Negana to, Jėzus atperka mus kiekvienu aktu, jo atliekamu savo kūne. Jo kūnas, kuris už mus atiduodamas, ir jo kraujas, kuris išliejamas dėl mūsų, reiškia jo asmens dovaną mūsų išganymo labui. Kristaus atperkamasis darbas tęsiamas Bažnyčioje, jo mistiniame Kūne, ir tampa regimas bei apčiuopiamas per sakramentus. Sakramentų poveikis, būdamas pirmiausia dvasinis, vyksta per juntamus materialinius ženklus, kuriuos galima priimti tikrai kūne ir per kūną. Tai rodo, kad atpirkta ne tik žmogaus dvasia, bet ir kūnas. Galiausiai tai, kad kūnas yra esminė žmogaus asmens dalis, glūdi mokyme apie kūno prisikėlimą laikų pabaigoje, o tai verčia manyti, kad žmogus amžinybėje egzistuoja kaip atbaigtas fizinis ir dvasinis asmuo.⁴² Popiežius Jonas Paulius II Apaštališkajame paraginyje *Familiaris consortio* teigė: „Kaip įkūnyta dvasia, tai yra siela, kuri reiškiasi per kūną, ir kūnas, veikiamas nemirtingos dvasios, žmogus pašauktas meilei kaip vieninga visuma. Meilė apima ir žmogaus kūną, o kūnas dalyvauja dvasinėje meilėje“.⁴³ Žmogus yra visiškai jis pats tada, kai kūnas ir siela iš gelmių susivienija. Kai žmogus nori būti tik dvasia ir trokšta atsisakyti savo kūno tarsi kokio vien gyvūniško paveldo, savo kilnumo netenka ir dvasia, ir kūnas. O kai jis, neigia dvasią ir vienintele tikrove laiko materiją, būtent kūną, savo didybę irgi praranda. Myli ne vien dvasia ar vien kūnas – myli žmogus, asmuo, kaip viena būtybė, sudaryta iš kūno ir sielos. Tik kai abu dėmenys iš tikro susivienija, žmogus tampa visiškai pats savimi.⁴⁴ Taigi, iš tiesų žmogus pašauktas bendrystei su Dievu ir meilei kaip įsikūnijusi dvasia, tai yra kaip siela ir kūnas, sudarantys vieningą asmenį.

⁴² Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 28-29.

⁴³ Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 11.

⁴⁴ Benediktas XVI. 2005. Enciklika *Deus Caritas est*, 5.

1.3. Žmogaus lytiškumas kaip asmens tapatumo veiksnys

Kai Dievas sukūrė žmogų, jis padarė jį panašų į Dievą. Kaip vyrą ir moterį juos sukūrė. Kai jie buvo sukurti, jis juos palaimino ir davė jiems vardą Žmonija (Pr 5, 1-2).

Žmogus sukurtas kaip vyras ir moteris. Visiškai lygūs, vienodai kilnūs ir žmogiški asmenys ir tuo pačiu skirtingi. Lytiškumas lemia abiejų lyčių biologinę dinamiką ir formuoja visą vyrų ir moterų kūno ir dvasios būtį, atsispindi mąstyme ir veikloje, veikia jausmus, protą ir net santykį su Dievu.⁴⁵ Dievas vyro ir moters norėjo kaip vieno kitam, bendrystei, kad vienas kitam galėtų pagelbėti ir papildyti vienas kitą. Santuoka Dievas juos sujungia taip, kad tapdami „vienu kūnu“, galėtų perduoti žmogiškąją gyvybę (Pr 1, 28; 2, 24). Pirmąsias žmogiškąsias būtybes Dievas viena su kita susiejo, kiekvieną su kitos lyties partneriu. Žmogus egzistuoja santykiaudamas su kitais asmenimis, su Dievu, pasauliu ir savimi. Žmogus yra ne izoliuotas individas, bet asmuo – iš esmės santykiška būtybė. Santykiškas *imago Dei* pobūdis sudaro ontologinę struktūrą ir laisvės bei atsakomybės vykdymo pagrindą.⁴⁶ Lytiškumas veikia visą žmogų, jo kūną ir dvasią, ypač jo jausmus, galią mylėti ir gimdyti, o bendresne prasme – užmegzti bendrystės ryšį su kitu žmogumi.⁴⁷ Sukurtos pagal dieviškąjį paveikslą žmogiškosios būtybės pašauktos meilei ir bendrystei. Kadangi šis pašaukimas ypatingu būdu įgyvendinamas prokreacinėje vyro ir moters sąjungoje, skirtumas tarp vyro ir moters yra esminis žmonių, sukurtų pagal Dievo paveikslą, sąrangos elementas.⁴⁸ Perduodami gyvybę savo palikuonims, vyras ir moteris – sutuoktiniai ir tėvai – ypatingu būdu yra Kūrėjo bendradarbiai. Dievo sumanymu, jie pašaukti valdyti žemę. Pagal Dievo, kuris „myli visa, kas yra“ (Išm 11, 24), paveikslą jie pašaukti būti dieviškosios apvaizdos kitų kūrinių atžvilgiu dalininkais. Todėl jiems tenka atsakomybė už Dievo jiems pavestą pasaulį.⁴⁹

Tiktai kartu jie (vyras ir moteris) sudaro žmogiškumo visumą. Tiktai taip pasiekiamas jo giliausias tikslas. Vienatinio Dievo paveikslą atitinka monogaminė santuoka. Santuoka, besiremianti vienatine ir galutine meile, tampa Dievo santykio su žmogumi paveikslu, ir atvirkščiai: būdas, kuriuo myli Dievas, tampa žmogiškosios meilės matu.⁵⁰

Visuotinio II Vatikano Susirinkimo pastoracinėje konstitucijoje apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* vyro ir moters santuokinis ryšys apibūdinamas kaip glaudi gyvenimo ir meilės bendruomenė, kylanti iš besituokiančiųjų sandomos, t.y. neatšaukiamo asmeniško sutikimo, nepakartojamas sakramentas, žymintis Dievo meilės ir artimo meilės vienybę. Abiejų sutuoktinių tarpusavio meilė yra ir atsakas į Dievo meilę, ir jos išraiška.⁵¹ Krikščioniškoji

⁴⁵ Hoffner J. 1996. Krikščioniškasis socialinis mokymas. Vilnius: Aidai, psl. 78.

⁴⁶ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 10.

⁴⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2332.

⁴⁸ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 32-33

⁴⁹ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 369-373.

⁵⁰ Benediktas XVI. 2005. Enciklika *Deus Caritas est*, 5.

⁵¹ pgl. Pastoracinę Konstituciją apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 48: „Kūrėjo įsteigta ir savais įstatymais apdovanota glaudi santuokinio gyvenimo ir meilės bendruomenė kyla iš besituokiančiųjų sutarties, tai yra iš neatšaukiamo asmeniško sutikimo. Taip iš žmogiško veiksmo,

tradicija kalba apie santuoką kaip apie iškilų šventumo kelią. Sandorinė meilė prilyginta ne emociinei meilei, bet valios aktui, susijusiu su neatšaukiamu asmenų sutikimu. Anksčiau santuokiniai lytiniai santykiai teologiškai teisinti gyvybės pradėjimu. Pastoracinėje konstitucijoje *Gaudium et Spes*, priešingai, santuokinis aktas laikomas poros neatšaukiamos abipusės savidavos (savęs dovanojimo) išraiška. Santuokiniame lytiškume gyvybės pradėjimo matmuo pagrindžiamas platesne santuokinės meilės bendryste. Vaikų gimdymas ir auginimas yra artimo dalijimosi gyvenimu bei meile vaisius.⁵²

Lytinis gyvenimas yra šventas dėl trijų priežasčių, atitinkančių tris dieviškąsias jo paskirtis. Visų pirma, gyvybės sukūrimas yra šventas, nes Dievo valia yra sukuriamą nemirtingą sielą. Antra, seksualinis intymumas yra šventas, nes jis galingai išreiškia Viešpaties dieviškąjį intymumą ir Jo meilę žmonėms. Tai yra ir ištikimybės priežastis: ištikimybė yra dieviškas požymis. Trečia, netgi erotinis malonumas yra šventas simbolis, natūrali mistiškos patirties analogija, save pamirštanti, save paaukojanti – kaip Trejybės gyvenimas. Seksualinė nuodėmė yra objektyviai labai rimta, nes jos objektas yra itin šventas.⁵³

Popiežius Jonas Paulius II pagrindiniame savo pontifikato veikale apie šeimą - apaštališkajame paraginime *Familiaris Consortio* rašo: „Šeimos misija yra saugoti, reikšti ir perduoti meilę, kuri yra gyvas atspindys Dievo meilės žmonijai bei Viešpaties Jėzaus Kristaus meilės Bažnyčiai, jo sužadėtinei“.⁵⁴ Dievo planuose santuoka yra didesnės šeimos bendruomenės pagrindas, nes pati santuokos institucija ir santuokinė meilė skirta palikuonių gimdymui ir auklėjimui, ir tai yra santuokos apvainikavimas. Giliausia prasme meilė yra tikra dovana, o santuokinė meilė, dėl kurios sutuoktiniai „pažįsta“ vienas kitą ir tampa „vienu kūnu“, nesibaigia tik tarp jų dviejų, nes parengia didžiausiam atsidavimui, dėl kurio jie tampa Dievo bendradarbiais, dovanodami gyvybę naujam žmogui. Vadinasi, atsiduodami vienas kitam, jie kuria naują tikrovę – kūdikį, gyvą jų meilės atspindį, jų santuokinės vienybės ženklą bei gyvą ir neišardomą tėvystės ir motinystės sintezę.⁵⁵ *Familiaris Consortio* pabrėžiamas moters orumas ir atsakomybė, kuris lygus vyro orumui ir atsakomybei. Ši lygybė realizuojama šeimoje būdingu sutuoktinių pasiaukojimu vienas kitam ir abiejų pasiaukojimu vaikams. Tai, ką pats žmogus protu nujaučia ir pažįsta, buvo apreiškta Dievo Žodžiu. Dievas vienodu orumu apdovanojo vyrą ir moterį, suteikdamas jiems tam tikras teises ir duodamas atsakingus uždavinius, deramus žmogaus asmeniui. Labiausiai moters

kuriuo sutuoktiniai atiduoda save vienas kitam ir vienas kitą priima, Dievo potvarkiu visuomenės akivaizdoje kyla tvirtas institutas. Dėl sutuoktinių, palikuonių ir visuomenės gerovės ši šventas ryšys jau nebeprisitaiko nuo žmogaus valios. <...> Jie visi labai svarbūs žmonių giminės tęstinumui, pavienių šeimos narių asmeniniam ugdymui bei amžinajam jų likimui ir pačios šeimos bei visos žmonijos orumui, pastovumui, taikai ir klestėjimui. <...> Viešpats Kristus gausiai palaimino šią daugiopą meilę, kilusią iš dieviškosios artimo meilės versmės ir grindžiamą jo vienybės su Bažnyčia pavyzdžiu. Kaip kitados Dievas bendravo su savo tauta per meilės bei ištikimybės sandorą, taip dabar žmonių Išganytojas ir Bažnyčios Sužadėtinis ateina pas susituokusius krikščionis per santuokos sakramentą. Atėjęs jis pasilieka, idant sutuoktiniai abipusiu pasiaukojimu ir amžina ištikimybe vienas kitą mylėtų <...> Tikra santuokinė meilė yra paimama į dieviškąją meilę; ją valdo ir tvirtina Kristus atperkamoji galia ir išganomoji Bažnyčios veikla, sėkmingai vesdama sutuoktinius artyn prie Dievo, teikdama pagalbos bei tvirtybės kilniosioms tėvo ir motinos pareigoms atlikti. Todėl sutuoktiniai krikščionys ypatingo sakramento stiprinami ir tarsi pašventinami savo luomo pareigoms ir kilnumui. To sakramento galia atlikdami savo santuokos ir šeimos pareigas, persiėmę Kristaus dvasia, pripildančia visą jų gyvenimą tikėjimo, vilties ir meilės, sutuoktiniai vis labiau ir labiau tobulėja patys, pašventina vienas kitą ir kartu šlovina Dievą.“

⁵² Gaillardetz R. R., Clifford C. E. 2013. Raktas į Vatikano II Susirinkimo mokymą. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 148-149

⁵³ Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Katalikų pasaulio leidiniai, Vilnius, psl. 119-120.

⁵⁴ Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 17.

⁵⁵ Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 14.

orumą Dievas išaukštino tada, kai pats priėmė žmogaus kūną iš Mergelės Marijos.⁵⁶ Vienodas vyro ir moters orumas bei atsakomybė visiškai pateisina moters dalyvavimą visuomeninėje veikloje. Antra vertus, dėl tikro moters išaukštinimo būtina, kad aiškiai būtų pripažįstama jos motinystės ir šeimos vertė kaip ir visi kiti visuomeniniai uždaviniai bei visos kitos profesijos. Bažnyčia gali ir privalo padėti dabartinei visuomenei, visus nenuilstamai ragindama pripažinti ir gerbti nepakeičiamą moters darbą namuose. Reikia nugalėti ir tokį mąstymo būdą, kai moters darbas už šeimos ribų labiau vertinamas negu darbas šeimoje.⁵⁷ Vyriškis vidujai yra pašauktas sudaryti santuokos ir šeimos sąjungą, kad gyventų, gerai suprasdamas savo kaip vyro ir tėvo vaidmenį. Žmonoje vyras mato Dievo plano išsipildymą: „Negera žmogui būti vienam. Padarykime jam padėjėją į jį panašią“, ir savas jam Adomo, pirmojo sutuoktinio, sušukimas: „Štai dabar yra kaulas iš mano kaulų ir kūnas iš mano kūno!“ Tikroji santuokinė meilė planuoja ir reikalauja, kad vyras jaustų didžią pagarbą moters orumui. Meilė žmonai, kuri tapo motina, ir meilė vaikams vyrui yra natūralus kelias suprasti ir realizuoti savo tėvystę. Nesant tėvo, susilpnėja šeimos psichinė ir moralinė pusiausvyra, sutrinka šeimos narių tarpusavio santykiai. Taip yra ir tada, kai tėvo buvimas yra slegiantis, ypač ten, kur pastebimi vadinamieji „machizmo“ reiškiniai, arba piktnaudžiavimas, kai viešpatauja vyro teisės, o moteris yra niekinama, todėl negalimi normalūs šeimos santykiai. Vyras, parodydamas ir išgyvendamas žemėje paties Dievo tėvystę, yra pašauktas visiems šeimos nariams garantuoti vienodą vystymąsi. Šį uždavinį jis atliks tik jausdamas didžiadvasišką atsakomybę už gyvybę, pradėtą po motinos širdimi, rūpestingai atlikdamas auklėjimo pareigas kartu su žmona, dirbdamas, nes darbas niekada neišskiria šeimos, o padaro ją dar tvirtesnę ir pastovesnę, liudydamas subrendusį krikščionišką gyvenimą, kuris leidžia vaikams gyvai pajusti Kristų ir Bažnyčią.⁵⁸

Žmogaus lytiškumas yra ypatinga Dievo dovana, kurios išsipildymas yra vaisinga ir ištikima meilė šeimoje.⁵⁹ Ši meilė, kaip ir visas asmens gyvenimas, neapsaugota nuo trapumo, kuris yra pirmapradės nuodėmės padarinys, ir dažnoje socialinėje - kultūrinėje aplinkoje nėra išvengusi neigiamų, kartais iškrypėliško bei trauminio pobūdžio žymių. Šiuo požiūriu svarbus skaistumo dorybės ugdymas ir praktikavimas. Skaistumas moko susitvardyti, vadinasi ugdo žmogaus laisvę, nes siekia sutramdyti aistras ir kūno geismus. Skaistumas reiškia darnų lytiškumo įtraukimą į žmogus asmenybę, tad ir vidinę kūninio ir dvasinio žmogaus vienybę. Skaistumo prielaida yra pagarba žmogaus teisėms.⁶⁰ Skaistumo praktikavimas gali būti reali galimybė bei džiaugsmo pagrindas ir pašauktiems į santuoką, ir gavusiems ypatingo pašaukimo į pašvęstąjį gyvenimą dovana.

⁵⁶ Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 22.

⁵⁷ Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 23.

⁵⁸ pgl. Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio*, 25.

⁵⁹ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2019. Apaštališkasis paraginimas *Christus Vivit*, pgl. 259-261.

⁶⁰ Pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 233, 2339.

Pakrikštyto vyro ir pakrikštytos moters santuoka yra sakramentas.⁶¹ Kaip sakramentas santuokinė meilė paimama į Švč. Trejybės meilę.⁶² Santuokiniams suteikiamos malonės mylėti vienas kitą pasiaukojamai ir dosniai, kaip Kristus juos myli. Santuokoje vyras ir moteris įkūnija Trejybės meilę ir Kristaus meilę Bažnyčiai (pgl. Ef 5, 21-35). Susituokusieji krikščionys santuokos sakramentu ženklina vienybės bei vaisingos meilės tarp Kristaus ir Bažnyčios slėpinį ir patys yra to slėpinio dalininkai (plg. Ef 5, 32), santuokiniame gyvenime padėdami vienas kitam siekti šventumo, susilaukdami vaikų bei juos auklėdami. Šeima pašaukta tapti ir būti namų Bažnyčia⁶³, kurioje tėvai savo vaikams turi būti pirmi tikėjimo skelbėjai žodžiu bei pavyzdžiu ir puoselėti kiekvienam būdingą pašaukimą, ypač – šventąjį pašaukimą.⁶⁴ Taigi žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, lytiškumas yra vienas iš esminių asmens tapatumo veiksmų.

Apibendrinant, krikščioniškos antropologijos požiūriu, žmogaus asmuo yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą (*imago Dei*). Pašauktas bendrystei su Dievu ir meilei kaip įsikūnijusi dvasia, tai yra kaip siela ir kūnas, sudarantys vieningą asmenį. Lytiškumas yra vienas iš esminių asmens tapatumo veiksmų. Žmogus apdovanotas protu ir laisva valia, kad mėgautųsi asmeniška bendryste su Tėvu, Sūnumi bei Šventąja Dvasia, taip pat ir vieni su kitais ir Dievo vardu atsakingai valdytų sukurtąjį pasaulį, dalyvautų Dievo kūryboje. Todėl yra orus ir kilnus, pašauktas panašėti į Dievą, t.y. šventumui. Dievo paveikslo sąvoka aprėpiami visi žmonės. Dievo paveikslo (*imago Dei*) koncepcija yra sudėtinga ir laikoma pagrindine šiuolaikinės teologinės antropologijos sąvoka. Atskiriami *imago Dei* elementai, kurie gali ir kurie negali būti prarasti (*imago* ir *similitudo*). Paveikslo (*imago*) niekada neįmanoma sugriauti, tuo tarpu panašumo (*similitudo*) galima netekti nusidedant. Net nusidėjusiam žmogui išlieka Dievo paveikslas. Dievo paveikslui žmogui būdinga trinitarinė struktūra, atspindinti arba tridalę žmogaus sielos struktūrą (dvasia, savimonė ir meilė), arba tris psichikos aspektus (atmintį, protą ir valią). Buvimas Dievo paveikslu reiškia buvimą Trejybės paveikslu. Dievo paveikslas žmogui kreipia jį į Dievą malda, pažinimu ir meile. Iš čia kyla esminis pašaukimas į būtį, į šventumą. *Imago Dei* yra žmogaus pamatinis nukreiptumas į Dievą, atskleidžiantis pašaukimo esmę bei sudarantis žmogaus orumo ir neatimamų žmogaus teisių pagrindą. Taip pat tai yra ir atsakomybės – pareigos įgyvendinti Dievo valią pagrindas.

⁶¹ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1601.

⁶² Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 48.

⁶³ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 11; popiežiaus Pauliaus VI apaštališkasis paraginimas *Evangelii nuntiandi* dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje, 71.

⁶⁴ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 11.

II. ŽMOGAUS ORUMAS IR TEISĖS BEI JŲ JURIDINIS ĮTVIRTINIMAS

Žmogus sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Sukūrimo veiksmu žmogus buvo apdovanotas unikalia dieviška prigimtimi, apibūdinama kūno ir dvasinės sielos vienove, turi jam vienam būdingas savybes, yra protingas ir laisvas, vienintelė morali ir moraliai atsakinga būtybė, vienintelis žemėje kūrinys, kurio Dievas norėjo dėl jo paties, sugeba pažinti ir mylėti savo Kūrėją, pašauktas į bendrystę su Dievu ir į šventumą. Tai, kad tik žmogus yra pašauktas pažinimu ir meile dalyvauti Dievo gyvenime, išryškina asmens vertę ir yra esminis jo orumo pamatas. Laisvė yra sukurtosios būtybės atvaizdo dėmuo, grindžiantis asmens (žmogaus) orumą; joje aidai pirmapradis pašaukimas, kuriuo Kūrėjas kviečia žmogų į tikrąjį gerį.⁶⁵ Dėl šio pašaukimo ir kilnumo bei unikalumo žmogus turi prigimtines teises, kurias gyvenant netobulame pasaulyje reikia įtvirtinti ir saugoti, kad Dievo paveikslas galėtų žmoguje atsiskleisti.

2.1. Žmogaus orumo ir prigimtinių teisių ryšys

Žmogaus gyvybė ir jo orumas sudaro asmenybės vientisumą, reiškia žmogaus esmę. Gyvybė ir orumas yra neatimamos žmogaus savybės, todėl negali būti traktuojamos atskirai.⁶⁶ Žmogaus orumas – tai kiekvienam asmeniui vien dėl to, kad jis yra žmogus, pripažintos pagarbos ir vertės išraiška. Ši sąvoka apima žmogaus esybės bei prigimties apsaugą ir pagarbą, t.y. žmogus esmę. Žmogaus orumas atspindi patį žmogų, jis išskiria žmogų iš kitų būtybių. Žmogaus orumo turinys nustatomas pagal tam tikrą „žmogaus paveikslą“. Krikščioniškoje antropologijoje žmogus yra sukurtas pagal Dievo, kuris yra tris kart šventas (Iz 6, 1-3)⁶⁷ - t.y. švenčiausias, paveikslą ir panašumą (*imago Dei*). Religiniu požiūriu žmogaus orumas grindžiamas ir visuotiniu, visiems žmonėms skirtu amžinojo išganymo pažadu. Žmogus nepriklausomas ir galintis savarankiškai veikti bei apsispręsti asmuo. Žmogus, kaip pirminių, nesuteiktų teisių turėtojas, yra asmuo (teisės subjektas) ir negali būti sumenkinamas iki daikto (teisės objekto). Žmogaus orumas, kaip pagrindinė išraiška to, kas žmogui priskirtina jau vien dėl buvimo žmogumi, sudaro visų iš šios koncepcijos kylančių žmogaus teisių pagrindą ir išeities tašką, iš kurio išsivystė ir atsiskyrė visos žmogaus teisės. Kartu žmogaus orumas yra susiliejimo taškas, į kurį nukreipiamos pagrindinės teisės ir pagal kurį jos turi būti suprantamos ir aiškinamos. Žmogaus orumas yra neliečiamas. Jis turi būti gerbiamas ir saugomas. Tam yra trys svarbios prielaidos: 1. Visi žmonės turi vienodą pamatinę vertę. Čia nėra jokio „mažiau“ ar „daugiau“. 2. Ši vertė neturi lygiaverčio atitikmens. Daiktą galima pakeisti tokiu pat kitu. Tačiau žmogaus tokiu pačiu pakeisti neįmanoma. Apie tai

⁶⁵ Jonas Paulius II. 1993. Enciklika *Veritatis splendor*, 86.

⁶⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998-12-09 nutarimas byloje Nr. 2/98, kurioje analizuotas mirties bausmės atitikties LR Konstitucijai klausimas.

⁶⁷ „Šventas, šventas, šventas yra Galybių Viešpats ! Visa žemė pilna jo šlovės !” (Iz 6, 3)

filosofas Emanuelis Kantas (1724–1804), yra sakęs: „Kas turi kainą, jo vietoje gali būti pasiūlytas lygiavertis kitas ir, priešingai, kas yra aukščiau už bet kokią kainą, kam nėra lygiavertio, tas turi savo orumą.“⁶⁸ 3. Kas turi orumą, turi ir teises. Visi žmonės turi tam tikras teises vien dėl to, kad jie yra žmonės.⁶⁸

Orumas gali būti pagrindžiamas vien tuo, kad žmogus gali būti moralus ir doras bei daryti tai, kas laikoma gėriu. Krikščionybėje visų žmonių orumas grindžiamas teologiškai. Pluralistinių pasaulėžiūrų visuomenėje taip argumentuoti nelengva, nes daug kas neišpažįsta tikėjimo. Tuomet lieka tik argumentas, kad kiekvienas žmogus orumą turi tik dėl to fakto, kad jis yra žmogus.

Žmogaus orumo (*dignitas humana*) sąvoką įvedė romėnų politikas, retorikas, filosofas ir rašytojas Markas Tulijus Ciceronas (106–43 m. pr. Kr.). Ją vartojo dviem skirtingomis, bet tarpusavyje suderintomis reikšmėmis – kaip bendrojo (vienodo) orumo sąvoką ir kaip skirtingo (diferencijuoto) orumo sąvoką, kuri gali reikšti pagarbos reikalaujančią būtį, kurią turi atskiri asmenys dėl tam tikrų savo veiklos rezultatų ar užimamos padėties ir kuri nekonkuruoja su visus žmones siejančia orumo koncepcija, bet subordinuota bendrai žmogaus orumo sampratai.⁶⁹

Sąvoka orumas skirtingose kalbose turi įvairių reikšmių, kurias sieja bendra vertingumo reikšmė: hebrajiškai – *kavod* – yra garbė, šlovė; lotyniškai – *dignitas*, *atio* – vertingumas, pagarba; rusiškai – *достоинство* (*dostoinstvo*); vokiškai – *menschenwürde*, angliškai – *dignity*, lenkiškai – *godność* – tinkamumas.

Orumas yra daugialypė kategorija. Bendriausia prasme žmogaus orumo samprata ir šių laikų filosofijoje apibūdina laikantis dviejų skirtingų pozicijų, kurias padiktuoja žmogaus orumo kilmė. Pirmoji pozicija - orumas yra susijęs su pačia žmogaus būtimi, žmogui orumas yra būdingas *a priori*, tai yra jis nėra nei priskirtas sau, nei suteiktas kitų žmonių ar visuomenės, todėl niekas negali atimti žmogaus teisės į orumą. Antroji, labai dažna vartotojiškoje visuomenėje, pozicija - žmogui orumas yra suteiktas kitų ir / ar paties žmogaus susikurtas.⁷⁰ Politiniai lyderiai, filosofai ir teisininkai žmogaus orumą aiškina kaip moralinį bei teisinį pagrindą ginti asmenį nuo prievartos ir pažeminimo. Joks kitas idealas nėra taip aiškiai visuotinai priimtas kaip ši socialinė vertybė. Pirmoji žmogaus orumo samprata yra kildinama iš biblinės tradicijos ir remiasi žmogaus prigimtimi, ja grindžiama ir krikščioniškoji žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą (*imago Dei*), orumo samprata. Antroji samprata, kyla iš žmogaus vertingumo, naudingumo, ar tinka gyventi visuomenėje. Pagal pastarąją sampratą, orumo reikšmės nesiorientuoja į pradines orumo ištakas, nes orumo esmę nusako ne per jo priežastis, ne per jį kuriančias savybes, o per galutinį rezultatą, tai yra

⁶⁸ Niederbacher B. 2015. Žmogaus orumas. Jesuiten Nr. 3, 2015 m. spalio, vertė t. Šimkūnas V., SJ. [žiūrėta 2018-12-07] prieiga internete: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-10-zmogaus-orumas/146353>>.

⁶⁹ Šlapkauskas V. 2009. Žmogaus orumo sampratos problema. Jaunųjų mokslininkų darbai Nr. 2 (23), psl. 60. [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/09_02_23/slapkauskas.pdf>.

⁷⁰ pgl. Vaišvila A. 2005. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančio orumo sampratos). Jurisprudencija, 2005, Nr. 71(63). Žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/5e2/005_vaisvila.pdf>.

žmogaus vertingumą. Tačiau asmuo negali būti vartojimo objektas, o tik meilės objektas.⁷¹ Visuotinai pripažįstama, kad žmogus negali jokiais aplinkybėmis tapti priemone kitam žmogui. Pačiai žmogaus prigimčiai prieštarauja žmogaus kaip įrankio arba priemonės panaudojimas kito subjekto sumanytam tikslui pasiekti. Jei žmogiškoji būtybė nėra pripažįstama ir mylima pagal jos, Dievo gyvojo atvaizdo, kilnumą (plg. Pr 1, 26), jai ima grėsti labiausiai žeminantys ir išsigimę „pavertimo įrankiu“ veiksmai, pavergiantys ją stipresniajam. „Stipresnysis“ gali turėti įvairius vardus: ideologija, ekonominė valdžia, nežmoniška politinė sistema, technokratija, masinio informavimo priemonių agresyvumas. Taip iš daugelio žmonių perdėta tolerancija arba akivaizdžiai neteisingi įstatymai atima pagrindines teises: teisę į gyvybę ir kūno neliečiamybę, teisę į pastogę ir darbą, į šeimos kūrimą ir atsakingą tėvystę, teisę dalyvauti viešajame ir politiniame gyvenime, naudotis sąžinės laisve ir laisvai išpažinti religiją. Žmogus - ne „daiktas“ arba „objektas“, kuriuo galima naudotis, bet visada ir tik „subjektas“, turintis sąžinę ir laisvę, pašauktas atsakingam gyvenimui visuomenėje ir istorijoje, palenktas dvasinėms ir religinėms vertybėms.⁷²

Šiandien pasaulietinėje visuomenėje orumas apibrėžiamas, kaip moralinės sąmonės sąvoka, reiškianti asmenybės vertingumą. Kaip etikos kategorija atspindi žmogaus moralinį santykį su pačiu savimi ir visuomenės su žmogumi. Juo parodomas žmogaus reiklumas sau. Orumas, kaip ir sąžinė, yra vienas iš būdų, kuriais žmogus įsisąmonina savo pareigą ir atsakomybę visuomenei. Tuo pačiu asmens orumas reguliuoja visuomenės požiūrį į tą asmenį, reikalaudamas jį gerbti, pripažinti jo teises. Orumas susijęs su garbe, kuri suvokiama kaip visuomenės pripažįstama pagarba už nuopelnus, geras asmens vardas, kas galėtų atitikti minėtą romėnų diferencijuoto orumo sąvoką.

Šiais laikais ne retai orumas yra galimybė įgyvendinti savo konstitucines teises, ir jis prarandamas tuomet, kai valstybės ar visuomenės teisės yra ribojamos ar pažeidžiamos. Kai šios teisės pradeda apimti ir ekonominę sritį, orumas tampa minimaliomis socialinėmis garantijomis, kurios leistų gyventi oriai. Čia orumas yra galimybė vartoti tiek, kad nesijaustum vartojantis mažiau už kitus, ir prarandamas kiekvieną kartą, kai manaisi negaunantis tiek, kiek turėtum. Kartais orumas suprantamas tiesiog kaip kultūringas elgesys. Čia orumas yra visuomenės nuomonė apie padorų elgesį ir išnyksta tuomet, kai atsiranda kaltinimų nederamu elgesiu. Visais šiais atvejais orumas tampa kažkuo – žmogaus teisėmis, socialinėmis garantijomis, kultūringu elgesiu – ir įgyja tam tikrą praktinį turinį. Bet jo autentiška prasmė vis išsprūsta. Terminologiniu požiūriu, *Dignitas* versti kaip *orumas* iš tiesų yra tam tikru metu padarytas intelektualinis sprendimas. Trikalbiame Sirvydo žodyne *dignitas*, arba lenkiškai *godność*, verčiamas kaip vertė. Tuo tarpu Daukantas kalba apie orumą, ne apie vertę, bet apie žmogaus asmenį. Greta ekonominės vertės visada yra dalykų, kurie žmogui vertingi patys savaime tik todėl, kad įkūnija jo žmogiškumą. Orumas yra būtent tas žodis, ta idėja. Krikščioniška prasme orumas kiekvieną asmenį gali kiltelti aukščiau, arčiau dangaus.

⁷¹ Wojtyła K. 1994. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka, psl. 322.

⁷² Jonas Paulius II. 1988. Apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici*, 5.

Atitinkamai orumo praradimas yra nuopuolis, jei daroma nesąmoningai, arba nusižeminimas, jei daroma sąmoningai, pripažįstant kažką aukštesnio už save. Ši įtampa tarp dangaus ir žemės dar svarbesnė žvelgiant į biblinę žmogaus sukūrimo istoriją. Juk jis sukurtas iš žemės, yra materialus ir kūniškas, tačiau jo panašumas su Dievu yra dangiškas, dvasinis, todėl nepasveriamas ir nepamatuojamas, nevizualizuojamas. Orumas čia yra būti kilsteltam Dievop ir faktiškai sutapatinamas su prigimtine kiekvienam žmogui priskirta teise būti taip, kaip jis nori būti, laisvai kilti (iš) ten, (iš) kur nori kilti. Abi šios sampratos teigia prigimtinę kiekvieno žmogaus vertę ir didybę.⁷³

Žmogaus teisės yra daugiaaspektė teisinė kategorija, kurią tiria įvairūs mokslai – filosofija, sociologija, politologija, teologija, etika, jurisprudencija ir t.t. Labiausiai per visą žmonijos istoriją – paplitęs supratimas apie žmogaus teises – tai jų priklausomybės kildinimas „iš prigimties“. Krikščioniškos antropologijos požiūriu, kaip analizuota I skyriuje, žmogaus prigimtis yra dieviška, jis yra *imago Dei*, pats Dievas įkvėpė jam gyvybės alsavimą. Prigimtine teisė glūdi ne konkrečioje, istorinėje vieno ar kito žmogaus prigimtyje, bet paties žmogaus esmėje, t.y. tai, kas visais laikais ir visose kultūrose žmogų metafiziškai apibrėžia, kaip žmogų, kuris turi kūną ir dvasią, yra individualus ir socialus, taip pat Dievo kūrinys. Dievas sukūrė žmogų kaip asmenį ir suteikė jam prigimtinių teisių – gyvybės, kūno neliečiamybės, sąžinės laisvės. Prigimtine teisė kaip prigimtinio dorovės dėsno dalis yra pagrįsta amžinuoju Kūrėjo įstatymu (*lex aeterna*) ir įpareigota sąžinės. Bažnyčios tėvai skyrė pirminę prigimtinę teisę, nepriklausomą nuo pirmosios nuodėmės, ir antrinę prigimtinę teisę, kurią suponuoja nuodėmės pažeista prigimtis. Teisė į gyvybę yra pirminė, o privačios nuosavybės institucija – antrinė prigimtine teisė, kurią Tomas Akviniėtis vadino *jus gentium*. Prigimtinei, t.y. esminei, teisei būdingi trys bruožai: visuotinumas (nes prigimtine teisė kyla iš pačios žmogaus prigimties ir įpareigoja kiekvieną žmogų), nekintamumas (nes remiasi nekintančia žmogaus prigimtimi) ir pažinumas (nes prigimtinių teisių principai realiai išgyvenami pirmiausiai šeimoje ir yra įrašyti žmonių širdyse (Rom 2, 15)). Tokį požiūrį, kai žmogus laikomas asmeniu, kuriam būdingas orumas, kuris dėl to turi neliečiamų teisių, galima pagrįsti tik prigimtine teise.⁷⁴ Pozityviosios teisėkūros būtinybė išplaukia iš prigimtinių teisių, kuri įstatymų leidėją įpareigoja kurti visuotinę gerovę skatinančius įstatymus, o piliečius – įstatymams paklusti.⁷⁵

Žmogaus teisės pirmą kartą buvo suformuluotos vėlyvosios antikos (stoicizmo) laikais kaip iš visuotinės žmogaus prigimties, pirmiausiai žmogaus orumo išplaukiantys reikalavimai. Nuo tada pradėta diskutuoti apie žmogaus teises ir pareigas. Teisė – tai pagarbos reikalavimas ir įsipareigojimas pagarbai, kas teisinėmis kategorijomis apibrėžiama kaip subjektinių teisių ir pareigų vienovė, arba filosofijos kategorijomis – egoizmo ir altruizmo vienovė. Teisių ir pareigų vienovė

⁷³ Dementavičius J. 2017. Slegiantis orumas. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta: 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2017-07-11-slegiantis-orumas/161496>>.

⁷⁴ Veikli krikščionybė versle ir ekonomikoje. Ordo socialis rinktinė. 1996. Vilnius: Aidai, psl. 161.

⁷⁵ Hoffner J. 1996. Krikščioniškasis socialinis mokymas. Vilnius: Aidai, pgl. psl.55-57, 64-67.

reikalauja naudotis savo teisėmis nepažeidžiant kito žmogaus teisių bei yra šiuolaikinės demokratinės visuomenės pagrindas, kurio ištakos siekia antikos laikus. Senovės graikų filosofai Platonas (427 – 347 pr. Kr.) ir Aristotelis (384 – 322 pr. Kr.) antikoje teisių ir pareigų pusiausvyrą vadino subalansuotu protu, Epikūras (341-270 m. pr. Kr.) – teisingumu⁷⁶, prancūzų filosofas Žanas Žakas Ruso (1712-1778 m.) – bendrąja valia, vokiečių teisininkas Rudolfas fon Jeringas (1818-08-22 – 1892-09-17) – juridškai apsaugotu interesu, Tomas Akvinietis (1225–1274 m.) suvokė kaip taisyklę ir saiką (*jus est regula et mensura*).⁷⁷ Asmens teisių ir pareigų santykis šiandienos konstitucinės teisės jurisprudencijoje dažnai interpretuojamas kaip tam tikra konkrečios asmens teisės įgyvendinimo riba. Žmogaus teisėtą elgesys nėra neribotas ir absoliučiai laisvas. Žmogus, būdamas socialinė būtybė, gyvena visuomenėje tarp į save panašių ir lygių savo orumu ir teisėmis žmonių. Kiekvienas žmogus turi pareigas visuomenei, kurioje tik ir gali laisvai ir visiškai vystytis jo asmenybė, o pagrindinė iš tų pareigų – nevaržyti kitų žmonių teisių ir laisvių, nežeminti orumo.⁷⁸

Krikščioniškos antropologijos pažiūriu, kaip pabrėžia Jonas Paulius II laiške Pasaulinės taikos dienos (1999-01-01) proga, žmogaus asmens orumas yra transcendentinė vertybė.⁷⁹ Išskirtinis žmogaus orumo pagrindas yra jo pašaukimas bendrauti su Dievu.⁸⁰ Žmogaus kilnumas ir pašaukimas yra pagrindinių jo teisių ir pareigų pamatas. Iš prigimtinio žmogaus orumo, „kuris pažįstamas ir iš apreikštojo Dievo žodžio, ir protu“, kyla ir teisė į religinę laisvę. „Teisę į tokį saugumą nuo (valstybės) prievartos turi net tie asmenys, kurie nevykdo savo pareigos – tiesos ieškoti ir laikytis“. Taigi žmogus išlaiko savo orumą, net jei jis savanoriškai pasirenka klaidą.⁸¹ Tai galioja ne tik religinės laisvės srityje. Priešingi moralei ir teisei veiksmai, pažeidžiantys kitų žmonių teises, gali būti sąlyga ir priežastis laikinai teisinėmis priemonėmis apriboti ar susiaurinti galimybes naudotis bei įgyvendinti savo teises bei pareigas, tačiau nepanaikina ir nesumenkina žmogaus asmens orumo, taip pat nenaikina, neatšaukia bei nekeičia pašaukimo.

2.2. Žmogaus orumas ir prigimtinės teisės kaip visuotinai saugomos vertybės

Žmogaus teisių doktrina yra grindžiama nuostata, kad visų žmonių orumas yra lygus, žmogaus teisių apsaugos tikslas – apginti žmogaus orumą. Žmogaus teisės, kaip esminė šiuolaikinės civilizacijos vertybė, yra filosofinė, dorinė, politinė, teisinė kategorija. Žmogaus teisių atsiradimo istorija siekia seniausius laikus - senovės graikų ir romėnų humanizmo idėjas, judėjų, krikščionių etiką. Renesanso epochos filosofija praturtino žmogaus teises nauju turiniu. Žmogaus suverenumo suvokimas, jo nepriklausymas nuo monarcho valios tapo žmogaus teisių idėjų ištakomis.

⁷⁶ „Teisingumas nėra kažkas pats iš savęs, bet žmonių santykiuose jis visada yra tam tikras suinteresuotas susitarimas nekenkti kitam ir nepatirti skriaudos.“

⁷⁷ pgl. Vaišvila A. 2000. Teisės teorija. Vilnius: Justitia, psl. 93-102.

⁷⁸ LR Konstitucinio teismo 2000-05-08 nutarimas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas [žiūrėta 2020-03-10]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt>>.

⁷⁹ Jonas Paulius II. Laiškas Pasaulinės taikos dienos (1999 m. sausio mėn. 1 d.) proga.

⁸⁰ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 19.

⁸¹ Deklaracija apie religinę laisvę *Dignitatis Humanae*. 1965, 2.

Šiuolaikinė žmogaus teisių ir laisvių samprata susiformavo vykstant filosofijos ir dviejų teisės doktrinų – prigimtinių ir pozityviosios – raidai. Prigimtinių teisės doktrina žvelgia į žmogus teises kaip į neatskiriamas nuo individo teises, kurių ištakos – protas, Dievo valia, žmogaus prigimtis. Ši doktrina pripažįsta, kad esama prigimtinių, žmogui įgimtų teisių, buvusių dar iki atsirandant kokiai nors pozityviai teisei tvarkai. Pozityvioji teisės doktrina žvelgia į žmogaus teises kaip į valstybės nustatytas įstatymuose ar kituose teisės aktuose.⁸² Pirmieji žmogaus teises įtvirtinantys dokumentai buvo grindžiami prigimtinių teisių sampratos nuostatomis, kurios kyla iš krikščioniškos antropologijos postulatų. Moderni žmogaus teisių samprata įtvirtinta 1789 m. Prancūzijos žmogaus ir piliečio teisių deklaracijoje, kur įtvirtintos esminės prigimtinių žmogaus teisės – laisvė, lygybė, nuosavybės neliečiamumas ir kitos. Kai kuriuose ankstesniuose teisės aktuose žmogaus teisėms jau buvo skirtas dėmesys – tai Anglijos teisės aktai: 1215 m. *Magna Charta*, 1679 m. *Habeas corpus act*, kuriame aptinkama visuotinai pripažintų demokratinių baudžiamojo proceso principų kaip nekaltumo prezumpcija, arešto teisėtumas, privalomas teisminės procedūros laikymasis, užuomazgų; 1689 m. Teisių bilis.⁸³ 1776 m. Amerikos Nepriklausomybės deklaracija, priimta visų 13 kolonijų atstovų, skelbė „Mes laikome savaime suprantamomis šias tiesas: visi žmonės yra sutverti lygūs ir pats Sutvėrėjas suteikė jiems tam tikras neatimamas teises, kurioms priklauso: gyvenimas, laisvė ir laimės siekimas“.⁸⁴ 1789 m. priimtos ir 1791 m. įsigaliojusios ir iki šiol galiojančios JAV Konstitucijos pirmosios 10 pataisų (*Teisių bilis* – Amerikos piliečio teisių deklaracija) skelbia fundamentalias amerikiečių laisvės neįprastu būdu, t.y. ne pateikiant jų sąrašą, bet uždraudžiant Kongresui priimti tas teises varžančius įstatymus, t.y. laikantis nuostatos, kad deklaruojamos teisės esančios įgimtos, o valstybė jų nesteigianti, o tik sauganti nuo galimų mėginimų jas suvaržyti.⁸⁵

Visą žmogaus teisių evoliucijos laikotarpį buvo plėtojami trys svarbiausi žmogaus teisių aspektai – žmogaus vientisumas (integralumas), laisvė ir lygybė, pagarba kiekvieno žmogaus orumui. Šio proceso metu idealistiniai siekiai tapo ne tik konstitucinių aktų dalimi, esminiu valstybių teisinės sistemos elementu, bet virto tarptautine žmogaus teisių apsaugos sistema. Pasauliniai karai, parodę visišką žmogaus teisių nepaisymą ir didžiausius pažeidimus, inspiravo demokratines valstybes tartis dėl privalomų žmogaus teisių normų. 1919 m. Paryžiaus taikos konferencijoje įkurtos Tautų Sąjungos⁸⁶ statutas, priimtas 1919 m. balandžio 28 d. ir tapęs sudedamąja Versalio taikos sutarties dalimi, įtvirtino žmogaus orumo viršenybės principą prieš valstybės interesus daugelyje sričių, įskaitant globojamų teritorijų gyventojų teises, išskėlė tautinių

⁸² Lietuvos Konstitucinė teisė. 2012. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, psl. 352-353.

⁸³ Maksimaitis M. 1998. Užsienio teisės istorija. Vilnius: Justitia, pgl. psl. 282-289.

⁸⁴ Maksimaitis M. 1998. Užsienio teisės istorija. Vilnius: Justitia, psl. 314.

⁸⁵ Maksimaitis M. 1998. Užsienio teisės istorija. Vilnius: Justitia, psl. 323-324.

⁸⁶ Tautų sąjunga – pirmoji universali tarptautinė organizacija, kurios tikslai buvo skatinti tarptautinį bendradarbiavimą ir užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą. Deja, pagrindinio tikslo – užtikrinti tarptautinę taiką ir saugumą – Tautų sąjunga nepavyko pasiekti, faktiškai nebuvo išspręstas nė vienas didesnis konfliktas. Antrojo pasaulinio karo metu nebefunkcionavo, formaliai paleista 1964-04-18 (vgl. Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė, Perauskas Z., Saladžius J. 2001. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, psl. 31-33).

mažumų apsaugos idėją.⁸⁷ Pirmą kartą tarptautiniu mastu žmogaus teisės įtvirtintos Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos 1948 m. gruodžio 10 d. priimtoje Visuotinės žmogaus teisių deklaracijoje, kurios preambulė skelbia, kad visų žmonių giminės narių prigimtinio orumo ir lygių bei neatimamų teisių pripažinimas yra laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindas. Pirmajame straipsnyje, skelbiama tikrai krikščioniška tiesa, kad visi žmonės gimsta laisvi ir lygūs savo orumu ir teisėmis, jiems yra suteiktas protas ir sąžinė, ir jie turi elgtis vienas su kitu kaip broliai. Toliau deklaruojamos ir detalizuojamos žmogaus teisės į gyvybę, laisvę ir asmens saugumą. Niekas negali būti laikomas vergijoje ar nelaisvas. Niekas negali būti kankinamas arba patirti žiaurų, nežmonišką ar žeminantį jo orumą elgesį arba būti taip baudžiamas. Niekas neturi patirti savavališko kišimosi į jo privatumą, šeimos gyvenimą, buitį ar susirašinėjimą arba kėsintis į jo garbę ir reputaciją. Kiekvienas turi teisę į minties, sąžinės ir religijos laisvę, laisvai laikytis savo įsitikinimų ir juos reikšti. Kiekvienas turi teisę į darbą, laisvą darbo pasirinkimą, teisingas ir tinkamas darbo sąlygas ir apsaugą nuo nedarbo ir t.t.⁸⁸ Pamatinė deklaracijos prielaida yra tvirtinimas, kad žmonijos šeimos visų narių įgimto orumo, taip pat jų teisių lygybės bei neatimamumo pripažinimas sudaro laisvės, teisingumo ir taikos pasaulyje pagrindą.⁸⁹ Visi vėlesni tarptautiniai žmogaus teisių dokumentai iš naujo pabrėžia šią tiesą, pripažindami bei patvirtindami, kad tokios teisės kyla iš žmogaus asmeniui būdingų orumo bei vertės.

1966 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja parengė ir priėmė dvi sutartis, kuriomis Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje įtvirtintos idėjos ir principai buvo transformuoti į konkrečias valstybėms narėms privalomas teisės normas: Tarptautinį ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktą bei Tarptautinį pilietinių ir politinių teisių paktą. Deklaracijos ir paktų preambulėse yra pripažįstama, kad visiems žmonėms būdingas orumas yra žmogaus teisių pagrindas, nors pats žmogaus orumas nėra įtvirtintas kaip speciali žmogaus teisė.

Esminę reikšmę rūpinantis žmogaus teisių apsauga turėjo regioninės tarpvyriausybės organizacijos – Europos Tarybos įsteigimas 1949 m. gegužės 5 d. Londono sutartimi, kurios tikslai: ginti žmogaus teises, pliuralistinę demokratiją ir teisėtumą; padėti suprasti Europos kultūros identiškumą ir įvairovę bei skatinti jos vystymąsi; ieškoti problemų, su kuriomis susiduria Europos visuomenė (mažumų diskriminavimo, ksenofobijos, netolerancijos, aplinkos apsaugos, žmonių klonavimo, AIDS, narkomanijos, organizuoto nusikalstamumo ir t. t.), sprendimų; padėti įtvirtinti demokratinį stabilumą remiant politines, teises ir konstitucines reformas Europoje. Lietuvos Respublika į Europos Tarybą priimta 1993 m. gegužės 14 d., prieš tai nuo 1991 m. rugsėjo 18 d. turėjo specialiojo svečio statusą.⁹⁰ Paminėtina, kad ši organizacija, kilo iš krikščioniškos kultūros ir turi krikščioniškas šaknis. Šios organizacijos iniciatyva ir pastangomis 1950 m. lapkričio 4 d.

⁸⁷ Lietuvos Konstitucinė teisė. 2012. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, psl. 347.

⁸⁸ Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. JTO Generalinės Asamblėjos priimta ir paskelbta 1948-12-10 rezoliucija 217 A (III).

⁸⁹ plg. Visuotinės žmogaus teisių deklaracijos preambulę.

⁹⁰ Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė S., Petrauskas Z., Saladžius J. 2001. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia, psl. 743,

Romoje buvo pasirašyta Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, kuri vėliau papildyta (16 protokolų) ir iš dalies pakeistas 11 ir 14 protokolais.⁹¹ Ši Konvencija įtvirtina prigimtines teises, 1983 m. priimtas 6-asis Konvencijos protokolai panaikina mirties bausmę. Lietuvos Respublikai Konvencija ir jos ketvirtasis, septintasis bei vienuoliktasis protokolai įsigaliojo 1995 m. birželio 20 d. bei tapo tiesiogiai taikomu teisės aktu. Konvencijos pirmasis protokolai įsigaliojo 1996 m. gegužės 24 d., Konvencijos šeštasis protokolai įsigaliojo 1999 m. liepos 8 d., Konvencijos 13 protokolai įsigaliojo 2004 m. gegužės 1d., o Konvencijos kontrolės mechanizmą pakeičiantis Konvencijos 14 protokolai įsigaliojo 2010 m. birželio 1 d. Konvencijoje, kurios preambulėje daroma nuoroda į Visuotinę žmogaus teisių deklaraciją, žmogaus orumas tiesiogiai nėra minimas.⁹² Pagal šią Konvenciją sukurtas ypatingas regioninis žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos mechanizmas iš bendrų ir specialių Europos Tarybos institucijų. Pagal Konvencijos 19 straipsnį įkurtas Europos Žmogaus Teisių Teismas (vadinamas Strasbūro teismu) nuo 1998 metų tapo nuolat veikianti tarptautinė institucija žmogaus teisėms ginti. Pagal Europos žmogaus teisių teismo praktiką žmogaus orumas ir laisvė yra „pati Konvencijos esmė“.⁹³ Nacionalinėse teisės sistemose žmogaus orumas pripažįstamas bendrai arba kaip konstitucinis principas. Štai Lietuvos Respublikos Konstitucijos 21 straipsnis skelbia, kad žmogaus asmuo neliečiamas, žmogaus orumą gina įstatymas, draudžiama žmogų kankinti, žaloti, žeminti jo orumą, žiauriai su juo elgtis, taip pat nustatyti tokias bausmes; su žmogumi, be jo žinios ir laisvo sutikimo, negali būti atliekami moksliniai ar medicinos bandymai.⁹⁴ Civilinėje (LR CK 1.114 str., 2.22 str., 2.24 str.) ir baudžiamojoje teisėje asmens orumas yra saugoma vertybė.⁹⁵ Taigi žmogaus orumą ir jo kylančias prigimtines teises galima apibrėžti kaip visuotines vertybes. Vienas pagrindinių žmogaus teisių bruožų – jų visuotinumas, universalumas, nedalumas. Žmogaus teisės pripažįstamos visiems asmenims, neatsižvelgiant į jų individualias savybes. Žmogaus teisių sąvoka labai susijusi su žmogaus orumo sąvoka. Žmogaus teisių apsaugos tikslas – apginti žmogaus orumą, kuris, kaip jau analizuota, krikščioniškos antropologijos požiūriu, kyla iš žmogaus kaip *imago Dei* prigimties, lemiančios jo pamatinį nukreiptumą į Dievą ir pašaukimą į šventumą.

⁹¹ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir 14, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16).

⁹² Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija.

⁹³ Europos žmogaus teisių teismo sprendimai bylose: 2000-04-06 *Labita prieš Italiją* Nr. 26772/95; 2001-07-24 *Valašinas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 44558/98); 2002-04-29 *Pretty prieš Jungtinę Karalystę*, 65 p.; 2005-04-07 *Karalevičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 53254/99), 2008-11-18 *Savenkovas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 871/02); 2011-03-15 *Iļina ir Sarulienė prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 32293/05), 2012-11-20 *Kasperovičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 54872/08); 2015-12-08 *Mironovas ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 40828/12, 29292/12, 69598/12, 40163/13, 66281/13, 70048/13, 70065/13), 2016-10-04 *Yusiv prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 55894/13); 2017-06-13 *Kosteckas prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 960/13); 2017-07-04 *Aleksandravičius ir kiti prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 32344/13, 43576/13, 49516/13, 65956/13, 71139/13); 2017-09-26 *Vitanis ir Sukys prieš Lietuvą* (peticijų Nr. 51043/13 ir 54553/13); 2018-07-10 *Ščensnovičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 62663/13); 2018-12-04 *Michno prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 29826/15); 2019-05-21 *Urbonavičius prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 549/17); 2019-10-15 *Žemaitis prieš Lietuvą* (peticijos Nr. 74305/17). Lietuvos teismai [žiūrėta 2020-04-14], prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/lt/tarptautiniu-teisminiui-instituciju-sprendimai/europos-zmogaus-teisiu-teismo-sprendimai/1750>>; Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme. EŽTT sprendimai ir nutarimai bylose prieš Lietuvą. [žiūrėta 2020-04-14], prieiga per internetą: <lv-atstovas-eztt.lt>. Dauguma atvejų žmogaus orumo pažeidimai konstatuoti nagrinėjant skundus pagal Konvencijos 3 straipsnį, nustatantį absoliutų kankinimų ir nežmoniško ar žeminančio orumą elgesio draudimą, tikrinat įkalinimo sąlygas. Sprendimuose nurodyta, kad asmuo, kurio laisvė yra apribota, turi būti laikomas sąlygomis, kurios atitinka žmogaus orumą, o bausmės atlikimo metodai ir būdai negali sukelti jam daugiau skausmo, nei tai yra suderinama su praktiniais įkalinimo reikalavimais. Keliais atvejais žmogaus orumo pažeidimai konstatuoti dėl policijos ar kitu išteisinio tyrimo pareigūnų veiksmų. Sprendimuose nurodyta, kad asmeniui susidūrus su teisėsaugos institucijomis, bet koks jėgos panaudojimas, kuris nėra griežtai būtinas dėl jo paties elgesio, žemina žmogaus orumą.

⁹⁴ Lietuvos Respublikos Konstitucija.

⁹⁵ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas.

2.3. Žmogaus orumas ir teisės Bažnyčios socialiniame mokyme

Bažnyčios dokumentuose apie žmogaus orumą pirmasis prabilo Popiežius Leonas XIII, 1891 m. paskelbęs socialinę encikliką *Rerum Novarum*, kuri laikoma šiuolaikinio socialinio Bažnyčios mokymo pradžia ir atspirties tašku. Tačiau Europos pagrindinėse vietinėse katalikų ir kitų konfesijų krikščioniškose bažnyčiose žmogaus orumo idėja, kuri yra bendra kiekvienam žmogui, vien dėl to, kad jis yra žmogus ir dėl ko ginamos žmogaus teisės, buvo pripažinta tik po Antrojo pasaulinio karo. Svarbiausias iššūkis buvo, kokią antropologiją pripažinti. Buvo suprantama, kad „tikroji religija“ nėra būtina siekiant įgyti žmogui priskiriamą visišką žmogišką orumą. Bažnyčios dogmatikos kalba, iššūkis buvo toks: bendra ir neatskiriama žmogaus orumo neliečiamumo idėja gali būti teologiškai pripažinta tik tuo atveju, jei egzistuoja teologinė samprata, charakterizuojanti žmones paprasčiausiai kaip žmones. Ši žmogaus orumo idėja taip pat apimtų visą žmogaus orumą visiems asmenims, kurie nėra krikščionys (ar nebėra, ar dar nėra). Dievo paveikslo (*imago Dei*) koncepcija buvo puikiai tinkanti šiam iššūkiui atremti ir šiandien laikoma pagrindine šiuolaikinės teologinės antropologijos sąvoka. Pradžios knygos pasakojime atskleistas Dievo įsipareigojimas pasauliui yra ideali kategorija, skirta suvokti konkretų žmogiškąjį orumą – kiekvieno žmogaus nepriklausomai nuo etninės diferenciacijos, moralinių skirtumų (pvz. nuopolių), lyties.⁹⁶

Žmogaus orumas ir prigimtinių teisės tapo integralia dalimi oficialiojo socialinio Bažnyčios mokymo⁹⁷, kurį aukščiausiu lygmeniu pagal nusistovėjusią tradiciją sudaro 11 Šventojo Sosto dokumentų⁹⁸: 1. 1891 *Rerum Novarum* Leonas XIII, 2. 1931 *Quadragesimo Anno* Pijus XI, 3. 1961 *Mater et Magistra* Jonas XXIII, 4. 1963 *Pacem in Terris* Jonas XXIII, 5. 1965 *Gaudium et Spes* Vatikano II-ojo Susirinkimo konstitucija, 6. 1967 *Populorum Progresio* Paulius VI, 7. 1971 *Octogesima Adveniens* Paulius VI, 8. 1981 *Laborem Exercens* Jonas Paulius II, 9. 1987 *Sollicitudo Rei Socialis* Jonas Paulius II, 10. 1991 *Centesimus Annus* Jonas Paulius II, 11. 2009 *Caritas in Veritate* Benediktas XVI.

Popiežius Leonas XIII (pontifikatas 1878-03-03 - 1903-07-20) 1891-05-15 enciklikoje *Rerum Novarum* (*Naujieji daiktai*), paskelbtoje labai sudėtingoje situacijoje - ekonominio liberalizmo eroje, pasibaigusioje pirmuoju didžiuoju karu, kuomet ekonominiai dėsniai buvo visiškai nepriklausomi nuo dorinių, klestėjo laisva ir neribota konkurencija, prekių kainas ir darbo atlyginimą nustatė tik laisvoji rinka, Bažnyčiai atsidūrus kryžkelėje kaip reaguoti į modernybės atneštas permainas. Popiežius prabilo apie temas, kurios seniau nepatekdavo į Bažnyčios dokumentų akiratį: apie privatinę nuosavybę, darbo santykius, politines ideologijas, skirdamas

⁹⁶ pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

⁹⁷ Socialinis Bažnyčios mokymas – tai Katalikų Bažnyčios susistemintas mokymas apie žmogaus asmenį ir visuomenę.

⁹⁸ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą: https://katalikai.lt/files/media/iustitia-et-pax/mons-z-vabuolas_baznycios-dokumentai_istorinis-zvilgsnis.pdf.

ypatingą dėmesį socialinėms asmenų ir visuomenės temoms. Enciklika tapo popiežiaus atsaku Karlo Markso komunizmo ideologijai, sprendusiai XIX a. darbininkų padėtį. Po 100 metų popiežiaus Jono Pauliaus šis dokumentas įvardinamas „nemirtinguoju“.⁹⁹ Enciklikos pagrindinė tema yra darbininkai bei jų tragiška padėtis, darbininkų teisės; privati nuosavybė ir socializmo, kaip vieno iš būdų spręsti darbininkų problemą, kritika; darbininkų ir darbdavių pareigos; valstybės vaidmuo. Popiežius enciklikoje patvirtino, jog krikščionys negali būti abejingi tam, kas vyksta aplinkui ir į pasaulį turi žiūrėti kaip į Viešpaties dovanojamą vynuogyną. Popiežius socializmo siūlomą išeitį panaikinti privačią nuosavybę laiko griežtai atmestina, kadangi ji prieštarauja Dievo ir prigimtiniam įstatymui, sujauktą valstybės tvarką ir būtų nenaudinga patiems darbininkams. Tačiau pažymi, kad nuosavybė turi būti naudojama ne tik sau, bet ir kitiems, kad kiekvienam, kuris jos turi, reikia jaustis ne absoliučiu jos valdovu, o tik administratorium ir dalintis ja su stokojančiais. Kaip išeitį iš konfliktinės situacijos popiežius pirmiausia mato teisingumo įgyvendinimą, o taip pat socialinį draugiškumą ir krikščionišką brolystę. Kalbėdamas apie teisingumą, popiežius primena būtinybę gerbti kito žmogaus ar visuomenės sluoksnio teises ir vykdyti savo pareigas. Išvardina darbininkų pareigas: gerai dirbti, negadinti darbdavių nuosavybės, neardyti tvarkos, būti taupiems. Taip pat išvardina darbdavių pareigas: su darbininkais elgtis žmoniškai, ne kaip su vergais; leisti darbininkams atlikti religines ir šeimos pareigas; nereikalauti per daug dirbti, atsižvelgti į žmogaus fizines jėgas; teisingai ir deramai atsilyginti už darbą.¹⁰⁰ Dokumente žmogaus teisių sąvokos nėra, kalbama apie konkrečiai grupei ir / socialiniam sluoksniui priklausančių asmenų (darbuotojų ir darbdavių) teises ir pareigas. Tai atitinka teisės kaip subjektinių teisių ir pareigų vienovės (pusiausvyros) suvokimą. Primena, kad virš žmogiškųjų susitarimų egzistuoja visus saistanti prigimtinė teisė ir netiesiogiai paneigia liberalistinės mąstysenos skelbtą absoliučią sutarčių laisvę. Šiame kontekste tikriausiai pirmą kartą bažnyčios dokumentuose aiškiai išreiškiamas reikalavimas - gerbti žmogaus (darbininko) orumą, dar labiau sukilintą krikščionybės. „Niekas negali be kaltės įžeisti žmogaus vertę, kurią pats Dievas labai gerbia, ir taip pat niekam neleista kliudyti žmogui siekti to tobulumo, kuris reikalingas laimėti amžinajam gyvenimui danguje“.¹⁰¹ Šituo tvirtinimu Popiežius Leonas XIII pabrėžia ir iškelia tai, kas vadinama pagrindiniu ir vieninteliu socialinio Bažnyčios mokymo principu – žmogaus asmens principu. Žmogaus asmens orumas yra kiekvienos socialinės tvarkos vertinimo matas. Jokia politinė ar ekonominė sistema, sukurta žmonių, negali pažeisti orumo ir teisių žmogaus asmens, sukurto paties Dievo.¹⁰²

Socialinių klausimų svarstymas remiantis evangeliniais principais bei teologine tradicija sudarė ir vėliau XX – XXI a. pasirodžiusių enciklikų turinį.

⁹⁹ Jonas Paulius II. 1991. Enciklika *Centesimus annus*, 100-osioms *Rerum Novarum* metinėms, 1.

¹⁰⁰ *Rerum Novarum* Encyclical of pope Leo XIII on capital and labor. 1891-05-15, 18, 20, 23.

¹⁰¹ *Rerum Novarum* Encyclical of pope Leo XIII on capital and labor. 1891-05-15, 40.

¹⁰² Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

Popiežius Pijus XI (pontifikatas 1922-02-12 – 1939-02-10) 1931 m. išleidžia encikliką *Quadragesimo Anno*.¹⁰³ Per 40 metų nuo enciklikos *Rerum Novarum* pasaulis patyrė ne tik stiprų industrinės visuomenės vystymąsi, visame Vakarų pasaulyje aštrėjantį socialinį konfliktą, įtakotą taip pat ir didžiosios 1929 metų finansinės ir ekonominės krizės, dar vadinamos „didžiąja depresija“ ir sukėlusios masinę bedarbių visose išsivysčiusios pramonės šalyse. Naujas reiškinys politiniame pasaulio veide buvo totalitarinės diktatūros: komunizmas Rusijoje nuo 1917 m., fašizmas Italijoje nuo 1922 m. Vokietijoje labai stiprėjo nacionalsocializmo įtaka, kol jis 1933 m. atėjo į valdžią. Visus šiuos iš pirmo žvilgsnio priešingus režimus vienijo tas pats jų esmėje glūdintis principas: žmogaus asmens nuvertinimas, pajungiant jį valstybės, nacijos, diktatūros interesams.¹⁰⁴ Popiežius, remdamasis Leono XIII *Rerum Novarum* enciklikoje paskelbtais principais, vertina pasikeitusį liberalizmą bei socializmą ir pritaiko socialinį Bažnyčios mokslą savo laikams. Įvardina subsidarumo (lot. *subsidium* – parama) principą kaip visuotinės gerovės organizavimo principą, kuris reguliuoja valstybės ar didesniųjų socialinių organizmų santykius su atskirais piliečiais ar mažesniaisiais socialiniais organizmais ir padeda atskiriems asmenims ir asmenų bendruomenėms įgyvendinti ir auginti savo laisvę ir iniciatyvą socialinėje srityje. Šis principas tapo vienu iš pagrindinių socialinio Bažnyčios mokymo principų. Akcentuoja, kad Vyriausybės turi ginti visuomenę ir jos narius, saugodamos atskirų žmonių teises, turi ypač rūpintis silpnaisiais ir apleistaisiais; ypatingai rūpintis darbininkais, nes jie priklauso beturčių klasei. Prigimtines teises, tarp jų ir teisę į privačią nuosavybę, vadinama šventomis, kylančiomis iš žmogaus ir krikščionio vertingumo. Akcentuojami teisingumas ir meilė, bendrasis gėris.¹⁰⁵

Popiežius Pijus XII (pontifikatas 1939-03-12 – 1958-10-09), tų laikų katalikų vadintas „taikos popiežiumi“, popiežiavo laikais, kuriais kilo II Pasaulinis karas, paskui Europa išgyveno sunkų pokarį. Sugriautos šalys pamažu atsistatinėjo tiek politiškai, tiek ekonomiškai, tiek fiziškai, susikūrė ir pamažu stiprėjo naujos dar glėžnos demokratijos. Žmonija skausmingai ir sunkiai ieškojo naujos taikingos tarptautinės pusiausvyros (1945 m. susikūrė Jungtinių Tautų Organizacija, 1948 m. pasirašyta Visuotinė žmogaus teisių deklaracija), tačiau taikai grasino kylanti įtampa tarp dviejų naujų politinių blokų, vėliau pavadinta Šaltuoju Karu. Popiežius savo enciklikose kalbėjo apie moralinį žmonijos nuopuolį, studijavo Šventąjį raštą, Bažnyčios prigimtį, liturgiją, misijų veiklą.¹⁰⁶ Socialinio turinio enciklikos nepaliko, bet jo 19 radijo kalbų, skirtų socialinei tematikai, pasakytų apie žmogaus asmens vertę, apie pasaulio taiką, apie sėkmingą tautų bendradarbiavimą, yra ne mažiau vertingos už ankstyvesniųjų popiežių socialines enciklikas. Esminės jo socialinio mokymo mintys: taika tarptautinėje bendruomenėje, garantuojama įstatymų, taip pat solidari

¹⁰³ *Quadragesimo Anno* Encyclical of Pope Pius XI. 1931-05-15.

¹⁰⁴ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹⁰⁵ Pijus XI. Apie visuomeninės tvarkos atnaujinimą (*Quadragesimo Anno*). Jaunimo sambūrio „Pro Patria“ portalas [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: < www.propatria.lt >;

¹⁰⁶ Marciauskas V. 2016. Popiežių istorija: nuo šv. Petro iki Pranciškaus. Vatikanas. Vilnius: BMK leidykla, psl. 218-219.

visuomenė, kurioje gerbiamas žmogaus orumas, o pats žmogaus asmuo yra visko „subjektas, pagrindas ir tikslas“.¹⁰⁷ 1941-06-01 Sekminių kalboje per radiją teigė, kad naudotis medžiaginėmis gėrybėmis savo būviui palaikyti yra pirmoji žmogaus teisė ekonominėje srityje, pirmesnė už pačią privačios nuosavybės teisę. Privačios nuosavybės teisė yra taip pat prigimta, tačiau Dievo nustatytoji tvarka reikalauja, kad ji jokių būdu netaptų užtvara, kliudančia patenkinti „neatsaukiamą reikalavimą, kad visų labai sutvertos medžiaginės gėrybės deramai pasiektų visus žmones pagal teisingumo ir meilės reikalavimus“. Darbas yra ne tik kiekvieno asmeninė pareiga, bet ir teisė.¹⁰⁸

Popiežius Jonas XXIII (Angelo Giuseppe Roncali, pontifikatas 1958-11-04 – 1963-06-03, kanonizuotas 2014-04-27), tęsdamas popiežių Leono XIII ir Pijaus XI socialinių enciklikų tradiciją bei Pijaus XII mokymą, pripažindamas jų svarbą, 1961-05-15 išleidžia encikliką *Mater et Magistra* (*Motina ir Mokytoja*)¹⁰⁹, kuriame plėtoja ir naujai išdėsto Katalikų Bažnyčios socialinį mokymą. Tiesa, meilė ir teisingumas, taip pat visuotinės gėrybių paskirties principas nurodomi kaip pamatiniai kriterijai, siekiant įveikti socialinį ir kultūrinį disbalansą. Socialinės tvarkos pamatinis principas yra individų ir visuomenės grupių bendradarbiavimas. Enciklikoje pirmą kartą keliama mintis apie ekonomiškai stiprių tautų pareigą teikti humanitarinę pagalbą ekonomiškai silpnoms tautoms. Daug reikšmės teikiama privačios nuosavybės teisėms stiprinti, pabrėžiama krikščioniškais pagrindais įkurtų profsąjungų svarba. Kalbama apie darbininkijos svarbą, teisingą atlyginimą už darbą, krikščionių tarnystę pasaulyje, apie pasauliečių socialinę misiją ir krikščioniškojo socialinio mokslo plėtrą. Popiežius daug dėmesio skiriama žemdirbystei, siūlo ją modernizuoti ir pirmiausia pabrėžia žemdirbių darbo kilnumą bei vertę, ragina juos burtis į asociacijas, kurios vadovautųsi moraliniais ir bendrojo gėrio principais. Tai pirmoji enciklika, kurioje aukščiausias Katalikų Bažnyčios ganytojas aptaria ne tik nelygybę šalių viduje, bet ir tarptautinėje arenoje. Kviečia vakarų šalis solidarizuotis su Trečiuoju pasauliu, kuriame žmonės dažnai stokoja gyvybei būtinų dalykų. Kreipdamasis į besivystančias šalis, kviečia nesusigundyti vien gamybos produktyvumu teigdamas, kad visuomenei lygiai taip pat svarbus ir teisingas gėrybių paskirstymas. Visuose socialiniuose klausimuose akcentuojamas žmogaus orumas ir kilnumas, pagarba prigimtiniams teisėms.¹¹⁰

Popiežius Jonas XXIII 1963-04-11 paskelbia 5 dalių encikliką *Pacem in Terris* (*Taika Žemėje*), kurią skiria ne tik į katalikams, bet „visiems geros valios žmonėms“, bei visus kviečia dirbti visuotinio gėrio labui. Enciklika prasideda žodžiais: „Taika žemėje, visų laikų žmonių didžiausias troškimas, gali būti sukurta ir įtvirtinta tik visiškai gerbiant Dievo nustatytą tvarką“. Tai pirmasis Bažnyčios dokumentas, kuriame minima ir apmąstoma *žmogaus teisių* sąvoka. Konfliktų, atsiradusių po Antrojo Pasaulinio karo, akivaizdoje, Šaltojo karo įtampoje, maksimumą

¹⁰⁷ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹⁰⁸ Brazys P. 1961. Enciklikos „Mater et Magistra“ mintys ir bruožai. Aidai, Nr. 8.

http://www.aidai.eu/index.php?view=article&catid=222%3A196108&id=3154%3Afi&option=com_content&Itemid=257

¹⁰⁹ *Mater et Magistra* Encyclical of Pope John XXIII on christianity and social progress. 1961-05-15. http://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html

¹¹⁰ pgl. Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

pasiekusioje Kubos krizės metu 1962 m., kada kilo realus atominio karo pavojus, popiežius skelbia, kad turi būti gerbiamos visų žmonių teisės ir pareigos. Pirmoje enciklikos dalyje pateikiama tarsi žmogaus teisių deklaracija, kurios pagrindinis principas, kad kiekviena žmogiška būtybė yra asmuo, jo prigimtis apdovanota protu ir laisva valia. Visi žmonės atpirkti Jėzaus Kristaus krauju, malone yra Dievo vaikai ir draugai bei amžinosios garbės paveldėtojai, todėl dėl savo įgimto kilnumo yra lygūs. Visi žmonės turi savo teises ir pareigas, plaukiančias tiesioginiai iš jo paties prigimties, todėl jos yra visuotinės, nepažeistinos ir neatsizadėtinės. Iš žmogiškojo asmens kilnumo seka visa eilė žmogaus teisių - teisė laisvai pasirinkti savo gyvenimo stovį; teisė laisvai iniciatyvai reikštis ekonominėje srityje, teisė dirbti ir turėti tinkamas darbo sąlygas, moterų teisė darbo sąlygoms pagal jų reikalavimus ir pareigas, kaip žmonių ir motinų, teisė teisingam atlyginimui, teisė privačiai nuosavybei, kuri su savim neša ir socialines pareigas; teisė susitikti su kitais ir jungtis į draugijas; teisė emigruoti ir imigruoti; politinės teisės; juridinė teisių apsauga. Taip pat teisė privačiai ir viešai pagal teisingos sąžinės balsą garbinti Dievą. Kiekviename asmenyje teisės tampriai jungiasi su pareigomis. Anot popiežiaus, „kurie savinasi teises, bet visiškai užmiršta arba apleidžia išpildyti savo pareigas, tai yra žmonės, kurie stato viena ranka, o kita griaua“. Kituose skyriuose popiežius smerkia ginklavimosi varžybas ir kviečia į visišką nusiginklavimą. Kviečia į geresnės visuomenės paieškos ir taikos kūrimo dialogą visus – ir tikinčius, ir netikinčius. Primena, kad pagrindinės sąlygos taikai, kuri nėra tik karo nebuvimas, bet teigiamų santykių tarp atskirų žmonių ir bendruomenių visuma, yra tiesa, teisingumas, meilė ir laisvė. Šios vertybės implikuoja kitas specifines vertybes – žmogaus teisių gerbimą, tarptautinį teisingumą, tautų santykius, socialinių klasių santykius. Popiežius pabrėžia, kad tikroji pažanga gali vykti tik palaipsniui, išnaudojant visas demokratinio proceso galimybes ir ginant kiekvieno žmogaus teises ir orumą. Prašo turtingesnes pasaulio tautas padėti mažiau išsivysčiusioms tautoms, kad šios būtų pajėgios apsaugoti savo žmonių orumą. Enciklikos pabaigoje, reziumuodamas visą jos turinį, popiežius Jonas XXIII rašė: „Būdamas vikaras to, kuris pranašiskai vadinamas Taikos Kunigaikščiu, jaučiu pareigą skirti visas savo jėgas šios didžiosios vertybės gynimui. Tačiau taika liks tik skambiu žodžiu, jei nesirems tvarka, pastatyta ant tiesos pamato, sukurta pagal teisingumą, gaivinama meilės ir vykdoma laisvėje“.¹¹¹ Minint šešių mėnesių mirties sukaktį JAV prezidentas Lindonas Džonsonas (Lyndon Johson) popiežiui Jonui XXIII paskyrė aukščiausią tos šalies pilietinį apdovanojimą, Laisvės medalį, taip pripažindamas jo nuopelnus ginant asmens orumą, skatinant brolybę tarp žmonių, kuriant taikią aplinką visoje žmonijoje.¹¹²

Visuotinis Vatikano II Susirinkimas, sušauktas to paties Jono XXIII iniciatyva, siekiant Bažnyčios atsinaujinimo, atvirumo šiuolaikiniam pasauliui, pastoracijos atnaujinimo, įvykęs 1962 –

¹¹¹ *Pacem in Terris* Encyclical of Pope John XXIII. 1963-04-11.

¹¹² Buika M. 2014. Šventasis Jonas XXIII – taikos šauklys. Kristus ir pasaulis, „XXI amžiaus“ priedas apie pasaulio krikščionis, 2014 m. gegužės 3 d., Nr. 2 (52).

1965 m.¹¹³, priėmė 16 dokumentų. Pastoracinės konstitucijose apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes* (1965-12-07), kuri susideda dviejų didelių dalių, pirmą dalis skirta žmogaus kilnumo ir žmogaus asmens orumo, jo pašaukimo ir žmonių bendruomenės, analizei. Antrojoje dalyje gilinamasi į konkrečius klausimus, kaip šeimos gyvenimas, kultūra, ekonomika, politika, taika ir tarptautinė bendruomenė. Išskirtinis žmogaus orumo pagrindas yra jo pašaukimas bendrauti su Dievu.¹¹⁴ Žmogaus orumo pagrindas ir atbaiga slypi pačiame Dieve.¹¹⁵ Žmogaus asmuo, kuris visa pranoksta ir kurio teisės bei pareigos yra visuotinės ir nelinečiamos, išsiskiria orumu. Todėl žmogui turi būti prieinama visa, kas reikalinga tikrai žmogiškam gyvenimui: maistas, drabužis, būstas, teisė laisvai pasirinkti gyvenimo kelią ir kurti šeimą, lavintis, dirbti, turėti gerą vardą, būti gerbiama ir tinkamai informuojama, elgtis pagal savo sąžinę, išsaugoti savo gyvenimo privatumą ir naudotis teisėta laisve, taip pat ir religijos srityje. Tad visuomenės santvarka ir jos pažanga visada turi būti orientuota į asmens gėrį, nes daiktai privalo būti palenkti asmenims, o ne atvirkščiai.¹¹⁶ Pabrėžiama pagarba žmogui. Kas tik nukreipta prieš patį gyvenimą, kaip kiekviena žmogžudystė, genocidas, abortas, eutanazija ir apgalvota savižudybė; kas tik pažeidžia asmens neliečiamybę, kaip žalojimas, kūno ar dvasios kankinimas, bandymai pavergti pačią sielą; kas tik prieštarauja žmogaus orumui, kaip nežmoniškos gyvenimo sąlygos, savavališkas kalinimas, trėmimas, vergija, prostitucija, prekiavimas moterimis ir jaunuoliais, taip pat žeminančios darbo sąlygos, kuomet su darbininkais elgiamasi tiesiog kaip su pelnymosi įrankiais, o ne kaip su laisvais ir atsakingais asmenimis, – visi šie ir panašūs dalykai yra gėdingi, jie nuodija žmogiškąją civilizaciją, labiau pažemina tai darančiuosius, negu skriaudžiamuosius ir skaudžiausiai pažeidžia Kūrėjo garbę.¹¹⁷

Visuotinis Vatikano II Susirinkimas taip pat paskelbė daugiausiai aistrų ir ginčų sukėlusį dokumentą - Tikėjimo laisvės deklaraciją *Dignitatis Humanae* (*Žmogaus orumas*) (1965-12-07) apie religijos laisvę. Prieš balsavo 249 vyskupai, kuriems pati „religijos laisvės“ sąvoka atrodė kaip neleistinas laisvės ir tiesos išskyrimas ir kurie buvo įsitikinę, kad patvirtinta religijos laisvės samprata nutraukia ryšius su Bažnyčios mokymo tradicija, griaua daugybę metų galiojusį Bažnyčios ir valstybės santykių modelį. Pozicija dėl deklaracijos yra formalus pretekstas jau beveik penkiasdešimt metų trunkančiai skausmingai schizmai.^{118,119} Deklaracija nepatenka į Bažnyčios socialinio mokymo dokumentų sąrašą, tačiau yra itin svarbi žmogaus orumo ir pilietinių teisių apsektu. Deklaracija pavadinimą, kaip įprasta Bažnyčios dokumentams, gavo pagal pirmuosius teksto žodžius: „Žmogaus asmens orumą mūsų laikų žmonės diena po dienos įsisąmonina vis

¹¹³ Tai buvo 21-asis visuotinis susirinkimas, Popiežiaus Jono XXIII atidarytas 1962-10-11, Popiežiaus Paulius VI uždarytas 1965-12-08, didžiausias dalyvių skaičiumi - dalyvavo apie 2000 vyskupų.

¹¹⁴ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 19.

¹¹⁵ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 21.

¹¹⁶ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 26.

¹¹⁷ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 27.

¹¹⁸ Schizma (gr. atskilti) – religinės bendruomenės (su)skilimas, atsirandant kuriai nors naujai tikėjimo doktrinai arba ezezijai.

¹¹⁹ Navickas A. 2015. Religijos laisvė ir žmogaus orumas. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2018-12-07] prieiga internete: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-12-07-religijos-laisve-ir-zmogaus-orumas/138217>>.

giliau, ir atsiranda vis daugiau reikalaujančiųjų, kad veikdami žmonės galėtų naudotis ir naudotųsi savo sprendimu ir atsakinga laisve, veikti ne verčiami, o įsisąmonintos pareigos vedami.¹²⁰ Teigiama, kad žmogus negali būti verčiamas veikti prieš sąžinę, ypač tikėjimo srityje, nes sąžinė yra tarpininkė atpažįstant dieviškojo įstatymo reikalavimus. Tikėjimo laisvė yra pagrįsta asmens orumu (ne pozityviais įstatymais). Apreiškimas tiesiogiai neteigia teisės į laisvę nuo išorinės prievartos tikėjimo srityje, jis atskleidžia žmogaus asmens orumą visu jo mastu, parodo, kaip Kristus gerbė žmogaus laisvę, šiam vykdant pareigą tikėti Dievo žodžiu.¹²¹ Tikėjimo laisvė, reikalinga vykdyti Dievo garbinimo pareigą, reiškia laisvę nuo prievartos valstybėje. Pabrėžiamas skirtumas tarp teisės į tikėjimo laisvę (ši teisė yra absoliuti) ir jos praktikavimo (jis negali kenkti visuomeninei santvarkai). *Dignitatis Humanae* išreiškia pasikeitusį Bažnyčios požiūrį į religinę laisvę šiuolaikinėje visuomenėje, kurioje yra įvairių konfesijų atstovų, ir pabrėžia efektyvesnės Bažnyčios misijos būtinumą. II Vatikano Susirinkimas religijos (tikėjimo) teisę pripažįsta prigimtinę ir būtent dėl to ji turinti būti pripažinta civiline (pilietine) teise. Vėliau tai įtvirtinta Katalikų Bažnyčios katekizme¹²², parengtame po II Vatikano susirinkimo ir paskelbtame 1992-10-11 popiežiaus Jono Pauliaus II.

Popiežiaus Pauliaus VI (pontifikatas 1963-06-30 – 1978-08-06), uždariusio II Vatikano susirinkimą, pontifikato laikotarpiu sparčiai plėtojosi informacinės technologijos, komunikacijos priemonės ir transportas, vyko globalizacijos procesai, „Trečiasis pasaulis“ patyrė didelių ekonominių ir politinių sunkumų, išgyveno badą, skurdą, neišsilavinimą, diktatūras, korupciją, vidinius konfliktus. Popiežiaus 1967 m. Vakarų šalių ekonominio pakilimo laikotarpiu paskelbtoje enciklikoje *Populorum Progressio (Tautų pažanga)*¹²³ (1967-06-26) pastebima, kad socialiniai klausimai tapo pasaulinio masto, todėl jie turi būti sprendžiami visame pasaulyje, o ne pavienėse valstybėse ar regionuose. Aptariama didžiosios pasaulio dalies atsilikimo ir skurdo, augant pasaulinei ekonomikai, problema. Gvildenant tautų nelygybės (vadinamųjų pirmųjų ir trečiųjų pasaulio šalių) temą, keliamas klausimas, kokios tokios aplinkybėmis turėtų būti žmonių, tautų, vyriausybių ir valstybių dorinės nuostatos ir principai, permąstoma pažangos samprata. Pabrėžiama, kad pažanga neturi apsiriboti tik ekonomika, materialijų gėrybių gausa, rinka, ji negali būti atsieta nuo teisingumo, turi išsiplėsti ir į socialinę, kultūros bei religinę sritis. Teigiama, kad pažanga – tai naujas taikos vardas, perėjimas prie žmogiškesnių gyvenimo sąlygų. Išdėstomi su skurdu susiję veiksniai: neraštingumas, vaikų mirtingumas, bloga mityba, tarptautinis išiskolinimas ir kita, pabrėžiama, kad tautų nelygybę galėtų įveikti švietimas, išmintingas gamtos išteklių naudojimas, tarptautinių konvencijų nustatytos vienodos prekybos sąlygos. Tai pirmasis bažnyčios dokumentas išnagrinėjęs visapusiško žmogaus vystymosi koncepciją. Vystymasis turi būti paremtas solidarumu.

¹²⁰ II Vatikano Susirinkimas. Tikėjimo laisvės deklaracija *Dignitatis Humanae* (1965-12-07), 1.

¹²¹ II Vatikano Susirinkimas. Tikėjimo laisvės deklaracija *Dignitatis Humanae* (1965-12-07), 9.

¹²² Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2108.

¹²³ Encyclical of Pope Paul VI On The Development Of Peoples *Populorum Progressio*. 1967-06-26.

Raginama pasiturinčias tautas išgirsti ir meile atsiliepti į bado kamuojamų tautų pagalbos prašymus. Pabrėžiami ankstesnėse socialinėse enciklikose skelbti principai: visuotinė gėrybių paskirtis, asmeninio ir valstybinio solidarumo pareiga. Atskleidžiama, kad didysis vystymosi stabdis tautose yra neteisingumas, žmogaus orumo nepaisymas ir, svarbiausia, transcendentinio žmonijos matmens sampratos stoka.¹²⁴ Enciklika per pusšimtį metų neprarado aktualumo intelektualine prasme. Jos idėjas plėtojo Pauliaus VI įpėdiniai. Popiežius Jonas Paulius II po dvidešimties metų enciklikoje *Sollicitudo Rei Socialis* apie rūpinimąsi socialinėmis problemomis rašė, kad pirmtako dokumentas išsaugo visą savo kreipimosi į *šiandienę sąmonę* galią ir naujoviškumą.¹²⁵ Popiežius Benediktas XVI pavadino *Populorum Progressio* mūsų laikų *Rerum Novarum*.¹²⁶

Popiežiaus Pauliaus VI apaštalinis laiškas *Octogesima Adveniens* (skirtas *Rerum Novarum* aštuoniasdešimtmečiui) adresuotas tuometiniam popiežiškosios Taikos ir teisingumo komisijos pirmininkui kardinolui Maurice Roy, parašytas po 1968 m. kultūrinės ir socialinės „revoliucijos“, nors ne enciklika, priskiriamas prie svarbių Bažnyčios socialinio mokymo dokumentų. Nagrinėja naująsias problemas (ypač urbanizaciją ir iš to kylančias pasekmes, panašias į pirmosios urbanizacijos bangos pasekmes *Rerum Novarum* laikais) tiek Vakarų pasaulyje, tiek Trečiojo pasaulio šalyse.¹²⁷ Kalba apie plintančius naujus žmonių išnaudojimo būdus, siekiant pasipelnyti, nusikalstamumą, piktnaudžiavimą narkotikais, erotizmą kaip žmogaus orumą žeidžiančias kančios formas. Gvildenami moterų faktinės diskriminacijos ir teisinių santykių lygybės – teisės dalyvauti kultūriniame, ekonominiame, socialiniame ir politiniame gyvenime, bei pagarbos jų orumui klausimai. Atkreipiamas dėmesys, kad orumas nustoja egzistuoti, jei nėra neatimamos teisės į santuoką ir gimdymą. Lygybė ir dalyvavimas akcentuojama kaip žmogaus orumo ir laisvės formos.¹²⁸

Ryžtingiausiai ir plačiausiai apie žmogaus teises prabilo popiežius Jonas Paulius II (Karol Jozef Wojtyła, pontifikatas 1978-10-22 – 2005-04-02, kanonizuotas 2014-04-27). Jis jau savo pirmojoje enciklikoje *Redemptor Hominis* (1979-03-04) pabrėžė pagarbos žmogaus teisėms, t.y. orumui, svarbą. „Taikos pagrinduose yra žmogaus nepažeidžiamų teisių gerbimas; juk taika – tai teisingumas, o karas kyla iš tų teisių pažeidimo“.¹²⁹ Jonas Paulius II, pradėjęs savo pontifikatą, labai sustiprino patį socialinį Bažnyčios mokymą ir daug prisidėjo prie jo kaip disciplinos apibrėžimo, atskleisdamas jos tęstinumą nuo Leono XIII ir kartu nuolatinį atsinaujinimą. Bažnyčia „skaito“ istorinių įvykių tėkmę ir nori padėti žmogui būti atsakingu kūrėju savo visuomeninio gyvenimo, kuris būtų konstruojamas pagal bendražmogiškus ir evangelinius principus. Jonas Paulius II taip pat nurodė, kad socialinio Bažnyčios Mokymo uždavinys nėra nurodyti techninius

¹²⁴ pgl. Visuotinė lietuvių enciklopedija - <https://www.vle.lt/Straipsnis/Populorum-progressio-6339>; Vabuolas Žydrūnas. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹²⁵ Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis*.

¹²⁶ Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in Veritate*, 8.

¹²⁷ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹²⁸ *Octogesima Adveniens* Apostolic Letter of Pope Paul VI. 1971-05-14.

¹²⁹ pgl. Jonas Paulius II. 1979. Enciklika *Redemptor Hominis*, 17.

socialinio žmonių gyvenimo gerinimo ar problemų sprendimo aspektus. Todėl Bažnyčia nesiūlo jokių politinių ar ekonominių sistemų. Bažnyčia yra žmogiškumo žinovė, ir viską vertina būtent iš tiesos apie žmogų pozicijų. Ji nori bendradarbiauti, kad būtų kuriamos sistemos, kurios tarnautų žmogiškumui / žmogui, jį gerbtų, būtų pagal žmogaus mastą. Bažnyčia kelia pirmiausia moralinius klausimus, todėl socialinis Bažnyčios Mokymas nėra „trečiasis kelias“ tarp kapitalizmo ir komunizmo, nėra kažkokia konkreti ekonominė ar politinė sistema arba kokia nors ideologija, bet yra kitame, būtent moralės lygmenyje. Jonas Paulius II tęsė II Vatikano Susirinkimo ir savo pirmtakų, ypač Jono XXIII ir Pauliaus VI, socialinį mokymą, jį pagilindamas, išaiškindamas ir pritaikydamas vis naujai ir nuolat besikeičiančiai situacijai.¹³⁰ Jo socialinio mokymo pagrindinės temos yra žmogaus teisių apsauga, darbininko kilnumas ir orumas, šeimos apsauga ir parama jai, gyvybės apsauga nuo jos pradėjimo iki mirties, kultūros svarba, ekonominių galimybių ir sąlygų skirtumo tarp geografinių ir etninių regionų sumažinimas, tautų solidarumas, taika, Europos ir viso pasaulio vienybė. Jonas Paulius II parašė savotišką socialinių enciklikų „trilogiją“ – *Laborem Exercens*, *Sollicitudo rei Socialis* ir *Centesimus annus*, kuriose sutelktos esminės jo socialinio mokymo mintys.

Enciklika *Laborem Exercens*, išleista 1981 m. (*Rerum Novarum* 90-mečiui), skirta žmogaus darbui ir dar labiau žmogui plačiausiame darbo tikrovės kontekste. Enciklikoje darbo klausimai svarstomi žmogaus asmens principo perspektyvoje.¹³¹ Darbas laikomas esmine žmogiškosios egzistencijos dimensija, kuri kasdien formuoja žmogaus gyvenimą, iš jos jis semiasi savito orumo. Bažnyčia laiko savo užduotimi vis priminti darbo žmonių orumą ir teises, o kartu smerkti tokias situacijas, kurios jas pažeidžia, ir stengtis taip veikti pakitimų eigą, kad jais būtų pasiekta tikra žmogaus ir visuomenės pažanga.¹³² Žmogaus asmens vertė enciklikoje iškeliamą, primenant žmogaus pirmenybę prieš darbą, darbuotojo pirmenybę prieš visus instrumentus, priemones ir sąlygas, kurios sudaro darbo tikrovę ir darbo pasaulį, taip pat prieš visus tame darbo pasaulyje vykstančius procesus (socioekonominius, technologinius, gamybinius, paskirstymo, organizacinius) ir prieš ekonomines ir politines struktūras, kurios tą darbo pasaulį įtakoja. Pradėdamas nuo Šv. Rašto, bei pasiremdamas filosofine antropologija, popiežius pirmiausia pagrindžia asmens vertę, iš kurios kyla jo subjektiškumas darbe: jis yra viso darbo organizatorius, kūrėjas, veikėjas. Šalia objektyviosios darbo dimensijos (t.y. konkretaus pagaminto produkto ar teikiamos paslaugos) yra parodoma svarbesnioji – subjektyvioji dimensija – tai, kad dirbdamas žmogus kuria pats save. Dėl šios dimensijos žmogaus darbas niekad negali būti laikomas preke. Egzistuoja ir dvasinė darbo dimensija, ypač svarbi tikinčiam žmogui – dirbdamas žmogus bendradarbiauja su Dievu ir įgyvendina jo įsakymą „įdirbti sodą“, o patirdamas darbo sunkumus, gali vienytis su Kristaus

¹³⁰ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹³¹ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹³² Jonas Paulius II. 1981. Enciklika *Laborem exercens*. 1, 24-27.

kančia.¹³³ Iš asmens vertės kildinamos ir žmogaus teisės darbe, kurioms popiežius skiria visą ketvirtąją enciklikos skyrių ir kurių pažeidimas automatiškai padaro darbo organizavimą neetišką. Jos enciklikoje plačiai aptariamos – tiek materialinės teisės (darbo užmokestis, darbo sąlygos, poilsis, socialinės garantijos ir pagalba), tiek ir dvasinės (darbo aplinka platesne prasme, teisė jungtis į darbo sąjungas ir pan.) iki ekstremalių (streikas). Taip pat enciklikoje kritikuojamos ideologijos, kurios darbą arba nuvertina, padarydamos prekę, arba išaukština, paversdamos visko pagrindu ir vienintele žmogaus egzistencijos prasme, tačiau kiekvienu atveju sumaterialina ir nubraukia subjektyviąją žmogaus darbo dimensiją ir jo kaip asmens kilnumą ir pirmumą darbe.¹³⁴

Enciklikoje *Sollicitudo Rei Socialis* apie rūpinimąsi socialinėmis problemomis (1987-12-30), parašytoje *Populorum Progressio* 20-ečiui, popiežius plėtoja tautų pažangos temą ir įvertina, kas buvo nuveikta per 20 metų. O per juos greitos pasaulio pažangos planai, kurie buvo sukurti 7-ajame dešimtmetyje ir į kuriuos buvo sudėta labai daug vilčių, nepasiteisino. Popiežius, nors pripažįsta ir kai kuriuos teigiamus rezultatus, visgi išvardina daugelį tuometinio pasaulio problemų, rodančių vystymosi modelių žlugimą. Šio žlugimo priežastis – pernelyg siauras, reduktyvus pažangos supratimas, pamirštant kultūrinius bei dvasinius aspektus ir vystymąsi suprantant vien ekonomine prasme. Tai veda į vienų šalių nuskurdimą, o kitose šalyse į vystymosi išsigimimą, pasireiškiantį konsumizmu (vartotojiškumu) ir nežabotu pertekliumi, kuris nemažiau pavojingas už neišsivystymą.¹³⁵ Enciklikoje teigiama, kad tikroji pažanga turi gerbti kultūrinį identitetą ir atvirumą transcendencijai.¹³⁶ „Toks vystymasis, kai negerbiamos ir varžomos žmogaus teisės, tiek asmeninės ir visuomeninės, tiek ekonominės ir politinės, įskaitant ir *nacijų bei tautų teises*, išties nėra vertas žmogaus. Kad vystymasis būtų visiškas, jis turi vykti nenusikalstant *solidarumui* ir *laisvei*, niekada, jokia dingtimi, neaukojant vieno kitam. Moralinis vystymosi charakteris ir jo įgyvendinimo būtinumas įgauna vertę tada, kai griežčiausiai laikomasi visų reikalavimų, kylančių iš tiesos ir gėrio įsakymo, deramo žmogui. Be to, krikščionis, išmokęs matyti žmoguje Dievo paveikslą, pašauktas teigti *tiesą* ir *gėrį*, kas yra *pats Dievas*, nesupranta vystymosi ir jo įgyvendinimo be dėmesio ir pagarbos ypatingam šio „paveikslo“ kilnumui. Kitaip tariant, tikrasis vystymasis turi būti pagrįstas *Dievo ir artimo meile* ir privalo sušvelninti santykius tarp atskirų žmonių ir visuomenės. Tokia yra „meilės civilizacija“.¹³⁷ Kreipiasi *į visus be išimties žmones*, kad jie, supratę dabartinio momento rimtumą ir savo asmeninę atsakomybę už savo asmeninę ir šeimyninę gyvenimo būdą, gėrybių naudojimą, pilietinį dalyvavimą, savo indėlį į ekonominius bei politinius nutarimus, ir patys dalyvautų nacionaliniame ir tarptautiniame planavime, įgyvendintų priemones, įkvėptas solidarumo ir privilegijuotos meilės vargšams. Nurodo, kad to reikalauja

¹³³ Jonas Paulius II. 1981. Enciklika *Laborem Exercens*, 5-6.

¹³⁴ Jonas Paulius II. 1981. Enciklika *Laborem Exercens*, 13-14.

¹³⁵ Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai.

¹³⁶ Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis*, 32.

¹³⁷ Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis*, 33.

aplinkybės, o pirmiausia žmogaus asmens kilnumas, žmogaus, kuris yra nesugriaunamas Dievo - Kūrėjo paveikslas, *identiškas* paveikslas kiekviename iš mūsų.¹³⁸ Akcentuoja, jog „svarbu, kad būtų deramai gerbiamas ir stiprinamas žmogaus orumas ir kad Bažnyčia pati turėtų pakankamai erdvės savo pašaukimui įgyvendinti pasaulyje.“¹³⁹

Enciklika *Centesimus Annus* (1991-05-01), išleista 100-osioms *Rerum Novarum* metinėms ir įvykus esminioms istorijos įvykiams 1988–1989 m. bei iš esmės pakitus politinei situacijai Vidurio ir Rytų Europoje - žlugus keletą dešimtmečių gyvavusiai komunizmo sistemai. Anot popiežiaus, pagrindinė socializmo klaida yra antropologinio pobūdžio. Atskirą žmogų socializmas vertina kaip paprastą elementą ir visuomenės organizmo ląstelę, todėl individo gerovė visiškai priklauso nuo to, kaip veikia visuomeninis-ekonominis mechanizmas.¹⁴⁰ Taip suprasdama žmogų, komunistinė ideologija atima iš žmogaus jo kilnumą. Žmogaus transcendentinis ir asmeniškasis tikslas anuliuojamas ir redukuojamas į visuomenę. Žmogus sutapatinamas su tam tikro kolektyvo visuomeniniais santykiais ir tuo pat metu jis sunyksta kaip asmenybė. Klaidingos asmens koncepcijos rezultatas yra deformuota teisė, nustatanti žmogaus laisvės ribas, taip pat nepripažįstanti privatinės nuosavybės. Žmogus, netekęs visko, ką galėtų „pavadinti savu“, netekęs galimybės uždirbti pragyvenimui iš savo verslo, pasidaro priklausomas nuo visuomenės ir nuo tų, kurie ją kontroliuoja, todėl jam sunku išlaikyti savo orumą, ir keliai į autentiškos žmonių bendrijos kūrimą uždaromi. Antra socializmo klaida, kad jis klaidingą gėrį (ištirpti visuomeniniame mechanizme) žmogui siūlo dar ir klaidingu būdu - primetimu. Tai yra neleidžia pačiam žmogui pažinti savo gėrio, jo pasirinkti ir savo darbu kurti. Dėl to žmogus netenka atsakomybės už save ir savo gyvenimą. Klaidingos asmenybės prigimties ir visuomenės „subjektyvumo“ koncepcijos šaltinis yra ateizmas. Atsiliepdamas į Dievo kvietimą, glūdintį pačioje daiktų egzistencijoje, žmogus įsisąmonina savo transcendentalumą. Žmogus pats privalo duoti tą atsakymą, kuris yra jo žmogiškumo viršūnė, ir joks visuomeninis mechanizmas ar kolektyvinis subjektas negali jo pakeisti. Dievo neigimas atima iš asmenybės pagrindą, todėl susiformuoja tokia visuomeninė tvarka, kurioje asmenybės garbingumas ir atsakingumas yra ignoruojami.¹⁴¹ Anot Jono Pauliaus II, žmogaus teisių negerbimas ir dėl asmens kūrybiškumo užgniaužimo kilęs socialistinės ekonominės sistemos neefektyvumas, ir tapo pagrindinėmis priežastimis šios sistemos žlugimo, palikusio sunkių pasekmių žmogaus, ekonominėje, politinėje ir socialinėje plotmėje, iš kurių popiežius akcentuoja dvasinę tuštumą. Popiežius pabrėžia, kad iš tikrųjų humanišką visuomenę galima sukurti tik remiantis įpareigojančiu etosu, kurio tikriausias pagrindas yra žmogų pranokstanti transcendentinė

¹³⁸ Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis*, 37.

¹³⁹ Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis*, 33, 41.

¹⁴⁰ Jonas Paulius II. 1991. Enciklika *Centesimus Annus*, 13.

¹⁴¹ Jonas Paulius II. 1991. Enciklika *Centesimus Annus*, 13.

tiesa. Žmogaus orumas galiausiai pagrindžiamas tuo, kad jis yra „matomas nematomo Dievo atvaizdas“.^{142,143}

Popiežius Jonas Paulius II, kaip rodo šių ir kitų, šiame darbe neaptartų, dokumentų analizė buvo įsitikinęs, kad labai svarbu plėtoti krikščionišką sąvokos *žmogaus teisės* interpretaciją. Šios interpretacijos esmė – individualistinio jos pamato pakeitimas personalistiniu. Žmogaus laisvė turi savo vidinę logiką, ji yra struktūruojama tiesos, realizuojama, plėtojant prigimtyje įjautus talentus ir tikslingumą. Atplėšta nuo tiesos laisvė degraduoja, o politiniame gyvenime tampa galingųjų kaprizu. Pasak Jono Pauliaus II, *žmogaus teisių* sąvoka turi atskleisti, kokios sąlygos yra būtinos žmogiškumui išsiskleisti. Šis žmogiškumas neatsiejamas tiek nuo laisvės, tiek nuo savosios prigimties pripažinimo, jis žmogaus neužsklendžia nuo kitų, bet leidžia būti su kitais, išskleidžiant bendruomeninę kiekvieno asmens dimensiją.

Popiežius Benediktas XVI (pontifikatas nuo 2005-04-24, nuo 2013-02-28 atsistatydino, emeritas) 2009 m., tarptautinės ekonominės krizės, prasidėjusios 2008 m., metu paskelbia encikliką *Caritas in Veritate* apie visapusišką žmogaus vystymąsi meilėje ir tiesoje, dedikuojamą Pauliaus VI enciklikos *Populorum Progressio* 40-mečiui. Popiežius, pratęsdamas Pauliaus VI ir Jono Pauliaus II svarstymus ir patvirtindamas jų skelbtas pagrindines mintis, teigia, kad visapusiškas žmogaus vystymasis kaip pašaukimas reikalauja laisvės ir pagarbos tiesai. Visapusiškas žmogaus vystymasis prigimtinėje plotmėje kaip atsakas į dieviškojo Kūrėjo pašaukimą turi būti įgyvendinamas vadovaujantis „transcendentiniu humanizmu, suteikiančiu žmogui didžiausią pilnatvę. Krikščioniškasis pašaukimas į tokį vystymąsi susijęs tiek su prigimtine, tiek su antgamtine plotme; todėl, „nustūmus Dievą į šešėlį, pamažu nunyksta ir mūsų gebėjimas pažinti prigimtinę tvarką, jos tikslą ir tai, kas gera. Vystymosi kaip pašaukimo samprata reikalauja, kad jo šerdis būtų meilė.“¹⁴⁴ Kritikuojamas žalingas verslo ir ekonomikos atskyrimas nuo moralės. Ekonominė veikla yra žmogaus veikla, ir todėl kiekvienas ekonominis sprendimas turi moralinių padarinių, o verslo santykius ir normalų ekonominį gyvenimą turi ženklinti ir neatlyginamumo principas bei dovanos logika.¹⁴⁵ Paliečiama daug kitų temų, tarp jų ydingas teisių ir pareigų atskyrimas, pastarąsias pamirštant; lytiškumo ir atvirumo gyvybei sąsaja, kurią hedonistinė mąstysena stengiasi panaikinti; neatskiriama susijusios gamtos ir žmogiškoji ekologiją; dvejopą technikos reikšmę, kuri, viena vertus, yra būdas įvykdyti Dievo žmogui patikėtą užduotį įdirbti ir pavaldyti žemę, kita vertus, gali sugundyti žmogų patikėti, jog jis viską gali pats, ir jam nebereikia paisyti nei Dievo, nei jo nustatytų moralinių normų. Raginama tarptautinį bendradarbiavimą grįsti subsidarumu ir visapusiška tiesa apie žmogų. Nurodo, kad pasaulinė politinė valdžia turėtų būti visų pripažįstama bei disponuoti veiksminga galia, kad kiekvienam laiduotų saugumą, teisingumą ir

¹⁴² Hoffner J. 1996. Krikščioniškasis socialinis mokymas. Vilnius: Aidai, psl. 20.

¹⁴³ Jonas Paulius II. 1991. Enciklika *Centesimus Annus*, 44.

¹⁴⁴ Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in Veritate*, 18, 19.

¹⁴⁵ Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in Veritate*, 34, 37-38.

pagarbą teisėms“.¹⁴⁶ Vystymasis, be materialaus, turi aprėpti ir dvasinį augimą, nes žmogus yra „sielos ir kūno vienybė“, pagimdyta kūrybingosios Dievo meilės ir pašaukta amžinybei. Ragina tiek stengtis supratingai ir tinkamai reaguoti į pasaulio iššūkius, tiek ir kelti maldoje rankas į Dievą ir remtis Dievo meile. „Tiesos kupina meilė, *caritas in veritate*, iš kurios kyla autentiškas vystymasis, yra ne mūsų pastangų vaisius, bet dovanota“. Vystymasis apima dėmesį dvasiniam gyvenimui, rimtą atožvalgą į pasitikėjimo Dievu, dvasinės brolystės Kristuje, savęs patikėjimo Dievo apvaizdai ir gailestingumui, meilės ir atleidimo, savęs atsižadėjimo, artimo priėmimo, teisingumo ir taikos patirtį.¹⁴⁷ Enciklikos tekstas ir kontekstas, leidžia daryti išvadą, kad visapusiškas žmogaus vystymasis meilėje ir tiesoje yra ne kas kita, o ėjimas ir panašėjimas į Dievą, siekimas pirmapradės teismo ir šventumo būsenos, t.y. šventumo.

Popiežiaus Pranciškus (Jorge Mario Bergoglio, pontifikatas nuo 2013-03-19) enciklika *Laudato SI'* apie rūpinimąsi bendraisiais namais (2015-05-24), prasideda prieš maždaug 800 metų šv. Pranciškaus Asyžiečio parašytos „Saulės giesmės“ žodžiais. Enciklikoje žmogaus orumas ir kilnumas aptariami krikščioniškojo žmogaus santykio su kūrinija, integraliosios ekologijos ir ekologinio dvasingumo kontekste. Būtent dėl savo nepakartojamo kilnumo ir dėl to, kad apdovanotas protu, žmogus pašauktas gerbti kūriniją bei jos vidinius įstatymus, nes „išmintimi Viešpats padėjo žemės pamatus“ (Pat 3, 19). Akcentuojama kiekvieno žmogaus moralinė pareiga rūpintis kūrinija. Kiekvienas blogas elgesys su koku nors kūriniumi „prieštarauja žmogaus kilnumui. Negalime savęs laikyti tikrai mylinčiais, jei iš savo interesų rato išskiriame dalį tikrovės“.¹⁴⁸ Žmogaus ekologija apima būtiną žmogaus gyvenimo santykį su moraliniu įstatymu, įrašytu pačioje žmogaus prigimtyje, be kurio neįmanoma sukurti oresnės aplinkos.¹⁴⁹ Pagarba kūrinijai, taupus išsenkančių resursų naudojimas, ekologiškas elgesys gali būti žmogaus kilnumą išreiškiantis meilės aktas.¹⁵⁰

Reziumuojant ir trumpai apžvelgiant Bažnyčios socialinį mokymą socialiniame teisiniame kontekste, labai tinka šv. Jono Pauliaus II įžvalgos: „Gyvenimas įrodė, kokia akla kiekviena ideologija, norėjusi iškelti žmogų kaip alternatyvą Dievui, kūrinį – Kūrėjui. Teisinga ir privalu stiprinti bei ginti „žmogaus teises“, tačiau prieš tai svarbiausia – pripažinti ir gerbti „Dievo teises“. Nepaisydami šių, išduodame ir kitas.“¹⁵¹

Socialinis Bažnyčios mokymas aiškiai kreipia į tai, kad žmogaus teisės, kylančios iš žmogaus prigimties, nėra abstrakcija, kurią galima pripildyti bet kokio turinio, priklausančio nuo politinių madų. Atskleidžia, kad gyvename ne iracionaliame beprasmiame pasaulyje, bet egzistuoja universalus moralinis įstatymas, įrašytas kiekvieno žmogaus širdyje, kad jau pats buvimas žmogumi

¹⁴⁶ Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in Veritate*, 67.

¹⁴⁷ Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in Veritate*, 76, 79.

¹⁴⁸ Šventasis tėvas Pranciškus. 2015. Enciklika *Laudato SI'*, 92.

¹⁴⁹ Šventasis tėvas Pranciškus. 2015. Enciklika *Laudato SI'*, 155.

¹⁵⁰ pgl. Šventasis tėvas Pranciškus. 2015. Enciklika *Laudato SI'*, 92, 155, 211.

¹⁵¹ Jonas Paulius II. Mano maldos. Sudarė Santino Sparta, vertė Meškėnas R. 2006, Kaunas: Dialogo kultūros institutas, įvadas.

teisėtai reikalauja tam tikros asmeninės sklaidos laisvės, kuri yra pirmesnė prieš bet kurią pozityvią teisę ir pastaroji privalo jos paisyti.¹⁵² Per daugiau kaip šimtą metų Bažnyčios socialinio mokymo tradicijoje, atliepiančią aktualius to laikmečio įvykius bei jų sąlygotus socialinius iššūkius, išplėtoti ir išsamiai atskleisti žmogaus orumo ir kilnumo, laisvės, pagarbos žmogaus gyvybei, dalyvavimo, neatlyginamumo, pagalbos vargšams, solidarumo, subsidarumo, socialinio teisingumo, kūrinių globos ir bendrojo gėrio principai. Šie principai išplaukia iš krikščioniška žmogaus samprata paremto asmens vertės principo. Asmens vertė, tai yra žmogaus orumas, pasireiškiantis asmens laisve ir atsakomybe.¹⁵³ Žmogaus orumas, kilnumas arba vertingumas nepriklauso nuo jo pasiekimų ir socialinės padėties, bet kyla iš to, kad žmogus yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą. Kiekvienas vertas pagarbos vien dėl to, kad jis ar ji yra žmogus. Šie principai, iš jų kylančios moralinės nuostatos bei etiniai reikalavimai kyla iš pačios žmogaus prigimties. Juos atrado, apmąstė ir atskleidė daugiau nei 2000 metų Bažnyčios socialinį mokymą formavę mąstytojai. Jais siekiama kantriai kreipti vystymąsi link labiau žmogaus kilnumą ir jo pašaukimą atitinkančios tikrovės.¹⁵⁴ Bažnyčios socialinio mokymo principai, galima teigti, yra tiek evangeliniai, tiek bendražmogiški, nes kyla iš Evangelijos žinios ir gyvenimo sąveikos. Bažnyčios moralinis mokymas nėra vien kalba apie idealus. Tai veikiau kelio, vedančio į tikrą, orų ir šventą gyvenimą, atskleidimas.

Apibendrinant, tiek krikščionišku, tiek pasaulietiniu požiūriais žmogus iš prigimties yra orus. Žmogaus orumas - tai kiekvienam asmeniui vien dėl to, kad jis yra žmogus, pripažintos pagarbos ir vertės išraiška. Krikščioniškuoju požiūriu, orumas yra transcendentinė vertybė, kildinama iš biblinės tradicijos ir remiasi žmogaus kaip *imago Dei* prigimtimi. Pasaulietiniu požiūriu orumas kildinamas iš žmogaus kaip tokio vertingumo ir apibrėžiamas moralinės sąmonės sąvoka. Abiem atvejais visų žmonių orumas yra lygus ir atskleidžia prigimtinę kiekvieno žmogaus vertę ir didybę. Žmogaus orumas neliečiamas ir yra visų prigimtinių žmogaus teisių pamatas. Orumas ir iš jo kylančios teisės yra vertybės, saugomos ir ginamos tarptautiniais bei nacionaliniais teisės aktais. Socialiniame teisiniame kontekste akcentuotina žmogaus teisių ir pareigų vienovė. Tiek valstybiniu, tiek bažnytiniu požiūriais šie aspektai yra labai svarbūs. Žmogaus orumas bei iš jo kylančios prigimtinių teisių išlieka, net jei jis savanoriškai pasirenka klaidą (suklysta, nusikalsta, nupuola). Krikščionišku požiūriu, išskirtinis žmogaus orumo pagrindas yra jo pašaukimas bendrauti su Dievu, t.y. pašaukimas tobulumui ir šventumui, net jeigu ir žmogus dėl įvairių priežasčių šio pašaukimo nežino, nesupranta ar neįvertina. Žmogui visada išlieka teisė ir galimybė atrasti kelią į šventumą – jo orumo pamatą.

¹⁵² Bažnyčios socialinio mokymo terminų žodynas. Navickas A. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <https://www.katalikai.lt/index.php?id=359#_z>.

¹⁵³ Veikli krikščionybė versle ir ekonomikoje. Ordo socialis rinktinė. 1996. Vilnius: Aidai, psl. 93.

¹⁵⁴ Bažnyčios socialinio mokymo terminų žodynas. Kėvalas K. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <https://www.katalikai.lt/index.php?id=359#_z>.

III. ŽMOGAUS PAŠAUKIMAS Į ŠVENTUMĄ

Viešpaties žodis: „Dar prieš sukurdamas įsčiose, tave aš pažinau, dar prieš gimimą tave aš pašventinau“ (Jer 1, 5).

Taigi būkite tokie tobuli, kaip jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas (Mt 5, 48).

Aš esu Viešpats, jūsų Dievas. Todėl pašvęskite save ir būkite šventi. <...> Kadangi aš esu Viešpats, kuris išvedžiau jus iš Egipto žemės, kad būčiau jūsų Dievas, jūs būsite šventi, nes aš esu Šventas! (Kun 11, 44-45).

Šventas yra tasai, kuris jus pašaukė, tad ir jūs patys tapkite šventi visu savo elgesiu, kaip parašyta: Būkite šventi, nes Aš esu šventas (1 Pt 1, 15-16; pgl. Kun 11, 44; 19, 2; 20, 7).

Tokia gi Dievo valia – jūsų šventėjimas (1 Tes 4, 3; pgl. Ef 1, 4).

Biblijoje vien tik Dievas yra šventas (hebr. *kadôš*). Žmonės, daiktai, dienos ir kita savo šventumą (hebr. *kodeš*) gauna tikrai iš Dievo. Šie du biblinės teologijos teiginiai apie Dievo ir žmonių šventumą yra pagrindiniai ir patys svarbiausi. „Šventas, šventas, šventas yra Galybių Viešpats!“ (Iz 6, 3). Triskart „šventas, šventas, šventas“ (šiandien sakytume „švenčiausias“, mat biblinėje hebrajų kalboje būdvardžiai nelaipsniuojami) pabrėžia išskirtinį, kūrinijoje niekam neprilygstantį Dievo šventumą. Taip Biblijoje apibūdinamas vien Dievas. Pavadinti žmogų švenčiausiuoju prilygtų piktžodžiavimui ir nuodėmei.¹⁵⁵ Šventumas yra pati Dievo esmė. Tėvas yra šventas (Jn 17, 11); Sūnus yra šventas (Jn 6, 69; Lk 1, 35); Šventoji Dvasia yra šventa (Jn 14, 26). Pagal pacituotas Šventojo Rašto vietas - visi žmonės yra pašaukti šventėti Dievuje. Apaštalas Paulius laiškuose pripažįsta tris Dievo šventumo reiškimosi būdus (1 Tes 4, 3; 5, 23; 2 Tes 2, 13): Dievas apreiškia savo šventumą; Dievas pašventina; žmogus turi šventėti.¹⁵⁶ Krikščioniškojo dvasinio gyvenimo viršūnė yra šventumas, arba pilnoji ir galutinė tobulybė.¹⁵⁷ Tad pagrindinis žmogaus (kaip *imago Dei*) pašaukimas ir yra šventumas. Pašaukimas – išimtinai asmenų dalia, atveria giluminę žmogaus vidinio gyvenimo sritį. Žodžio *pašaukimas* reikšmė nurodo tai, kad kiekvienam asmeniui būdinga jo sklaidos kryptis, nusiteikimas visą gyvenimą skirti tam tikroms vertybėms. Pašaukimas žymi pagrindinę žmogaus meilės kryptį. Ten, kur yra pašauktas, jis turi ne tik ką nors mylėti, bet ir su meile „atiduoti save“.¹⁵⁸ O tai ir yra šventumo esmė.

Dievas žmogų priėmė į savo draugystę. Pirmasis žmogus, sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą (*imago Dei*), buvo geras ir jam buvo dovanota Kūrėjo bičiulystė. Bažnyčia, autentiškai aiškindama simbolinę Biblijos kalbą Naujojo testamento ir Tradicijos perspektyvoje, moko, kad pirmųjų tėvų Adomo ir Ievos pirmąją būseną buvo šventumas ir teisumas. Pirmąją šventumo malonę buvo dalyvavimas dieviškajame gyvenime. Vidinė žmogaus darna, darna tarp vyro ir moters bei pirmosios poros ir visos kūrinijos, vadinama pirmąja teisumu. Draugystė su Dievu buvo gyvenimo rojuje laimė. Dievo numatyta pirmąjo teisumo darna buvo prarasta dėl pirmųjų tėvų nuodėmės.¹⁵⁹

¹⁵⁵ Mizgiris R. 2019. Šventi, nes priklausome Dievui. Artuma, 2019 m. sausis 1.

¹⁵⁶ Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: KU, psl. 60-61.

¹⁵⁷ Matulaitis K. A. 1961. Meilės ugnis. Čikaga, psl. 124.

¹⁵⁸ Wojtyła K. 1994. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka, pgl. psl. 337-338.

¹⁵⁹ Pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 375-384.

Tačiau Dievo troškimas yra įrašytas žmogaus širdyje, nes žmogus yra sukurtas Dievo ir Dievui; Dievas nuolat traukia žmogų prie savęs, ir tik Dieve žmogus suras tiesą ir laimę, kurių be paliovos ieško.^{160,161} Žmogaus kilnumo ir II skyriuje nagrinėto orumo svarbiausias pagrindas glūdi jo pašaukime bendrauti su Dievu, jo pašaukime į šventumą. Žmogus jau nuo pat savo egzistavimo pradžios buvo pakviestas į dialogą su Dievu. Jis apskritai egzistuoja tik dėl to, kad, Dievo sukurtas iš meilės, nuolat yra tos meilės palaikomas; jis gyvena ne pagal tiesą, jeigu laisvai nepripažįsta šios meilės ir neatsiduoda kūrėjui.¹⁶² Jonas Paulius II apaštališkajame paraginime *Christifideles Laici* dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje skelbia, kad *asmens šventumo* sunaikinti neįmanoma, kad ir kiek jis būtų niekinamas ir prievartaujamas. Giliai įsišaknijęs Dieve, Kūrėjuje ir Tėve, asmens šventumas pasirodo vis iš naujo.¹⁶³

Netikintieji apie sakralumą ar šventumą mąsto kaip apie sociologinį terminą, apibūdinantį religines institucijas, pastatus, knygas ir pan. Jei šią sąvoką panaudoja kaip psichologinį terminą (jis toks ir yra) tada klaidingai jį supranta ir supainioja su morale. Biblijoje šventumas yra susijęs su morale, nes tas pats Dievas, kuris yra šventos baimės ir pagarbaus susižavėjimo objektas, yra taip pat ir moralinių įsakymų autorius. Morale ir šventumas skiriasi savo prasme. Šventumo prasmė yra neracionali, o moralės – racionali. Šventumas – tai gili emocija, tokia, kurios jau nebejaučia pasaulietiška ir šventumo jausmo netekusi visuomenė.¹⁶⁴

„Būkite šventi, nes aš esu šventas“ (1 Pt 1,16; pgl. Kun 11, 44; 19, 2; 20, 7) – taip Biblijoje skamba žmogaus pašaukimas ir tai yra pagrindinis doros iššūkis. Ši tema Biblijoje kartojama apie 200 kartų. Kitaip sakant, krikščionis turi būti tuo savo kasdienoje, kuo tapo krikštu. Doros vadovėlis yra Dievo šventumo valia, apreiškta Jėzuje Kristuje. Politiniai, socialiniai ir ekonominiai veiksniai, kartu su jų tarnaujamais poreikiais, priklauso laikinai ir praskubančiai tikrovei. Dievo šventumo valia yra pastovumas judėjime.¹⁶⁵

Visuotinis kvietimas į šventumą ir tobulumą yra ypatingas Vatikano II Susirinkimo Dogminės konstitucijos *Lumen Gentium* apie Bažnyčią rūpestis.¹⁶⁶ „Visi Kristaus tikintieji, kad ir kokia būtų jų padėtis ir luomas, Viešpaties pašaukiami kiekvienas savo keliu siekti tobulybės to šventumo, kuriuo tobulas yra pats Tėvas“.¹⁶⁷ Popiežius Jonas Paulius II apaštališkajame laiške *Novo Millennio Ineunte* vyskupams, dvasininkams ir tikintiesiems didžiojo 2000 metų jubiliejaus pabaigos proga ragina iš naujo atrasti dogminės konstitucijos *Lumen Gentium* pareiškimo apie visuotinį pašaukimą į šventumą vertę. Susirinkimo tėvai akcentavo šią temą ne dėl to, kad suteiktų ekleziologijai dvasingumo atspalvį, bet kad išreikštų jai būdingą vidinę dinamiką. Iš naujo atrandant

¹⁶⁰ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 27.

¹⁶¹ „...ir mūsų širdis nežino ramybės, kol nenurimsta tavyje“ - Augustinas Aurelijus. Išpažinimai (*Confessiones*1). Vertė Eugenija Ulčinaitė, Vaidilė Stalioraitytė. Vilnius: Hurbis, 2019, psl. 39.

¹⁶² Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 19.

¹⁶³ Jonas Paulius II. Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici*, 1988, 5.

¹⁶⁴ Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 118-119.

¹⁶⁵ Rupšys A. Raktas į Naująjį Testamentą (II dalis). Katalikų pasaulis, Vilnius, 1997, pgl. psl. 115 - 116.

¹⁶⁶ Pesche K. H. Krikščioniškoji etika. I tomas. Katalikų pasaulis, Vilnius, 1997., psl. 359.

¹⁶⁷ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 11.

Bažnyčią kaip „slėpinį“, tai yra kaip „tautą, sujungtą Tėvo, Sūnaus ir Šventosios Dvasios vienybe“, negalima iš naujo neatrasti ir jos „šventumo“, suprantamo pagrindine reikšme kaip priklausomybė Šventajam, triskart Šventajam (plg. Iz 6, 3). Sakyti, kad Bažnyčia yra šventa, vadinasi, nukreipti žvilgsnius į jos kaip *Kristaus Sužadėtinės*, už kurią jis save atidavė, „kad ją pašventintų“ (plg. Ef 5, 25–26), veidą. Ši šventumo dovana yra objektyvi ir siūloma kiekvienam pakrikštytajam.¹⁶⁸

Anot Šventojo Tėvo Pranciškaus, pašaukimas giliaja šio žodžio prasme – tai Dievo kvietimas į būtį, į gyvenimą, į draugystę su Juo bei į šventumą, tai kvietimas dalyvauti meilės istorijoje. Šis kvietimas neapsiriboja tik santykiu su Dievu, jis visuomet veda į santykį su kitu, artimu. Pašaukimas siaurąja prasme – tai kvietimas į misionierišką tarnystę kitų labui, dalyvauti Jo kūrybos darbe, įdedant savo indėlį į bendrąjį gerį pagal gautus gebėjimus. Įgyvendinant pašaukimą būtina atrasti save Dievo šviesoje ir leisti savo esybei skleistis.¹⁶⁹ Pagal Dievo planą kiekvienas žmogus yra pašauktas vystytis, nes kiekvienas gyvenimas yra pašaukimas.¹⁷⁰ „Visi esame pašaukti būti šventi gyvendami meile ir kiekvienas kasdieniais užsiėmimais“.¹⁷¹ Remiantis tuo, kas analizuota ankstesniuose skyriuose, žmogaus kaip *imago Dei* vienintelė teisinga vystymosi kryptis – Dievop, įgyti ir išsaugoti panašumą į Dievą. Taigi kiekvienas žmogus yra pašauktas būti šventu. Tai yra pirminis, visuotinis ir pagrindinis kiekvieno žmogaus pašaukimas, iš kurio kyla išskirtinis žmogaus orumas ir prigimtinės teisės. Žmogus, turintis *imago Dei* orumą, turi neginčytiną prigimtinę teisę siekti šio panašumo į Dievą, t.y. šventumo.

3.1. Sandora kaip žmogaus pašaukimo į šventumą forma

Viešpats pasirodė jam (*Abraomui*) ir tarė: „Aš esu Dievas Visagalis. Eik mano keliu ir būk be priekaišto“ (Pr 17, 1).

Viešpats pašaukė Mozę nuo kalno, tardamas: „<...> jei paklusite mano balsui ir laikysitės mano sandoros, jūs būsite mano nuosavybė, brangesnė man už visas kitas tautas. <...> jūs būsite mano kunigiška karalystė ir šventa tauta“. (Iš 19, 6).

„Jūs esate Viešpaties, savo Dievo, vaikai. <...> tauta, pašvęsta Viešpačiui, savo Dievui.“ (Iš 14, 2).

„Ateina dienos, - tai Viešpaties Žodis, - kada sudarysiu naują sandorą su Izraelio namais ir Judo namais. <...> įdiegsiu jiems savo įstatymą, jį įrašysiu jiems į širdį. <...> jų kaltę atleisiu ir jų nuodėmės daugiau nebeatminsiau.“ (Jer 31, 31-34) „<...> jūs būsite mano tauta ir aš būsiu jūsų Dievas.“ (Ez 36, 28).

O jūs esate išrinktoji giminė, karališkoji kunigystė, šventoji tauta, įsigytoji liaudis, pašaukta išgarsinti šlovingus darbus to, kuris pašaukė jus iš tamsybių į savo nuostabią šviesą (1 Pt 2, 9).

Dievas, kuris yra šventas, nuo sukūrimo kviečia žmogų į savo artumą ir bendrystę. Pašaukimas į pirmąją žmogaus būseną ir laimę, taigi ir į šventumą, po žmogaus nuopuolio įvairiais būdais aiduoja nuo pirmųjų Biblijos puslapių iki apaštalų laiškų pirmosioms krikščionių bendruomenėms. Būdas, kurį Dievas naudojo, kad susietų save su savo tauta, nuo seno žinomas kaip *berit*, arba *sandora*.¹⁷² Sandora (hebr. *berit*, lot. *convenire* – susieiti arba sutikti, sutarti) – tai

¹⁶⁸ Jonas Paulius II. 2001. Apaštališkasis laiškas *Novo Millennio Ineunte* vyskupams, dvasininkams ir tikintiesiems didžiojo 2000 m. jubiliejaus pabaigos proga.

¹⁶⁹ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2019. Apaštališkasis paraginimas *Christus Vivit*, pgl. 248, 252, 257.

¹⁷⁰ *Populorum Progressio* Encyclical of Pope Paul VI On The Development Of Peoples. 1967, 265.

¹⁷¹ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, 14.

¹⁷² Cavins J. 1997. The great adventure. A journey through the Bible. Supplement guide. Spiritual Growth & Discovery. St. Joseph Communications, inc, psl. vi.

abipusis susitarimas, kuriuo viena arba abi šalys prisiekdamos pasižada atlikti tam tikrus iš anksto sutartus veiksmus arba nuo jų susilaikyti, kiekviena šalis privalo atlikti, kas pagal susitarimą jai priklauso. Pagal šį apibrėžimą sandora primena sutartį. Šiuolaikinė pasaulietinė teisė sandorius ir sutartis laiko beveik identiškais institutais. Tuo tarpu Šventojo Rašto požiūriu sandora yra daugiau nei sutartis. Sutartis sudaroma pažadu, o sandora – duodant priesaiką. Duodant priesaiką, pažadas transformuojamas šaukiantis švento Dievo vardo („tepadeda man Dievas“). Taigi priesaika yra daug svaresnis ir šventesnis įsipareigojimas.¹⁷³ Sandora sutvirtinama tam tikrais simboliniais ženklais, turinčiais priminti įsipareigojimus. Sandoros dažniausia susideda iš: istorinio prologo, t.y. kas atvedė prie šios sutarties; turinio, kuris yra susitarimo esmė, t.y. ką pažada viena ir kita pusė; ištikimybės priesaikos su apeigomis, ženklais; sankcijos.¹⁷⁴ Sandoros pasekmė yra abipusiai naudingas ryšys, kuris anksčiau tarp tų pusių neegzistavo. Dievas susieja asmenis arba tautą su savimi sandora. Pats žodis sandora Senajame Testamente randamas dviejuose šimtuose vietų, o jo idėja yra visų žydų įstatymų pagrindas. Pats žmogaus, kaip *imago Dei*, sukūrimas kyla iš sandoros.¹⁷⁵ Švenčiausioji Trejybė yra amžinas sandoros šaltinis ir tobulas pavyzdys.¹⁷⁶ Kiekvienos sekancios iš pagrindinių Biblijoje apimtis išplečiama taip, kad įtrauktų vis daugiau žmonių į Dievo šeimą. Skaitant Šventąjį Raštą istoriškai, šios besiplečiančios sandorinės šeimos yra svarbios atžymos, suteikiančios augimo pojūtį. Yra penkios sandorinės šeimos: viena Šeima, Giminė, Tauta, Karalystė ir viena Šventa Bažnyčia. Dievas bendrauja su savo tauta naudodamas šeimą kaip kontekstą. Jis ateina pas žmogų kaip mylintis Tėvas ir tikisi, kad Jo tauta priims jį „kaip vaikai“ (Mk 10, 15). Dovydas, antrasis Izraelio karalius, šį Dievo troškimą visus žmones matyti savo šeimos nariais trumpai išreiškia Psalmės žodžiais „Dievas duoda benamiams namus“ (Ps 68, 7).¹⁷⁷

Sandoros sudarymo įvaizdis atskleidžia Dievo draugystę / palankumą žmogui. Sudarydamas sandorą su žmogumi Dievas apsireiškia kaip mylintis Dievas, nepaisant savo didybės ir šlovės. Žmogus yra iracionalus pykdamas, o Dievas – mylėdamas.^{178,179} Net jeigu mes ir esame neištikimi, Dievas vis dėlto lieka ištikimas. Dėl šios priežasties jis sudarė Sandorą, pirmiausia su savo išsirinktąja tauta; o paskui, atėjus laiko pilnatvei, atnaujino šią Sandorą, padarydamas Jėzų Kristų vieninteliu tarpininku tarp Dievo ir žmogaus (1 Tim 2, 5). Jis sudarė naują ir amžinąją Sandorą per Jėzaus Kristaus kraują, išlietą už daugelį nuodėmės atleisti (Mt 26, 28). Senajame Testamente Dievas apibrėžiamas Sandoros idėja. Dievas aprašomas kaip mylintis sužadėtinis, dosnus Tėvas; jis yra *dives in misericordia*, visuomet pasiryžęs atleisti ir susitaikinti, visuomet pasirengęs atnaujinti savo Sandorą. Tiesa yra ir tai, kad Dievo rūstybė – taip pat tikrovė. Ji parodo, kad Dievas savo

¹⁷³ pgl. Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 22-23.

¹⁷⁴ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 18(46), psl. 41-55, 42. [žiūrėta 2020-01-10]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/34057/1/ISSN2335-8785_2006_N_18_46.PG_41-55.pdf>.

¹⁷⁵ Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurtą pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija, psl. 16.

¹⁷⁶ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 35.

¹⁷⁷ Cavins J. 1997. The great adventure. A journey through the Bible. Supplement guide. Spiritual Growth & Discovery. St. Joseph Communications, inc, psl. vi.

¹⁷⁸ Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: KU, psl. 15.

¹⁷⁹ Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: KU, psl. 86.

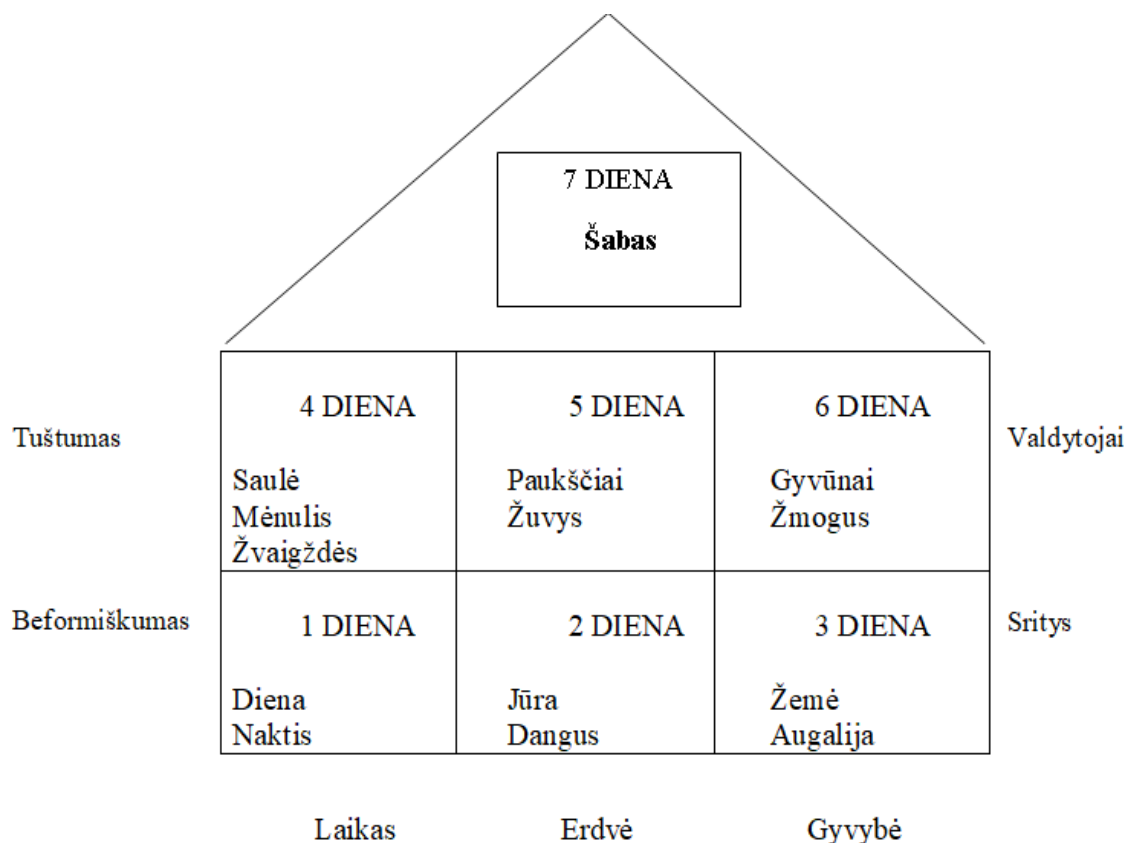
meilėje leidžiasi pažeidžiamas dėl pasaulio blogio ir jis reaguoja į neteisybę ir melą. Šiuo požiūriu nuodėmė įvardijama kaip Sandoros sulaužymas ir lyginama su svetimavimu. Tačiau viltis dėl malonės ir Dievo ištikimybės tampa pirmuoju ir paskutiniu žodžiu. Radikalus kvietimas ir reikalavimas atsiversti yra visiškai ir galutinai įtvirtintas Jėzaus išganymo žinioje (Lk 6, 35).¹⁸⁰ Išganymo istorija yra tikėjimo pasakojimas apie asmenis ir įvykius, per kuriuos Dievas prašnekinio žmogų likimine prasme ir laime.¹⁸¹ Tai yra žmogaus kvietimas į meilės ir ištikimybės santykį su Dievu, t.y. šventumui. Į visą Šventojo Rašto audinį įtausta Sandoros koncepto gija. Dievas, pradėdamas nuo Adomo ir Ievos ir pereidamas prie viso pasaulio, sudarė su žmonėmis sandoras. Kiekvienas šio kelio žingsnis žmogų vis labiau artino prie dangaus. Sudarydamas sandoras su žmonija ir jų laikydamasis, Dievas tiesiog yra ištikimas sau.¹⁸²

Sukūrimas - pirmoji sandora.

Pradžioje Dievas sukūrė dangų ir žemę.

O žemė buvo padrika ir dyka (Pr 1, 1-2), t.y. beformė ir tuščia.

Dievas sukuria formą ir pripildo tuštumą.

1 paveikslas. Sukūrimas pagal Pr 1-2:¹⁸³

¹⁸⁰ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Atgaila ir susitaikinimas. 1982.

¹⁸¹ Rupšys A. 1995. Raktas į Naująjį Testamentą. I dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 10-11.

¹⁸² Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 22, 35.

¹⁸³ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 31-32.

Dievas stato buvimo vietą – namus – mums ir Jam (Ps 104)¹⁸⁴. Dievas yra Esantys (Iš 3, 14)¹⁸⁵, visa ko pradžia ir pabaiga - *Alfa ir Omega* (Apr 1, 8)¹⁸⁶, t.y. viskas. Pačiam Dievui buvimo vietos nereikia, nes Jis yra Būtis. Buvimo vieta, namai – žemė, dangus, augmenija, reikalinga žmogui, kaip Dievo ir žmogaus susitikimo vieta, nes žmogus yra ir kūniškas.

Sukūrimo istorijoje – nėra faktų. Pirmasis Biblijos pasakojimas apie kūrimą užrašytas hebrajų poezija. Skaitant Pradžios knygoje pateiktą Sukūrimo istoriją keltinas klausimas ir ieškotina atsakymų į klausimą *kodėl*, o ne *kaip*, Dievas sukūrė žmogų ir visa kita, kas yra sukurta.

Pirmoji sandora su Adomu, kuris atstovauja visai žmonijai, turėjo santuokinio ryšio pavidalą ir buvo pažymėta šabo ženklu. Popiežius Jonas Paulius II pirmojoje savo enciklikoje *Redemptor Hominis* išreiškė mintį, kad kūrimo metu Dievas įsteigė sandorą su visa žmonija. Popiežius tai laiko pamatine sandora, iš kurios kyla visos kitos Šventojo Rašto sandoros, kulminaciją pasiekiančios Naujojoje, Jėzaus patvirtintoje, Sandoroje.¹⁸⁷ Septintąją dieną Dievas ne tik ilsėjosi, bet palaimino šią dieną ir padarė ją šventą (Pr 2, 2-3). Tikroji Dievo veiksmų prasmė yra ne tai, kad jis pavargo, bet kad jis padarė Šabą (hebr. *šeba* (*sheva*) – duoti priesaiką) Dievo ir Jo kūrinių Sandoros ženklu (Iš 31, 12-17)¹⁸⁸, pašaukdamas savo vaikus tam tikslui, kuriam sukūrė – ilsėtis Tėvo palaiminime ir šventume. Žmogus sukuriamas šeštąją dieną, bet pirmoji jo pilna diena yra septintoji. Dievas pašaukė žmogų ilsėtis ir garbinti Kūrėją dar prieš jam pradėdant dirbti.

Nuopuolis ir pasekmės. Žmogus, turėdamas laisvą valią, dėl netinkamo pasirinkimo padaro nuodėmę, atskiriančią ją nuo Dievo. Nuodėmė pirmiausia yra sukilimas prieš dieviškąją tvarką, atsisakymas būti panašiu į Dievo paveikslą.¹⁸⁹ Žmogus nusideda netikėjimu, nes nepatikėjo Dievo žodžiu, ir puikybe, nes pats panorėjo tapti kaip Dievas. Nuodėmė yra pasitikėjimo Dievo gerumu nebuvimas. Nuodėmė, nepripažįstanti Dievo kaip Dievo ir atsisakanti su juo bendrystės, kurią Dievas siūlo žmogui nuo pat sukūrimo, kartu reiškia žmogaus atsitolinimą nuo žmogiškosios prigimties prasmės ir tikslo, taip pat žmonių tarpusavio susvetimėjimą.¹⁹⁰ Nuopuolio, sulaužius sandorą, pasekmės (Pr, 7-13) – prakeikimai (kaip priešingybė palaiminimams). Mirtis ne fizinė. 1. Sužeisti Adomo ir Ievos santykiai, griūna žmogaus harmonija su savimi pačiu, su Dievu, su

¹⁸⁴ Šlovink Viešpatį, mano siela! Viešpatie, mano Dieve, esi be galo didis! Apsisiautęs garbe ir didybe, Apsigaubęs šviesa lyg drabužiu. Tu ištempei dangų tarsi palapinės dangą, Padėjai savo buveinės sijas viršum vandenų. Tu įkūrei žemę tvirtai ant jos pamatų <...> Vandenynų tarsi darbužių ją apklojai. Tu padarei mėnulį mėnesiams žymėti; Saulė žino, kada nusileisti. Tu siunti tamsą, ir ateina naktis <...> Saulei užtekėjus <...> Žmogus eina prie savo darbo ir triūsia iki vakaro. VIEŠPATIE, kokie įvairūs tavo kūriniai! Kaip išmintingai juos visus sukūrei! Tavo kūrinių pilna žemė. Visi jie laukia iš tavęs, kad duotum jiems peno, kada reikia. Kai tu jiems duodi, jie surenka {derlių}, kai ištiesi ranką, jie sotūs gėrybių. Tau veidą paslėpus, jie nerimsta, o alsavimą iš jų atėmus, jie miršta – sugrįžta atgal į dulkes. Tau atsiuntus savo dvasią, jie atgyja, – tu atnaujini žemės veidą (Iš Ps 104 - Šlovės himnas Kūrėjui)

¹⁸⁵ Dievas tarė Mozei: „Aš esu, kuris esu“ (Iš 3, 14).

¹⁸⁶ „Aš esu Alfa ir Omega“, - sako Viešpats Dievas, kuris yra, kuris buvo ir kuris ateis, Visagalis (Apr 1, 8).

¹⁸⁷ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 31-32.

¹⁸⁸ Viešpats kalbėjo Mozei: „Tu turi pasakyti izraeliečiams: Stenkitės laikytis mano šabų, nes tai yra ženklas tarp tavęs ir jūsų per visas kartas, duotas tam, kad žinotumėte, jog aš, Viešpats, jus pašventinu. Todėl turite laikytis šabo, nes jis jums šventa diena. Kas jį išniekins, bus nubaustas mirtimi. <...> Šešias dienas bus dirbama, bet septintoji diena yra visiško poilsio šabas – šventa diena Viešpačiui. <...> Todėl izraeliečiai laikysis šabo, švęsdami šabą per visas savo kartas, kaip amžiną sandorą. Amžinai jis bus ženklas tarp manęs ir izraeliečių, nes per šešias dienas Viešpats padarė dangų ir žemę, o septintą dieną sustojo ir ilsėjosi.“ (Iš 31, 12-17).

¹⁸⁹ Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: KU, psl. 83.

¹⁹⁰ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Atgaila ir susitaikinimas. 1982, įvadas.

kūrinių.¹⁹¹ 2. Adomas ir Ieva išvaromi iš Edeno sodo, ištremiami. 3. Valios silpnumas, intelekto aptemimas. 4. Geismingumas – žmogaus prigimties polinkis į blogį, savanaudiškumą. Po pirmos nuodėmės žemę užgriuvo nuodėmių lavina. Kainas nužudo Abelį (Pr 4, 3-15). Žmogaus nuodėmė turėjo įtakos viskam, sukėlė visuotinį sugedimą, kuris apėmė visą kūriniją. Žvelgiant iš II skyriaus analizuotos istorinės, socialinės bei teisinės perspektyvos, galima teigti, kad nuopuolis lėmė ir žmogaus prigimtinio orumo ir iš jo kylančių prigimtinių teisių sąvokų raidą bei visuotinės apsaugos poreikį ir įtvirtinimą tarptautiniu mastu.

Dievas nuopuolusio žmogaus neapleidžia. Priešingai, Dievas pats eina ieškoti žmogaus, kviešti vėl gyventi su Juo, siūlyti išgelbėjimą.¹⁹² Dievas iš kart po nuopuolio, nubausdamas piktąjį ir pirmuosius tėvus, duoda, kaip interpretuojama apreiškime, Atpirkėjo pažadą. Praneša, kad blogis bus nugalėtas, o jis iš nuopuolio - pakeltas. Viešpats Dievas tarė žalčiui: „<...> Aš sukelsiu priešišumą tarp tavęs ir moters, tarp tavo palikuonių ir jos palikuonių; jis kirs tau per galvą, o tu kirsi jam į kulną“ (Pr 3, 15). Tai pirmoji geroji naujiena, Gerosios Naujienos prototipas (protoevangelium). Tai nėra sandora, bet labai reikšmingas gailestingojo Dievo pažadas žmonijos išganymo istorijoje.¹⁹³ Adomas ir Ieva sulaužė sandorą su Juo – šventą šeiminių pasitikėjimo saitą, bet Tėvas pažadėjo Gelbėtoją (pažade paminėjo ir moterį) sutraiškysiantį Šėtono galvą. Apie tai kaip aplinką aš sukasi visa išganymo istorija per visus kitus sandorinius laikotarpius iki galutinio išsipildymo Kristuje. Dievas žmogų šaukia, jo ieško, kviečia sugrįžti į meilės santykį. Nuolatos teikė būdų pasiekti išganymą, numatydamas Kristų, Atpirkėją, kuris „yra neregimojo Dievo atvaizdas, visos tvarinijos pirmgimis“ (Kol 1, 15).¹⁹⁴ Todėl ir pasirodė Dievo Sūnus, kad velnio darbus sugriautų (1 Jn 3, 8). Nuodėmė – tai mūsų atsisakymas gyventi pagal tobulą Švenčiausiosios Trejybės meilę. Ši dieviška meilė atsispindi Sandoros įstatymų aukojamuosiuose reikalavimuose. Išganymas gali įvykti tik per pasiaukojamą Jėzaus mirtį ant kryžiaus. Būtent ten mūsų žmoniškumą Kristus pavertė gyvybę teikiančios Švenčiausiosios Trejybės meilės tobulu paveikslu ir instrumentu, pasiaukojančiu savęs dovanojimu.¹⁹⁵

Sandora su Nojumi. Įsigalėjus nevaldomai nuodėmei, seksualiniam amoralumui ir smurtui Dievas siunčia pražūtingą tvaną nušluoti visai žmonijai (Pr 6, 5. 13. 17), išskyrus Nojaus šeimą. Tvano priežastis – nuodėmė. Tvanas buvo išprovokuotas žmonijos blogio; įspūdingo kontrasto tarp žmogaus širdies polinkio į blogį ir tarp Dievo kenčiančios širdies. Žmonių moralinė kaltė skatino Dievą sunaikinti žmoniją, tačiau Dievo teisingumas skatino Jį apsaugoti teisųjį nuo bausmės.¹⁹⁶ Nojus (vardas reiškia atgaiva), būdamas teišus ir radęs malonę Dievo akyse¹⁹⁷, buvo pašauktas iš naujo padėti pamatus žmonijai – Dievo šeimai. Dievas Nojų panaudoja kaip gelbėtoją, kuris

¹⁹¹ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 400; Šv. Paulius: Aš net neišmanau, ką darau, nes darau ne tai, ko noriu, bet tai, ko nekenčiu (Rom 7, 15).

¹⁹² Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 18(46), psl. 41-55.

¹⁹³ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 18(46), psl. 42.

¹⁹⁴ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 2.

¹⁹⁵ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 18.

¹⁹⁶ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 18(46), psl. 44.

¹⁹⁷ Nojus buvo teisus vyras, savo kartoje be dėmės, nes Nojus ėjo su Dievu (Pr 6, 9).

išpranašauja didįjį gelbėtoją Jėzų Kristų. Nojus buvo teišus Dievo akyse, tačiau nebuvo tobulas, apsaugotas nuo nuodėmės, buvo klystantis. Jis buvo išgelbėtas tikėjimu, nes be tikėjimo neįmanoma patikti Dievui (Žyd 11, 6-7). Nojaus tikėjimas ir pasitikėjimas Viešpačiu yra žmonijos ir viso pasaulio išgelbėjimo priemonė ir priežastis. Jo išgelbėjimas buvo visai žmonijai skirta Dievo malonė.¹⁹⁸ Dievo santykių su Nojumi pirmą kartą Senajame Testamente randamas terminas Sandora. Tėvas atnaujino savo kūrimo sandorą su Nojumi, šios sandoros ženklas – vaivorykštė (Pr 6, 18-21; 9, 9-13)¹⁹⁹, simbolizuojanti dangaus ir žemės – Dievo ir žmogaus ryšį²⁰⁰, vėliau Bažnyčios tradicijoje – Krikšto simbolis. Tvanas – Dievo galybės ir aukščiausiosios Kūrėjo valdžios visai kūrinijai pavyzdys. Tvanas buvo skirtas sunaikinti nuodėmes ir duoti doro gyvenimo pradžių (Pr 6, 5-7). Tvanu atnaujinama žmonija.

Pasakojimas apie tvaną aiškiai perteikiamas kaip kūrinijos atkūrimas:

A Nojus (Pr 6, 10a)
 B Šėmas, Hamas ir Jefetas (Pr 6, 14-16)
 C Paliepimas statyti laivą (Pr 6, 14-16)
 D Pranešimas apie Tvaną (Pr 6, 17)
 E Sandora su Nojumi (Pr 6, 18-20)²⁰¹
 F Maistas laive (Pr 6, 21)
 G Paliepimas lipti į laivą (Pr 7, 1-3)
 H 7 dienas laukiama tvano (Pr 7, 4-5)
 I 7 dienas laukiama tvano (Pr 17, 7-10)
 J Lipimas į laivą (Pr 7, 11-15)
 K Dievas uždaro Nojų laive (Pr 7, 16)
 L 40 dienų Tvanas (Pr 7, 17a)
 M Vandenų daugėja (Pr 7, 17b-18)
 N Kalnai uždengti vandeniu (Pr 7, 19-20)
 O Vandenys laikosi 150 dienų (Pr 7, 21-24)
 P DIEVAS PRISIMENA NOJŲ (Pr 8, 1)
 O 150 dienų vandenys slūgsta (Pr 8, 5)
 N Kalnų viršūnės pasimato (Pr 8, 4-5)
 M Vandenys slūgsta (Pr 8, 5)
 L 40 dienų pabaiga (Pr 8, 6a)
 K Nojus atidaro laivą (Pr 8, 6b)
 J Varna ir balandis išskrenda iš laivo (Pr 8, 7-9)
 I 7 dienos laukimo, kol vanduo nyslūgs (Pr 8, 10-11)
 H 7 dienos laukimo, kol vanduo nyslūgs (Pr 8, 12-13)
 G Paliepimas išlipti iš laivo (Pr 8, 15-17)
 F Maistas išlipus iš laivo (Pr 9, 1-4)
 E Sandora su visa, kas gyva (kūrinija) (Pr 9, 8-10)
 D Jokio tvano ateityje (9, 11-17)
 C Laivas (Pr 9, 18a)
 B Šėmas, Hamas ir Jefetas (Pr 9, 18b)
 A Nojus (Pr 9, 19)

2 paveikslas. Tvano istorijoje esanti tvarka ir simetrija kaip atkūrimo paveikslas.²⁰²

¹⁹⁸ Oželis R. Dievo Sandoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 2006, psl. 44-45.

¹⁹⁹ Tuomet Dievas tarė Nojui ir su juo buvusiems sūnums: „Štai aš sudarau savo sandorą su jumis ir jūsų būsimais palikuonimis, su visais gyvūnais, esančiais su jumis, <...>. Aš palaikysiu savo sandorą su jumis: niekad daugiau nebus tvano žemei nuniokoti. Iš šis, Dievas pridėjo, - bus ženklas, kurį aš duosiu visiems amžiams, mano sandoros tarp manęs ir jūsų bei visų su jumis esančių gyvūnų. Savo lanką padėjau į debesis, ir jis bus ženklas sandoros tarp manęs ir žemės.“ (Pr 9, 8-13)

²⁰⁰ Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. 1997. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, psl. 312.

²⁰¹ Bet su tavimi sudarysiu sandorą, - tu, tavo sūnus, tavo žmona ir tavo sūnų žmonos įeisite į arką (Pr 6, 18).

Atkūrimo biblijiniame atvaizdavime gausu simbolių (laivas, balandis, vanduo)²⁰³ ir simbolinę reikšmę turinčių skaičių (7, 40), kreipiančių į vėliau sudarysimą Naująją Sandorą. Ankstyvosios krikščionybės Bažnyčios Tėvai ir apologetai Bažnyčią lygino su laivu, kuriuo tikintieji saugiai plaukia į išsigelbėjimą. Nojaus laivas labai taiklus šio saugumo simbolis, panašiai kaip ir valtis su mokiniais Naujojo Testamento siužete, kur Jėzus eina vandeniu. Krikščionių teologas filosofas Tertulijonas (160 – apie 240 m.) bažnyčią sulygino su laivu (lot. *navis*). Laivas kaip krikščionybės simbolis pirmiausiai pasirodė ankstyvosios krikščionybės laikais Romos katakombų tapyboje. Laivas yra apaštalo Petro ir Vilties (vienos iš trijų įsamenintų teologinių dorybių) atributas.²⁰⁴

Dievo sandora su Nojumi – viltinga nauja kūrinijos pradžia. Tai liudija Dievo analogiški palaiminimai žmonėms būti vaisingais ir daugintis, pripildyti ir valdyti žemę (Pr 1, 28 ir Pr 9, 1-2), bei nurodymai maisto, kuriuo žmonės gali maitintis (Pr 1, 29-30 ir Pr 9, 3-4). Tačiau naujoji pradžia yra kitokia. Dievas žvelgdamas į sukurtą pasaulį matė, kad tai *gera*, žvelgdamas į pagal savo paveikslą sukurtą žmogų matė, kad tai buvo *labai gera* (Pr 1, 12. 18. 21. 25. 31). Nojaus laikais žmogui nebetaikomas toks apibūdinimas.

Ši Sandora, Dievo sudaryta su Nojumi iš kart po Tvano, yra pirmoji sandora, sudaryta su visa kūrinija.²⁰⁵ Dievas nusprendžia ir duoda pažadą nebenaikinti daugiau žemės ir gyvūnų, gyvybės žemėje už žmonių kaltes, ir Jo pažadas – neribotas (Pr 8, 20-22).²⁰⁶ Ši Sandora tvers tol, kol tvers pasaulis.²⁰⁷ Dievo Sandora su Nojumi įvardijama kaip besąlyginė sandora, t.y. Dievas pažadėjo laikytis šios sandoros, kad ir ką žmogus padarytų.²⁰⁸ Ši sandora sudaryta žinant, kad žmonės ir toliau darys nuodėmes, nes žmogaus širdies polinkiai yra pikti nuo pat jaunystės (Pr 8, 21). Tai amžina sandora tarp Dievo ir Nojaus, ir kiekvienos kartos po jo bei kiekvienos gyvos esybės (Pr 9, 12, pgl. Pr 9,16).²⁰⁹ Tokio pobūdžio pažadas yra kosminė sandora, apimanti visą žmoniją, visą sukurtą pasaulį.²¹⁰ Tai visuotinė sandora. Ši sandora apima visą kūriniją, bet ypač saito žmoniją. Pažaboti smurtui, kuris buvo būdingas ikitvaniniam pasauliui, Dievas smerkia žmogžudystę, jis įsteigia mirties bausmę tiems, kurie kalti dėl žmogžudystės.²¹¹ „Iš kiekvieno už artimo kraują – reikalausiu atsiskaityti už žmogaus gyvybę. Kas išlieja žmogaus kraują, to asmens kraują taip pat išlies žmogus, nes pagal savo paveikslą Dievas sukūrė žmogų“ (Pr 9, 5-6). Žmogaus

²⁰² Mizgirienė A. Mokymų ciklas „Didysis nuotykis – Žygis po Bibliją. Išganyto istorijos slėpinys“. Kretingos Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai parapija. 2018 m. balandis-gegužė.

²⁰³ Laivas – bažnyčios ir vilties simbolis, balandis – Šventosios Dvasios simbolis, vanduo – krikšto simbolis. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. 1997. Sudarė Ramonienė D. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, psl. 172, 294.

²⁰⁴ Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. 1997. Sudarė Ramonienė D. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, psl. 172.

²⁰⁵ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganyto teologija. Soter 18(46), psl. 41-55.

²⁰⁶ Kai viešpats užuodė malonų (Nojaus ant aukuro aukojamų deginamųjų aukų) kvapą, Viešpats sau tarė „Niekad daugiau nebepasmerksiu žemės už žmonių kaltes, nes žmogaus širdies polinkiai yra pikti nuo pat jaunystės. Niekad daugiau nebenaikinsiu visų gyvūnų, kaip esu padaręs. Ligi tik žemė tvers, sėja ir pjūtis, šaltis ir šiluma, vasara ir žiema, diena ir naktis nesiliaus“ (Pr 8, 20-21).

²⁰⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 71.

²⁰⁸ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganyto teologija. Soter 18(46), psl. 47.

²⁰⁹ Ir šis, - Dievas pridėjo, - bus ženklas, kurį aš duodu visiems amžiams, mano sandoros tarp manęs ir jūsų bei visų su jumis esančių gyvūnų (Pr 9, 12).

²¹⁰ Swiderkowna A. 2001. Pašnekesiai apie Bibliją. Vilnius: Alma littera, psl. 16.

²¹¹ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganyto teologija. Soter 18(46), psl. 48.

gyvybės atėmimas yra išpuolis prieš Dievą. Sandoros sudarymo metu nustatytu draudimu valgyti kraują, kuriame yra gyvybės, drauge reguliuojama gyvybės apsauga.²¹² Į Dievo ir žmonijos Sandorą įsipina dieviškosios žmogaus gyvybės dovanos ir nusikalstamo žmogaus smurto priminimas.²¹³

Dievo Sandora su Nojumi buvo visiškai pagrįsta Dievo pasitikėjimu, o ne žmonių netikėjimu. Ji yra ateities sandoros tarp Dievo ir Izraelio numatymas ir suteikia pagrindą Įstatymui, kurį vėliau Dievas davė Izraeliui ant Sinajaus kalno. Dievo Sandora su Nojumi pranašauja Naująją Sandorą, kurioje kraujo praliejimas, kuomet žmonijai išgelbėti Dievas paaukoja savo viengimį Sūnų Jėzų Kristų, įgauna naują prasmę. Krikščionybės tradicijoje Nojus laikomas svarbiausiu patriarchaliniu Kristaus prototipu, o tvanas siejamas su Naujojo Testamento krikštu.²¹⁴ Sandora su Nojumi galiojo pagonių laikais iki visuotinio Evangelijos paskelbimo. Šventasis Raštas parodo, kokias šventumo aukštybes gali pasiekti tie, kurie gyvena pagal Nojaus sandorą, laukdami, kol Kristus suburs „į vienybę išsklaidytuosius Dievo vaikus“ (Jn 11, 52).²¹⁵

Sandora su Abraomu.

Viešpats tarė Abraomui: „Eik iš savo gimtojo krašto, iš tėvo namų, į kraštą, kurį tau parodysiu. Padarysiu iš tavęs didelę tautą ir tave palaiminsiu; išaukštinsiu tavo vardą, ir tu būsi palaiminimas. Laiminsiu tave laiminančius ir keiksiu tave keikiančius; visos žemės gentys ras tavyje palaiminimą.“ (Pr 12, 1-3)

Kad suburtų išsklaidytą žmoniją, Pradžios knygoje Dievas (apie 2000 m. pr. Kr.) pasirenka ir pašaukia Abramą (vardas reiškia – išaukštintas tėvas) išeiti iš savo gimtojo krašto, iš savo tėvo namų, į kraštą, kurį Jis parodys. Dar prieš jam paklūstant duoda tris besąlygiškus pažadus (Pr 12, 1-3):

1) Žemę ir tautos statusą, šis pažadas pakylėtas į sandoros statusą (Pr 15, 7-22)²¹⁶, vėliau išsipildo Mozės sandoroje, kai tauta gauna žemę ir sienas po išėjimo iš Egipto (Iš 24, Įst 29).

2) Vardą (dinastiją), šis pažadas pakeltas į Dievo sandorą – apipjaustymo sandorą (sandoros ženklas kūne), kai Dievas Abramui duoda naują Abraomo vardą (reiškia – daugelio tautų tėvas) ir pažada sūnų per Sarą bei būsimą dinastiją Kanaano krašte (Pr 17, 1-16)²¹⁷, vėliau pažadas išsipildo Dovydo sandoroje, kai Abraomo palikuonys, užkariavę Pažadėtąją žemę, tapo karalyste (2 Sam 7).

3) Viso pasaulio palaiminimą, šis pažadas pakeltas į sandorą – iškilmingą Dievo priesaiką, kai Abraomas Morijoje aukojo savo sūnų Izaoką (Pr 22, 16-18)²¹⁸, vėliau pažadas išsipildo ir Abraomo palikuonys tampa palaiminimo šaltiniu visam pasauliui įsikūnijus Jėzui Kristui (Mk 14).

²¹² Reiterer F.V. 1997. Dievo teisynas ir gyvenimas. Vilnius: Aidai, psl. 61.

²¹³ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 2260.

²¹⁴ Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. 1997. Sudarė Ramonienė D. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, psl. 219.

²¹⁵ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 58.

²¹⁶ Tą dieną Viešpats sudarė su Abraomu sandorą, tardamas „Tavo palikuonims duosiu šį kraštą nuo Egipto upės lig didžiosios upės – Eufrato upės (Pr 15, 18).

²¹⁷ „Palaikysiu savo sandorą tarp savęs ir tavęs ir tavo palikuonių po tavęs per jų kartas, kaip amžiną sandorą, būti Dievu tavo ir tavo palikuonių po tavęs. Aš duosiu tau ir tavo palikuonims po tavęs kraštą, - kuriame gyvensi kaip ateivis, - visą Kanaano kraštą kaip amžiną nuosavybę. Aš būsiu jų Dievas.“ <...> „O tu savo ruožtu laikysies mano sandoros, tu ir tavo palikuonys po tavęs per savo kartas. Tokia yra mano sandora, kurios laikysies, tarp manęs ir tavęs: kiekvienas vyriškis bus apipjaustytas. Apipjaustysite apyvarpės odelę, ir tai bus ženklas sandoros tarp manęs ir jūsų. Per jūsų kartas kiekvienas vyriškis š jūsų, sulaukęs aštuonių dienų, bus apipjaustytas; taip pat namuose gimęs vergas ar pirktinis iš pasauliečio, kuris nėra iš tavo palikuonių. <...> Taip bus mano sandora jūsų kūne amžina sandora.“ (Pr. 17, 7-13)

²¹⁸ Viešpaties Angelas pašaukė Abramą iš dangaus antrą kartą ir tarė: „Prisiekiu pačiu savimi, - tai Viešpaties žodis, kadangi tu tai padarei, neatsisakei atiduoti savo vienatinio sūnaus, todėl aš tikrai laiminsiu tave ir padarysiu tavo palikuonis tokius gausius, kaip dangaus žvaigždės ir pajūrio smiltys.

Abraomas patikėjo Dievu, ir tikėjimas jam buvo įskaitytas teisumu (Rom 4, 3. 9.13; Jok 2, 23; Gal 3, 6). Iš Abraomo kilusi tauta bus patriarchams duotų pažadų saugotoja, išrinktoji tauta, pašaukta vieną dieną suburti visus Dievo vaikus į Bažnyčios vienybę, ji bus šaknis, į kurią bus įskiepyti tikinčiais tapę pagonys.²¹⁹ Abraomo vaikai yra tie, kurie tiki, ir tikintys visų tautų žmonės susilaukia palaiminimo su juo (Gal 3, 7-9).

Sandora su Moze. Išėjimo knygoje Dievas (apie 1300 m. pr. Kr.), apsireikšdamas degančiame krūme²²⁰, pašaukia Mozę išvesti išrinktąją tautą – izraeliečius (12 Izraelio giminių) iš Egipto vergovės, atskleidžia jam savo vardą „Aš esu, kuris esu“ (hebr. *YHWH* – *Yahweh*) ir pažada būti su savo tauta, su žmogumi (Iš 3). Vardo atskleidimas suteikia priėjimą, leidžia pažinti, prisiartinti. Mozė pirmasis iš Dievo tautos sužino Dievo esybę. Dievas lydi ir globoja savo tautą, parengia ją perėjimui, perveda per Raudonąją jūrą, rūpinasi dykumoje (Iš 14-15, 16-17). Prie Sinajaus kalno pažada suteikti Izraeliui tapatybę, padaryti savo nuosavybę, kunigiška ir šventa tauta (kaip buvo pažadėjęs Abraomui) su sąlyga, jei klausys Jo balso ir laikysis jo sandoros (Iš 19, 5-6)²²¹, duoda 10 Dievo įsakymų (dekalogą), garbinimo modelį (liturgiją) ir nurodymus garbinimo palapinei (tabernakulį) (Iš 20, 24-31). Sinajaus kalno papėdėje įvyko sandora su izraelitais per Mozę (Iš 19-20). Kunigiškasis autorius Sinajaus Sandorą pajungia savo teologiniam požiūriui – Amžinosios Sandoros, arba *Berit 'olam* teologijai. Šiai sandorai priklauso ir sandora su Nojumi, ir sandora su Abraomu. Sinajaus Sandora yra tęsinys Amžinosios Sandoros, kurią Dievas, - tas, kuris yra Visagalis (*El Šaddai*), - buvo sudaręs su Abraomu ir jo palikuonimis.²²² Ankstyvesnės sandoros buvo tarp Dievo ir asmens, dėl šios sandoros Dievas atsiklausė per Mozę iš Egipto išvestų izraelitų genčių, susirinkusių Sinajaus kalno papėdėje. Ši sandora suvienijo juos į vieną tautą. Dievas panoro žmones sušventinti ir išganyti ne pavieniui, be jokio tarpusavio ryšio, o sujungęs į tautą, kuri jį teisingai pažintų ir šventai jam tarnautų. Todėl jis išsirinko savo tautą izraelitus, sudarė su jais sandorą ir palaipsniui juos mokė, istorijos bėgyje apreikšdamas jiems save bei savo valios planą ir pašvęsdamas juos sau.²²³ Išėjimas iš Egipto ir Sinajaus Sandora (apie 1300 - 1250 m. pr. Kr.) – likiminis Senojo Testamento įvykis,²²⁴ turintis ilgaamžę likiminę svarbą ir prasmę, iš pabirų giminių sukūręs tikėjimo bendriją su tautine savimone ir istoriniu pašaukimu, apreiškęs amžinas pareigas Dievui ir artimui, kurį žydų tauta sudabartina kasmet švęsdama Perėjimo šventę²²⁵

Tavo palikuonys užims savo priešų vartus ir visos tautos žemėje ras sau palaiminimą per tavo palikuonis, nes tu buvai klusnus mano balsui“ (Pr 22, 15-18).

²¹⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 60.

²²⁰ Teofanija – gr. Dievo apsireiškimas.

²²¹ „O dabar, jei paklusite mano balsui ir laikysitės mano sandoros, jūs būsite mano nuosavybė, brangesnė man už visas kitas tautas. Iš tikrųjų man priklauso visa žemė, bet jūs būsite mano kunigiška karalystė ir šventa tauta.“ (Iš 19, 5-6)

²²² Rupšys A. 1995. Raktas į Senąjį Testamentą. I dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 203.

²²³ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 9.

²²⁴ Likiminis įvykis nėra tik istorinis praetis nuotykis, bet yra įtakingas dabarties veiksnys, nes iš esmės apsprendžia Sandoros bendrijos savimonę ir santykį su Dievu. (Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. I dalis. Vilnius, Katalikų pasaulis, psl. 71.)

²²⁵ *Pesacho* (Pascha, Neraugintos duonos šventė, Velykos) – švenčiama pavasarį 7 dienas, minimas izraelitų išvadavimas iš Egipto nelaisvės bei švenčiamas gamtos atgimimas, prisimenama paskutinė izraelitų vakarienė prieš išeinant iš Egipto, išėjimo istorija, valgomi macai ir kiti ritualiniai valgiai, skaitoma iš Išėjimo knygos ir Giesmių Giesmės, meldžiamasi. (Borutienė D., Žemaitienė R. 1999. Gyvenimas ir šventė. Kaunas: Lietuvos katechetikos centro leidykla, psl. 29.)

(panašiai kaip katalikai sudabartina Jėzaus Kristaus saviuką), tikroji Izraelio pradžia.²²⁶ Nuo pat pradžių Izraelio išrinkimas nebuvo savitikslis, o turėjo parengti kelią visuotiniam žmonijos išganymui. Tai buvo lyg tiltas į daug didesnę Dievo meilės darbą, apimančią visus šios žemės žmones. Izraelio užduotis parengti dirvą Mesijo, kuris įgyvendins visuotinę Dievo teisingumo, ramybės ir šventumo karalystę, atėjimui.²²⁷ Ši sandora tebuvo naujosios, tobulosios, Kristuje įvykdysimos sandoros ir pilnesnio apreiškimo, kurį turėjo atnešti pats kūnu tapęs Dievo Žodis, parengimas ir figūrinis pavaizdavimas.²²⁸ Pranašai nuo VII a. pr. Kr. ima pranašauti naująją Sandorą, kuri bus tobulesnė už senąją (Jer 31, 31–34²²⁹; Ez 16, 59–63²³⁰; 37, 26²³¹). Tokiu būdu Dievas kviečia ir veda tautą į sandorinį meilės ir bendrystės santykį, į savo dieviškos prigimties, pašaukimo šventumui ir iš jo kylančio prigimtinio orumo suvokimą.

Sandora su Dovydu. Izraelio karaliai Saulius, Dovydas, Saliamonas. Dovydo karaliavimo (10 a. pr. Kr.) metu karalystė išauga. Jis užima Jeruzalę ir padaro ją sostine. Pargabena sandoros skrynią. Dovydas trokšta pastatyti Dievui šventyklą, bet Dievas neleidžia. Vietoje to Dievas su Dovydu sudaro sandorą, pažada jam dinastiją, kuri tvers per amžius. Sandora sudaroma per pranašą Nataną. Dievas sandora įsipareigoja Dovydui padaryti Izraelio vardą garsų, tvirtą karalystę, amžiną karališką sostą (dinastiją) (2 Sam 7, 8-17)²³². Sandoros ženklas – amžinas Dovydo Sūnaus sostas. Viešpats sako: „Aš būsiu jam tėvas, o jis bus man sūnus“ (2 Sam 7, 14). Dievas parodo tokį ypatingą santykį su žmogumi – Tėvo ir vaiko, kurio visada siekė. Dovydo atsakymas atskleidžia, jį supratęs, kad tai skirta visai žmonijai (2 Sam 7, 18-19). Karalius Dovydas paskelbė sandorinį palaiminimą (*torah* – hebr. sandorinis įstatymas) visoms tautoms, ne tik Izraeliui. Iš pradžių *torah* kitatikius pasiekė per Saliamoną Dievo išminties pavidalu (1 Kar 3-10). Dovydo sūnus bene žymiausias istorijoje karalius Saliamonas garsėjo savo išmintimi. Saliamono tėviškos Dievo išminties mokėsi į Jeruzalę atvykstantys svetimšaliai, todėl ne žydų tautos išmoko garbinti Dievą, o Tėvas ruošė jas būti ilgainiui sugrąžintas į Jo šeimą po tikrojo Dovydo Sūnaus – Jėzaus atėjimo.²³³

Naujoji Sandora.

Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas. Tas Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų; mes regėjome jo šlovę – Šlovę Tėvo viengimio Sūnaus, pilno malonės ir tiesos (Jn 1, 1, 14).

Atėjus laiko pilnatvei, Dievas atsiuntė savo Sūnų, gimusį iš moters, pavaldų Įstatymui, kad atpirktų esančius Įstatymo valdžioje ir kad mes įgytume įvaikystę (Gal 4, 4-5).

²²⁶ Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. I dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 35-38, 43, 51, 57, 69.

²²⁷ Pesche K. H. Krikščioniškoji etika. I tomas. Katalikų pasaulis, Vilnius, 1997., psl. 30.

²²⁸ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 9.

²²⁹ „Tikėkit manimi, ateina dienos, – tai Viešpaties žodis, – kada sudarysiu naują sandorą su Izraelio namais ir Judo namais. <...> Įdiegsiu juose savo įstatymą, įrašysiu jiems jį į širdį. Tada aš būsiu jų Dievas, ir jie bus mano tauta. <...> Visi, maži ir dideli, pažins mane, – tai Viešpaties žodis“ (Jer 31, 31–34).

²³⁰ Tikrai taip kalbėjo Viešpats Dievas: „Pasielgsiu su tavimi, kaip tu pasielgei, paniekindama priesaiką ir sulaužydama sandorą. Tačiau aš atminsiu sandorą su tavimi tavo jaunystės dienomis ir sudarysiu su tavimi amžiną sandorą. <...> Sudarysiu su tavimi savo sandorą, ir žinosi, jog aš esu Viešpats, kad atsimintum ir susigėstum, ir kai atleisiu visa, niekad daugiau nebeatvertum burnos savo gėdai“, – tai Viešpaties Dievo žodis. (Ez 16, 59-63).

²³¹ „Sudarysiu su jais taikos sandorą, – ji bus su jais amžina sandora“ (Ez 36, 26)

²³² Viešpats sako tau, kad jis, Viešpats padarys tau namus. Kai pasibaigs tavo dienos ir tu atguli su savo protėviais, aš pakelsiu po tavęs palikuonį, kilusį iš tavęs, ir padarysiu tvirtą jo karalystę. Jis pastatys Namus mano vardui, o aš padarysiu jo karališką sostą amžiną. Aš būsiu jam tėvas, o jis bus man sūnus. <...> Tavo namai ir tavo karalystė bus amžinai tvirti mano akivaizdoje; tavo sostas bus tvirtas amžinai (2 Sam 7, 11-16).

²³³ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 33, 221.

Galiausiai Dievas Tėvas į žmogų prabyla per savo Sūnų Jėzų Kristų ir sudaro Naująją Sandorą, kuri įgyvendinama Katalikų Bažnyčioje. Senajame testamente Dievas sudaro sandoras su pavieniais asmenimis ir su Izraelio tauta. Sinajaus Sandora tebuvo naujosios, tobulosios, Kristuje įvykdysimos sandoros ir pilnesnio apreiškimo, kurį turėjo atnešti pats kūnu tapęs Dievo Žodis, parengimas ir figūrinis pavaizdavimas.²³⁴ Per pranašą Jeremiją pažadama naujoji Sandora (Jer 31, 31–34). Naujajame testamente aprašyta Naujoji, galutinė Sandora, Dievo sudaryta su įtikėjusiais Jėzų – Bažnyčia.²³⁵ Naująją Sandorą Viešpats įsteigė Jėzaus Kristaus mirtimi ant kryžiaus. Šios Sandoros ženklas yra Viešpaties stalas - Eucharistija (Mt 26, 26-29²³⁶; Mk 14, 22-25, Lk 22, 14-20). Kaip Senoji Sandora, sudaryta prie Sinajaus kalno, buvo patvirtinta aukojamų gyvulių krauju, taip Naujojoje Sandoroje Jėzaus kryžiaus aukos kraujas turėjo laimėti ir patvirtinti žmonijos atpirkimą. Vietoje Senojo Testamento apeigų įsteigta Eucharistija ir sakramentinė auka – šv. Mišios. Šios Sandoros neatskiriama dalis yra Dievo malonės ženklai – 7 sakramentai. Lotynų kalbos žodis *sacramentum* reiškia *priesaiką*.²³⁷ Krikštas – krikščioniškojo gyvenimo pamatas, dvasinio gyvenimo prieangis, juo žmogus išlaisvinamas iš gimtosios nuodėmės ir atgimsta dvasia kaip Dievo vaikas.²³⁸ Šventoji Eucharistija – Naujosios Sandoros ženklas, viso krikščioniškojo gyvenimo versmė ir viršūnė, joje glūdi visas dvasinis Bažnyčios lobis, pats Jėzus Kristus, ji ugdo dieviškojo gyvenimo bendrystę.²³⁹ Sutvirtinimo sakramentas – Šventosios Dvasios išliejimas, būtinas krikšto malonei atbaigti, juo žmogus tobuliau sujungiamas su Bažnyčia (Dievo tauta), apdovanojamas ypatinga stiprybe bei Šventosios Dvasios dovanomis – išmintimi, supratimu, patarimu, tvirtumu, pažinimu, maldingumu, pagarbia Dievo baime, ir įsipareigoja savo gyvenimu liudyti Kristų (Apd 2, 1-4; Gal 5, 22-24).²⁴⁰ Šiais įkrikščioninimo sakramentais žmogus gauna naują dvasinį gyvenimą, kuris įgalina žmogų suvokti savo kilnumą ir orumą, atliepti į pašaukimą šventumui. Tačiau šie sakramentai nepanaikina žmogaus prigimties trapumo ir silpnumo nei polinkio nusidėti. Išganyto tikslui taip pat skirti gydymo sakramentai – Atgailos (dar vadinamas sutaikinimo, atsivertimo, išpažinties, atleidimo), per kurį nusidėjusiajam, atleidžiamos nuodėmės ir kaltės, jis grąžinamas į Dievo malonę bei suteikiama ramybė, ir Ligonų patepimo, kuris yra ypatinga malonė ir pastiprinimas tam, kurį slegia sunki liga ar senatvė. Pasitarnauti kitiems skirti tarnavimo – Šventimų (kunigystės) ir Santuokos – sakramentai.²⁴¹ Per šiuos sakramentus žmogus gauna vis daugiau dieviškojo gyvenimo turtų ir vis labiau priartėja prie tobulos meilės. Visos biblinės sandoros pasiekia kulminaciją Naujojoje Sandoroje, nustelbiančioje ankstesnes. Vienas svarbiausių Senosios

²³⁴ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 9.

²³⁵ Oželis R. 2006. Dievo Sandoros su Nojumi išganyto teologija. Soter 18(46), psl. 41-55.

²³⁶ Vakarienėjant Jėzus paėmė duoną, sukalbėjo palaiminimą, laužė ir davė mokiniams tardamas: „Imkite ir valgykite: tai yra mano kūnas“. Paskui, paėmęs taurę, sukalbėjo padėkos maldą ir davė jiems, tardamas: „Gerkite iš jos visi, ne tai yra mano kraujas, Sandoros kraujas, kuris už daugelį išliejamas nuodėmėms atleisti. Ir sakau jums, nuo šiol aš nebegersiu šito vynmedžio vaisiaus iki to dienos, kada su jumis gersiu jį naują savo Tėvo Karalystėje.“ (Mt 26, 26-29).

²³⁷ Tertulianas, remdamasis išganyto istorijoje Dievo duotais pažadais, grindžiamais sandorine priesaika, įvedė šią sąvoką į Vakarų tradiciją.

²³⁸ pgl. Mt 28, 18-20; pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 1213.

²³⁹ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 11; pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 1324-1327.

²⁴⁰ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 1285, 1831, 1302-1304.

²⁴¹ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą.

ir Naujosios Sandros skirtumų, tas kas Senoji Sandora sudaryta per žmogiškuosius tarpininkus, tokius kaip Adomas (Rom 5, 12-21) ir Izraelio tauta (Žyd 3-4), kurie prisiekė, o po to nusidėjo ir tuo leido išsipildyti sandorų praeiksmams. Naująją Sandorą įsteigia Jėzus, Dievas ir žmogus, tačiau tik įvykdęs Senosios Sandoros sąlygas ir pakėlęs jos praeiksmus. Vienintelė sąlyga patirti Naujosios Sandoros palaimą yra asmeninis tikėjimas Kristumi. Kristaus tikintieji yra tie, kurie Krikštu įjungti į Kristų, buvo suburti į Dievo tautą ir dėl to savaip tapę Kristaus kunigiškosios, pranašiškosios ir karališkosios pareigos dalyviais yra pašaukti – kiekvienas pagal savo padėtį – į misiją, kurią atlikti pasaulyje Dievas pavedė Bažnyčiai.²⁴² Tarp Kristaus tikinčiųjų yra įšventintų tarnautojų (dvasininkų) ir pasauliečių. Nors pasauliečių statusas nepriklauso hierarchinei Bažnyčios struktūrai, jis priklauso jos gyvenimui ir šventumui.²⁴³ Visi Kristaus tikintieji pagal savo padėtį privalo savo jėgas skirti šventam gyvenimui, Bažnyčios augimui ir rūpinimuisi jos nuolatiniu šventėjimu.²⁴⁴ Dievo šeima, kitaip vadinama Katalikų Bažnyčia, iš tikrųjų pasidarė visuotinė (gr. *katholikos*). Kristaus Karalystė neapsiriboja vienu regionu ar tauta; jos valdymas negrindžiamas politine prievarta, karine jėga ar žmonių baime, bet dvasinėmis priemonėmis, dievišku gailestingumu ir meile. Visi žmonės yra pašaukti įsilieti į šią visuotinę Dievo šeimą, kad taptų Tėvo darbo – sutaikinimo per Sūnų ir Šventąją Dvasią – instrumentais.²⁴⁵ Dievo darbuose Senojoje Sandoroje randami pirmavaizdžiai viso to, ką Dievas laiko pilnatvei atėjus, yra įvykdęs savo įsikūnijusio Sūnaus asmenyje.²⁴⁶ Jėzuje Kristuje pasaulio, žmonijos ir Dievo istorija tampa bendru likimu, vedančiu į amžinąjį gyvenimą.²⁴⁷

Galima teigti, kad Dievas pamažu apsireiškė žmogui istorijoje, pradedant nuo Adomo ir Ievos ir pasiekiant kulminaciją ten, kur galų gale atrandame Jo vieną šventą Bažnyčią. Bažnyčios nariams duodama nauja bendruomenė ir asmeninė istorija – Biblija.²⁴⁸ Asmeninės istorijos kryptis – Dievo namai, t.y. šventėjimas. Dievo ir žmonių sandoras galima atvaizduoti grafiškai:

²⁴² Kanonų teisės kodeksas, 204 kan.

²⁴³ pgl. Kanonų teisės kodeksą, 207 kan.

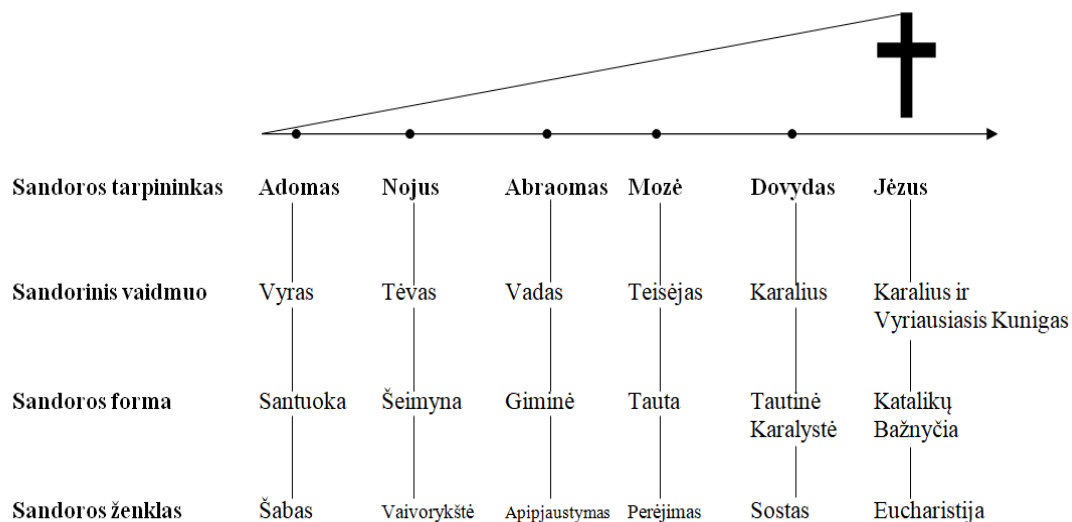
²⁴⁴ Kanonų teisės kodeksas, 210 kan.

²⁴⁵ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tėti pažadus. Vilnius. Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 34.

²⁴⁶ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 128.

²⁴⁷ Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: KU, psl. 197.

²⁴⁸ Cavins J. 1997. The great adventure. A journey through the Bible. Supplement guide. Spiritual Growth & Discovery. St. Joseph Communications, inc, psl. ii.

3 paveikslas. Dievo ir žmonių sandoros.²⁴⁹

Kiekviena šia sandora Dievas atleidžia nusidedantiems ir vis nuo jo nusigręžiantiems žmonėms. Kiekviena šių sandorų - Dievo gailestingumo versmė. Dievas nepavargsta atleisti vis nupuolančiam žmogui. Visos sandoros iš esmės turi šeimos prigimtį. Dievo elgesys su savo tauta visada asmeniškas, Jis tėviškai rūpinasi savo šeima ir per kiekvieną iš šių sandorų prižiūri giminystės santykius bei priedermes.²⁵⁰ Sandoras sudaro nelygiaverčiai partneriai. Tai Dievas, Visatos Kūrėjas, ir trapus, tačiau tobuliausias Dievo kūrinys, žmogus (*imago Dei*). Inicatyva sudaryti sandorą visada kyla iš Dievo. Jis pirmas žengia žingsnį žmogaus link. Dievo tikslas – suvienyti nuodėmės, puikybės, neteisybės ir smurto suskaidytą žmoniją ir visus su Juo sutaukyti, grąžinti į teisingą, pirmąpradį teisumo ir šventumo santykį. Dievas žmogui save apreiškia palaipsniui, ruošia jį atskirais etapais priimti antgamtinį savo paties Apreiškimą, kurio viršūnė yra įsikūnijusio Žodžio Jėzaus Kristaus Asmuo ir misija.²⁵¹ Šventojo Rašto sandorų istorija pateikia transformaciją nuo nuodėmingos ir gėdingai iš rojus išvartytos poros iki šlovingos ir visą pasaulį apimančios šventųjų šeimos, kurios amžini namai danguje.²⁵² Todėl Sandora pagrįstai laikytina žmogaus pašaukimo į šventumą forma.

²⁴⁹ pgl. Hahn S. Tėvas, kuris tesi pažadus. Katalikų pasaulio leidiniai, 2015, psl. 34.

²⁵⁰ Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 33.

²⁵¹ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 53.

²⁵² Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 35.

3.2. Pašaukimo į šventumą kristocentriškumas

Pradžioje buvo Žodis. Tas Žodis buvo pas Dievą, ir Žodis buvo Dievas.<...> Tas Žodis tapo kūnu ir gyveno tarp mūsų; mes regėjome jo šlovę – Šlovę Tėvo viengimio Sūnaus, pilno malonės ir tiesos (Jn 1, 1, 14).

Atėjus laiko pilnatvei, Dievas atsiuntė savo Sūnų, gimusį iš moters, pavaldų Įstatymui, kad atpirktų esančius Įstatymo valdžioje ir kad mes įgytume įvaikystę (Gal 4, 4-5).

Jėzus kalbėjo: „Kas neima savo kryžiaus ir neseka paskui mane, tas nevertas manęs“ (Mt 10, 38); „Jei kas nori eiti paskui mane, teišsižada pats savęs, teima savo kryžių ir teseka manimi“ (Mt 16, 24); „Kas neneša savo kryžiaus ir neseka manimi, negali būti mano mokinys“ (Lk 14, 27).

Dievo Sūnus tapo žmogumi – priėmė žmogiškąją prigimtį, kad išgelbėtų ir atpirktų nupuolusį žmogų, išlaisvintų iš vergovės nuodėmei, sutaikintų jį su Dievu ir sudievinėtų, parodytų kelią pas Dievą į Danguos Karalystę, sunaikintų nuodėmes (Jn 3-16).²⁵³ Tai išpažįstame tikėjimo išpažinime. Tai yra Evangelija - Geroji Naujiena. Jėzus Kristus yra tikras Dievas ir tikras žmogus.²⁵⁴ Jis viskuo į žmones, išskyrus nuodėmę, panašus tapo – gimė mažu kūdikiu, augo, dirbo, džiaugėsi, kentėjo, pyko, verkė ir juokėsi, mylėjo... Jis nusizėmino, tapdamas klusnus iki mirties, iki kryžiaus mirties (Fil 2, 5-8). Nepaneigė žmogiškosios prigimties, bet ją priėmė, norėdamas joje mus išganyti.²⁵⁵ Skelbė Dievo Karalystę (gydė ligonius, išvarinėjo demonus, skelbė belaisviams išvadavimą, kvietė atsiversti, tikėti ir budėti saugantis pikto) ir mokė gyventi pagal Meilės įsakymą, pats tuo gyvendamas. Skelbė besąlygišką meilę nusidėjėliams. Dievo gailestingumas ir meilė atskleidžiama pasakojime apie sūnų palaidūną (Lk 15, 11-32). Jėzus kalbėjo: Aš esu gyvybės duona (Jn 6, 35). Kol esu pasaulyje, esu pasaulio šviesa (Jn 9, 5). Aš atėjau, kad žmonės turėtų gyvenimą, kad apsieitų jo turėti. Aš – gerasis ganytojas. Geras ganytojas už avis guldo gyvybę (Jn 10, 10-11). Aš esu kelias, tiesa ir gyvenimas. Niekas nenuveina pas Tėvą kitaip, kaip tik per mane (Jn 14, 6). Savo žodžius lydėjo galingais darbais, stebuklais ir ženklais. Per paskutinę vakarienę iš anksto paaukojo savo gyvybę, įsteigdamas Eucharistiją (Švenčiausiąjį sakramentą) bei Naująją Sendorą (Mt 26, 26-28; Lk 22, 19-20). Laisva valia sutiko mirti žiauria mirtimi ant kryžiaus. Taip Kristaus asmenyje reiškėsi naujas meilės santykis tarp Dievo ir žmogaus, tik tokia meilė gali įgyvendinti Senojo Testamento sandorą.²⁵⁶ Kristaus mirtis drauge yra Avinėlio, kuris naikina pasaulio nuodėmę, Velykų auka, galutinai atperkanti žmoniją, ir Naujosios Sendoros auka, grąžinanti žmonėms bendrystę su Dievu.²⁵⁷ Numiręs ir palaidotas, trečiąją dieną prisikėlė iš numirusių. Tai transcendentinis įvykis - vienas svarbiausių tikėjimo slėpinių ir istorinis, realus įvykis, turintis istoriškai konstatuotų apraiškų ir kurį liudija apaštalai (1 Kor 15, 3-5).²⁵⁸ Įžengęs į Dangų atsiuntė globėją – Šventąją Dvasią (Apd 2, Jn 14, 16-18, 26). Tai Senojo testamento ir paties Jėzaus

²⁵³ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 457, 460.

²⁵⁴ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 464.

²⁵⁵ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 461.

²⁵⁶ Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: KU, psl. 17.

²⁵⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 613.

²⁵⁸ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 639.

žemiškojo gyvenimo metu duotų pažadų įvykdymas. Savo mirtimi Kristus išlaisvino žmones iš nuodėmės, o prisikėlimu atvėrė kelią į naują gyvenimą, grąžinantį juos į Dievo malonę.²⁵⁹

Kristus – pasaulio Atpirkėjas (*Redemptor Hominis*) – vieninteliu ir nepakartojamu būdu pasiekė žmogaus paslaptį, įėjo į žmogaus „širdį“. Iš tiesų tikrai įsikūnijusio Žodžio paslapyje tikrai išryškėja ir žmogaus paslaptis. Pirmasis žmogus Adomas buvo ano būsimąjo (Rom 5, 14), būtent Viešpaties Jėzaus Kristaus įvaizdis. Kristus, galutinis Adomas, Tėvo ir jo meilės paslapties apreiškime rodo žmogui, koks privalo būti žmogus ir koks jo aukščiausias pašaukimas. Jis yra „neregimojo Dievo atvaizdas“ (Kol 1, 15), tobulas žmogus, kuris Adomo vaikams atstatė dieviškąjį pašaukimą – pašaukimą šventumui, sugriautą pirmosios nuodėmės. Kadangi jame žmogiškoji prigimtis priimta, o ne sugriauta, kartu ji ir mumyse iškelta į kilnumo aukštumas. Sukūrimo Dievas apsireiškia kaip atpirkimo Dievas, kaip Dievas ištikimas pats (1 Tes 5, 24), ištikimas savo meilei žmogui ir pasauliui, kurią parodė sutvėrimo dieną. Jo meilė nenusileidžia jo paties teisingumo reikalavimams. Tasai meilės pasireiškimas dar vadinasi gailėstingumu. Kristuje ir per Kristų Dievas žmonijai pilnutinai apsireiškė, labiausiai prie jos priartėjo – ir taip pat Kristuje ir per Kristų žmogus įgijo pilną supratimą savo garbingumo, savo išaukštinimo, paties žmogiškumo transcendentinės vertės, savo egzistencinės prasmės.²⁶⁰

Naujasis testamentas radikaliai sutelkia Dievo paveikslo koncepciją į Kristų. Sukūrimo istorija remiasi soteriologija. Nuo soteriologijos prasidėjusi teologinė tradicija turi 2 svarbias kristologines priežastis į antropologinį universalumą. Pirma, Kristaus išganymo darbas neapsiriboja tik ribota grupe, bet apima visus žmones. Antra, Kristus kaip „tikrasis žmogus“ (*vere homo*), reprezentuoja visus žmones, įgyvendindamas žmogaus kaip Dievo paveikslo (*imago Dei*) paskirtį. Kristus puikiai atitinka Dievo valią, kuriai prieštaravo Adomas. Todėl Dievo paveikslo naudojimas Naujajame testamente nesumenkina jo panaudojimo Senajame testamente, bet greičiau yra jo pagrindas. Per Kristų yra atskleistas Dievo paveikslas ir jis tampa realus dalyvaujant Kristuje, bendrystėje su Kristumi ir tikėjimu Kristumi. Kiekvienas žmogus, gilindamasis į Naujajame testamente aprašytą Kristaus (Dievo ir žmogaus) asmenį turi galimybę suprasti, kad jis asmeniškai yra kviečiamas tapti tokiu kaip Kristus – šventu. Tai priskiria kiekvienam asmeniui orumą, kuris nepriklauso nuo gabumų ar pasiekimų. Tai yra orumas, kurio negalima apriboti, pašalinti ar atšaukti ir kurio netgi žmogus negali iš savęs atimti. Kristaus išganymo visuotinumas (universalumas) *a priori* neišskiria jokių individų. Priešingai, Kristaus išganymo darbas visuotinai įpareigoja krikščionis elgtis su ne krikščionimis kaip su žmonėmis, kuriems taip pat priklauso Kristaus darbas, nors jie jo (dar) nežino arba nepripažįsta. Tikėjimas apima žinias apie savo nuolatinį silpnumą ir

²⁵⁹ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 654.

²⁶⁰ Jonas Paulius II. 1979. Enciklika *Redemptor Hominis*, pgl. 8-11.

nuolatinį išpirkimo poreikį, kas užkerta kelią bet kokiai (išgelbėtų ir neišgelbėtų) asmenų diskriminacijai.²⁶¹

Popiežius Jonas Paulius II apaštališkajame paraginime *Christifideles Laici*²⁶² Kristų tikinčiuosius pasauliečius tapatina su Dievo Tauta, pavaizduota šv. Mato evangelijos palyginime apie dangaus karalystę, kur šeimininkas anksti rytą išėjęs samdytis darbininkų ir susiderėjęs su jais po denarą dienai nusiuntė juos į savo vynuogyną (Mt 20, 1-2). Vynuogynas yra visas pasaulis (plg. Mt 13, 38), kuris turi būti perkeistas pagal Dievo planą, turint prieš akis galutinį Dievo karalystės atėjimą. „Eikite ir jūs į mano vynuogyną“ (Mt 20, 3–4, 6-7) - šis Viešpaties Jėzaus kreipimasis nuo tos dienos nepaliaujamai aidi per visą istoriją. Jis skirtas kiekvienam žmogui, kuris ateina į pasaulį. Šis kreipimasis liečia ne tik vyskupus, kunigus, vienuolius ir vienuoles, bet visus – ir pasauliečius, kuriuos Dievas kviečia asmeniškai, pavesdamas jiems misiją Bažnyčioje ir pasaulyje. „Aš esu vynuodis, o jūs šakelės. Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas duoda daug vaisių“ (Jn 15, 5), – sako Jėzus. Taigi *Vynuogyno slėpinys* vaizduoja ne tik Dievo tautą, bet ir patį Jėzų. Tai Jėzus yra vynuodis, o mes, jo mokiniai, esame šakelės. Jis yra „tikrasis vynuodis“, duodantis gyvybę savo šakoms (plg. Jn 15, 1).

Jėzus Kristus yra tobulas neregimojo Dievo paveikslas (2 Kor 4, 4; Kol 1, 15; Žyd 1, 3), tikras Dievas ir tikras žmogus, kuris savo tapatybę apreiškia istoriniu judėjimu nuo įsikūnijimo iki savo šlovės. Jėzus Kristus yra tobulas Žmogus, atkuriantis Adomo sūnų ir dukterų dieviškąjį panašumą, sudarkytą pirmųjų tėvų nuodėmės.²⁶³ Jėzaus, tobulo žmogaus, žmogiškos prigimties šviesoje atskleidžiamas žmogaus iškiliausias pašaukimas bei tobulumo idealas. Būtent Jis atsako į žmogaus klausimus dėl gyvenimo ir mirties prasmės.²⁶⁴ Žmogus, kad taptų Tėvo sūnumi Šventosios Dvasios galia (Rom 8, 23), turi pasidaryti panašus į jį – Jėzų Kristų (Rom 2, 29). Dievo paveikslą kiekviename žmoguje sudaro pastarojo istorija, prasidedanti sukūrimu ir per nusigręžimą nuo nuodėmės vedanti į išganymą bei atbaigimą. Kaip Kristus apreiškė savo viešpatystę nuodėmei ir mirčiai savo kančia ir prisikėlimu, taip ir žmogus įgyja viešpatystę per Kristų Šventojoje Dvasioje ne tik žemei bei gyvūnų karalijai (kaip teigiama Senajame Testamente), bet pirmiausia nuodėmei ir mirčiai. Senajame Testamente pateiktas sukurtasis *imago Dei* turi būti užbaigtas *imago Christi* (Kristaus paveikslu). Perkeitimas į Kristaus paveikslą vyksta per sakramentus, pirmiausia kaip apšvietimo Kristaus žinia (2 Kor 3, 18–4, 6) ir krikšto (1 Kor 12, 13) šviesa poveikis. Bendrystė su Kristumi randasi iš tikėjimo į jį ir krikšto, per kurį Kristuje mirštama senajam žmogui (Gal 3, 26–28) ir apsivelkama naujuoju žmogumi (Gal 3, 27; Rom 13, 14). Atgaila, Eucharistija ir kiti sakramentai mus sutvirtina bei stiprina, esmingai perkeisdami pagal Kristaus kančios, mirties ir

²⁶¹ pgl. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239.

²⁶² Jonas Paulius II. 1988. Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici* dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II susirinkimo.

²⁶³ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes*, 1965, 22.

²⁶⁴ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium et Spes*, 1965, 41.

prisikėlimo pavyzdį. Sukurti pagal Dievo paveikslą ir Šventosios Dvasios galia, veikiančia per sakramentus, patobulinti pagal Kristaus paveikslą esame Tėvo paimami į meilės glėbį. Panašumu į Kristų (Rom 8, 29) ir Šventosios Dvasios dovanomis (Rom 8, 23) sukuriamas naujas žmogus, gebantis išpildyti naująjį įsakymą²⁶⁵ – meilės įsakymą. Būtent šventieji yra pasidarę visiškai panašūs į Kristaus paveikslą (plg. 2 Kor 3, 18); juose Dievas parodo savo buvimą ir malonę kaip savo karalystės ženklą.²⁶⁶ Jėzus yra kelias į išlaisvinimą ir eschatologinį išganymą²⁶⁷, t.y. šventumą.

3.3. Dekalogas kaip žmogaus orumą ir teises vienijantis pagrindas

Dekalogas, kuriame dešimčia pagrindinių formulių į vieną trumpą sąrašą sukoncentruoti pagrindiniai ir labai svarbūs tikėjimo ir gyvenimo principai bei taisyklės, Šventame Rašte pateikiamas dviem truputį skirtingais variantais Iš 20, 1-17 (redakcija ne anksčiau kaip 550 m. pr.Kr) ir Įst 5, 6-21 (redakcija gali būti datuojama iki 622 m. pr. Kr.). Jis pateikiamas kaip dieviška teisė ir juo siekiama nurodyti žmogui ribas, apibrėžiančias Dievo jam suteiktą išganingą gyvenimo erdvę.²⁶⁸ Dekalogas apibūdinamas kaip apodiktinis (t.y. neginčijamas) įstatymas, kadangi išreiškia įpareigojimus absoliučia, įsakmia forma, daugiausia trumpais neigiamais sakiniais.²⁶⁹ Dekalogas – tai viena žymiausių žmonijos sąvokų. Pirmą kartą šį terminą savo veikale „Prieš erezijas“ pavartojo šv. Ireniejus Lionietis († apie 202).²⁷⁰ Paraidžiui išverstas iš graikų kalbos, jis reiškia tiesiog *dešimt žodžių* ir iš tiesų yra dešimties Dievo įsakymų sinonimas. Dekalogas tampa suprantamas pirmiausia Išėjimo iš Egipto, kuris yra Senosios Sandoros šerdis, likiminis įvykis, kontekste. Tie *dešimt žodžių* žymi iš nuodėmės vergijos išlaisvinto gyvenimo sąlygas. Todėl Dekalogas yra gyvenimo kelias.²⁷¹ „Jei mylėsi Viešpatį, savo Dievą, eisi jo keliais, laikysies jo įsakymų, įstatų ir įsakų, tada klestėsi ir tapsi gausus“ (Įst 30, 16).

Patristinė ir scholastinė teologija Dešimt Dievo įsakymų (Dekalogą) prilygino prigimtiniam įstatymui. Šv. Augustinas juos suskirstė taip: 1. neturėk kitų dievų, tik mane vieną; 2. netark Dievo vardo be reikalo; 3. švęsk sekmadienį; 4. gerbk savo tėvą ir motiną; 5. nežudyk, 6. nepaleistuvauk; 7. nevok; 8. nekalbėk netiesos; 9. negeisk svetimo vyro ir svetimos moteries; 10. negeisk svetimo turto. Šio skirstymo laikosi Katalikų ir Evangelikų Liuteronų Bažnyčios. Rytų ir dauguma Protestantų Bažnyčių dar turi įsakymą negarbinti atvaizdų, o du paskutiniuosius sujungia į vieną.²⁷²

²⁶⁵ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 22.

²⁶⁶ Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes*, 1965, 24;

Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 12, 13, 15, 23.

²⁶⁷ Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: KU, pgl. psl. 151-217, psl. 382. Eschatologija (gr. *eschaton* – paskutinis, galutinis, *logos* – mokslas) – mokymas apie paskutiniuosius įvykius ir galutines būsenas, kurios išstobulins žmogaus istoriją bei atskiro žmogaus likimą (pgl. psl. 15-17).

²⁶⁸ Reiterer F.V. 1997. Dievo teisynas ir gyvenimas. Vilnius: Aidai, pgl. psl. 151, 154, 161.

²⁶⁹ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius, Katalikų pasaulis, psl. 28.

²⁷⁰ Mizgiris R. Sekmadienio evangelija. Dešimt žodžių. 2015-03-07. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/sekmadienio-evangelija-desimt-zodziu.d?id=67345668>>

²⁷¹ Katalikų bažnyčios katekizmas, 2070.

²⁷² Visuotinė lietuvių enciklopedija. <<https://www.vle.lt/Straipsnis/Desimt-Dievo-isakymu-64497>>

Pirmieji trys įsakymai reglamentuoja Dievo garbinimą, kiti septyni – socialinius santykius. Dešimt įsakymų yra Dievo apreiškimo dalis. Jie pamoko, kokia yra tikroji žmogaus prigimtis. Parodo joje slypinčias esmines žmogaus pareigas, o netiesiogiai – ir pagrindines jo teises. Dekalogas puikiai išreiškia prigimtinių įstatymą: „Dievas, nuo pat pradžių į žmonių širdis įdiegęs prigimtinių įstatymų reikalavimus, juos priminė Dekalogu, nieko daugiau nereikalaudamas“.²⁷³ Dešimt įsakymų išreiškia pagrindines žmogaus pareigas Dievui bei artimui ir savo esminiu turiniu yra svarbūs įpareigojimai. Šie įsakymai nė kiek nekinta ir galioja visada ir visur. Niekas negali nuo jų atleisti. Dešimt įsakymų įrašyti žmogaus širdyje.

Dekalogas svarbus ir brangus ne tik judaizmo ir krikščionybės tradicijoms, bet aktualiai kalbantis ir bendražmogiškame lygmenyje. Savo ypatybėmis Dekalogas panašus į pozityvius civilinius įstatymus ir baudžiamąjį kodeksą, kurie išreiškia socialinio gyvenimo pareigas ir nustato bausmes už kito žmogaus teisių pažeidimą. Dekalogas yra moralaus gyvenimo pagrindas.

Moralinis gyvenimas yra atsakas į meilės kupino Dievo iniciatyvą: jo pripažinimas, klusnumas jam ir padėkos jam kultas. Tai ir bendradarbiavimas vykdant Dievo planą istorijoje. Tai, kad visi įpareigojimai išsakomi pirmuoju asmeniu „*Aš esu Viešpats...*“, kitam asmeniui „*Tu...*“ patvirtina Sandorą ir Dievo dialogą su žmogumi. Visuose Dievo įsakymuose kreipinys išreikštas asmeninio įvardžio vienaskaita. Skelbdamas savo valią visai tautai, Dievas skelbia ją ir kiekvienam žmogui atskirai. Dešimt Dievo įsakymų nėra draudimų, sakymų *ne* paketas, bet kuriais iš tikrųjų pateikiama didinga gyvenimo vizija. Jie skelbia, kad reikia mylėti Dievą ir artimą. Pirmieji trys įsakymai yra *taip* Dievui, suteikiančiam gyvenimui prasmę; ketvirtasis įsakymas - *taip* šeimai. penktasis įsakymas - *taip* gyvybei; šeštasis įsakymas - *taip* atsakingai meilei, septintasis įsakymas - *taip* solidarumui, socialinei atsakomybei, teisingumui; aštuntasis įsakymas - *taip* tiesai; devintasis ir dešimtas įsakymai - *taip* pagarbai kitiems ir tam, kas jiems priklauso.

Remiantis universaliu teisių ir pareigų vienovės principu, kuris įtvirtintas tiek pasaulietinėje teisėje, tiek socialiniame Bažnyčios mokyme, asmuo vykdydamas Dekalogu nustatytas pareigas, turi ir šias pareigas atitinkančias teises į tai, kad jo orumas ir teisės būtų atitinkamai gerbiami. Kita vertus, besąlygiška žmogaus teisė į panašėti į Dievą šventumu gali būti įgyvendinama tik vykdant pareigą laikytis Dievo įsakymų ir gyventi meile. Tokiu būdu dekalogas, kaip Dievo įsakymas ir moralinis imperatyvas, iš esmės yra žmogaus orumą ir teises vienijantis pagrindas.

Dešimt įsakymų yra minimumas, ko reikalauja Dievas iš žmogaus. Tačiau vieno dalyko šventėjimui dar trūksta. „Eik parduok, ką turi, išdalyk vargšams, tai turėsi lobį danguje. Tuomet ateik ir sek paskui mane“ – pasakė Jėzus žmogui, kuris laikėsi visų Dievo įsakymų nuo jaunystės ir klausė jį, ką turi daryti, kad laimėtų amžinąjį gyvenimą (pgl. Mt 19, 16-22; Mk 10, 17-22). Čia kalbama ne apie materialinį neturtą, bet apie tapimą beturčiais dvasia. Apie tai, kad žmogus turi

²⁷³ Šv. Ireniejus Lionietis, pgl. Katalikų bažnyčios katekizma, 2056 – 2057.

sudėti savo pasitikėjimą į Jėzų, o ne į tai, ką turi. Klusnumas Dievo įstatymui nepanaikina pagal Dievo laisvės pavyzdį suformuotos žmogaus laisvės; priešingai, tik šio klusnumo dėka ji neperžengia tiesos ribų ir atitinka žmogaus orumą.²⁷⁴ Dievas pašaukė žmogų į šventumą - tikrą amžiną gyvenimą, kur kertinis akmuo yra Jis, o ne žmogaus talentai ar turtai. Turtai ir talentai teisingai naudojami tik tuomet, kai Dievas yra tai, ko žmogui pakanka. Dekalogas - tai kelio ženklai meilės bendrystei įgyvendinti.

3.4. Dievo meilės ir artimo meilės ryšys

Mylėk Viešpatį, savo Dievą, visa širdimi, visa siela, visu protu ir visomis jėgomis.
Mylėk savo artimą kaip save patį (Mk 12, 30-31; Mt 22, 37-39; Lk 10, 27).

„Tai daryk, ir gyvensi“ – atsakė Jėzus jį mėginusiam įstatymo mokytojui, paklaususiam, ką daryti, kad laimėtų amžinąjį gyvenimą (pgl. Mk 10, 25-28). Du pagrindiniai įsakymai – mylėti Dievą ir mylėti artimą – eina kartu, papildo ir reikalauja vienas kito.²⁷⁵ Nėra įsakymo didesnio už šiuo du (Mk 12, 29-31). Evangelijoje suformuluotas priesakas – tai kvietimas būti tobuliems per meilę, iš žmogaus reikalauja mylėti kitus žmones, artimuosius, o absoliučia prasme reikalauja mylėti asmenis. Dievas, kurio meilės priesakas minimas pirmiausia, yra pati tobuliausia asmeninė Būtis.²⁷⁶ Šiais dviem įsakymais remiasi visas Įstatymas ir Pranašai (Mt 22, 37-40). Šiais Šventojo Rašto žodžiais pabrėžiamas neatsiejamas Dievo meilės ir artimo meilės ryšys. Jos taip glaudžiai susijusios, kad teiginys, jog Dievas mylimas, virsta melu, jei žmogus nuo artimo nusigręžia. Artimo meilė yra kelias į susitikimą su Dievu, ir kas nusuka akis nuo artimo, tampa aklas ir Dievo atžvilgiu.²⁷⁷

Dievas yra meilė, ir kas pasilieka meilėje, tas pasilieka Dieve, ir Dievas pasilieka jame (1 Jn, 4, 16). Kol žmogus gyvena žemėje, jo šventumas ir tobulybė matuojami turima Dievo meile, nes kas tos meilės neturėtų, to gyvenimas būtų bevertis.²⁷⁸ Mylėti Dievą – tai paklusti Jo valiai ir tarnauti jo karalystei (Mt 6, 10. 24; Mk 12, 33), tikint ir klusniai vykdyti visus reikalavimus, kuriuos Dievas apreiškė per Jėzų, kaip sąlygas įteiti į Dievo karalystę. Artimo meilė – grindžiama šia nepakeičiama Dievo meile. Mylėti Dievą reiškia mylėti visus tuos, kuriuos jis myli, net nusidėjėlius ir priešus.²⁷⁹

Meilė yra dieviškoji dorybė, kurios dėka Dievą mylime labiau už viską vien dėl Jo paties, o savo artimą dėl Dievo meilės – kaip save pačius.²⁸⁰ Jėzus meilę padarė naujuoju įsakymu (plg. Jn

²⁷⁴ Jonas Paulius II. 1993. Enciklika *Veritatis Splendor*, 42.

²⁷⁵ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Katalikų pasaulis, Vilnius, psl. 23, 46.

²⁷⁶ Wojtyła K. 1994. Meilė ir atsakomybė. Alka, Vilnius, psl. 43, 339.

²⁷⁷ Benediktas XVI. 2005. Enciklika *Deus Caritas est*, 16.

²⁷⁸ Matulaitis K. A. 1961. Meilės ugnis. Čikaga: „Draugo“ spaustuvė, psl. 124.

²⁷⁹ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 23, 46.

²⁸⁰ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1822.

13, 34). Mylėdamas savuosius „iki galo“ (Jn 13, 31), Jis apreiškia Tėvo meilę, kuria Tėvas Jį myli. Mylėdami vieni kitus, mokiniai seka Jėzaus meile, kuria juos Jis taip pat myli. Dėl to Jėzus sako: „Kaip mane Tėvas mylėjo, taip ir aš jus mylėjau. Pasilikite mano meilėje!“ (Jn 15, 9). „Tai mano įsakymas, kad vienas kitą mylėtume, kaip aš jus mylėjau“ (Jn 15, 12).²⁸¹ Kristus mirė už mus iš meilės, „kai dar buvome priešai“ (Rom 5,10), – sako apaštalas Paulius. Viešpats iš mūsų reikalauja mylėti kaip Jis, net savo priešus (plg. Mt 5, 44-45), tapti artimu pačiam tolimiausiam, mylėti vaikus ir vargšus kaip jį patį.²⁸² „Kas nemyli savo brolio, kurį mato, negali mylėti Dievo, kurio nemato“ (1 Jn 4, 20). Perfrazavus, t.y., kas nemyli artimo, tas nemyli ir Dievo.

Autentiška Dievo meilė (*dvasios apraiška*) negalima be teisingos gero gyvenimo sampratos (*moralės apraiška*) ir nesavanaudiškos meilės bei pagalbos savo artimui (*visuomeninės veiklos ir teisingumo apraiška*).²⁸³

Mylėti artimą, vadinasi, mylėti konkretų žmogų, tą, kuris yra šalia, o ne apskritai žmoniją. Tai padeda suprasti palyginimas apie gerąjį samarietį (Lk 10, 30-37), kuris tampa Dievo gailestingumo ikona, įrankiu, nes pasielgė taip, kaip Dievas nuolat elgiasi su žmogumi. Šiame palyginime Jėzus atskleidžia, kad artimas nėra kitas, esantis priešais mane, bet artimas esu aš pats. Tiek, kiek tampu artimas, priartėju prie kito žmogaus. Kristus sulaužo broliškos meilės draugams, kolegoms ir giminaičiams ribas, atveria visa apimančią įstatymo užmojį. Kiekvienas, kuris stokoja, nesvarbu, kokios jis tautybės ar rasės, tampa artimu, jei aš galiu jam padėti. Meilė, apie kurią kalba Jėzus, yra visų pirma meilė atstumtiesiems ir stokojantiems.²⁸⁴

Meilė reiškia esminį rūpinimąsi kito reikmėmis.²⁸⁵ Ką reiškia mylėti atskleidžiama pasakojime apie Paskutinįjį teismą, nors pats žodis *meilė* net neminimas (Mt 25, 31-46) – pavalgydinti alkstančius, pagirdyti ištroškusius, priglauti keleivius, aprengti nuogus, aplankyti ligonius ir kalinius. „Kiek kartų tai padarėte vienam iš šitų mažiausiųjų mano brolių, man padarėte. <...> kiek kartų taip nepadarėte vienam iš šitų mažiausiųjų, nė man nepadarėte“ – sako Jėzus (Mt 25, 40. 45). Šie meilės ir gailestingumo darbai, pridėjus dar vieną - mirusįjį palaidoti, yra septyni gailestingumo darbai kūnui. Toks dėmesys kitiems veda prie kitų septynių gailestingumo darbų sielai, kuriais artimui padedama dvasiškai. Septyni gailestingumo darbai sielai²⁸⁶, atskleidžiami šventuose Naujojo testamento tekstuose bei Bažnyčios tėvų mokyme: nemokantį pamokyti²⁸⁷, abejojančiam patarti²⁸⁸, nuliūdusį paguosti²⁸⁹, piktą darantį (klystantį) sudrausti²⁹⁰, įžeidimus

²⁸¹ plg. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 1823.

²⁸² Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1825.

²⁸³ Juškienė V. 2012. Gailestingumo raiška krikščioniškajame ugdyme. 2012 Soter Nr. 41 (69) [žiūrėta 2020-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/33085/2/Iskarpa_SOT_41.pdf>.

²⁸⁴ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 23, 47.

²⁸⁵ Merton Th. 1997. Gyvenimas ir šventumas. Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 109.

²⁸⁶ Katalikų bažnyčios katekizmas. Santrauka. 2007, B priedai, psl. 212.

²⁸⁷ Pilypas angelo siunčiamas paaiškinti Rašto dievobaimingam vyrui, jam kalbant stipriai veikia Šventoji Dvasia (Apd 8, 26–40). Jėzus kalbėjo: „nesivadinkite mokytojais, nes jūsų vienintelis Mokytojas yra Kristus“ (Mt 23, 10).

²⁸⁸ Patarimas yra viena iš Šventosios Dvasios dovanų, todėl tas, kuris ieško tiesos, turi būti taikoje su Dievu ir turėti jautrią sąžinę, kad patarimas atitiktų Dievo valią.

²⁸⁹ „Tebūna pašlovintas Dievas, mūsų Viešpaties Jėzaus Kristaus Tėvas, gailestingumo Tėvas ir visokios *paguodos* Dievas, kuris guodžia mus kiekviename sielvarte, kad ir mes galėtume *paguosti* bet kokio sielvarto ištiktuosius ta *paguoda, kurią gauname iš Dievo*“ (2 Kor 1, 3–4).

atleisti²⁹¹, nuoskaudas nukęsti - kantriai pakęsti mus skaudinančius žmones²⁹², melstis už gyvus ir mirusius. Šie darbai yra gyvenimo taisyklę tikintiesiems, gavusiems įsakymą budėti, melstis ir atleisti. Gailestingumo darbus sielai pradeda minėti Bažnyčios tėvai, jų randama Origeno (apie 185–254 m.), alegoriškai interpretavusio Mt 25 skyrių, raštuose. Vėliau šią tradiciją tęsė Augustinas, o XIII a. Tomas Akvinietis ją įtvirtino.²⁹³ Tarp gailestingumo darbų sielai išsiskiria kelios grupės: pirmus keturis darbus vienija jautrumas artimui, kiti du veda į susitaikymą, paskutinis aprėpia visus. Keturiolika gailestingumo darbų yra neatskiriami. Neįmanoma duoti vargšui drabužio rūbą kartu jo nepaguodžiant, priglauti keleivį ir kartu neišmokyti jo bent kelių žodžių sava kalba, o gal ir savo tikėjimo; aplankyti kalinį ir nežvelgti į jį kaip į broį, kuriam atleidžiama, lankyti ligonius ar palydėti ką nors į paskutinę kelionę kartu nepatikėjus jų Dievui maldoje. Skirtingi gailestingumo darbai skatina vienas kitą ir žadina širdis, kad jos atpažintų įvairias mus supančio skurdo formas. Susidūrę su bedarbyste, tremtimi, išnaudojimu, marginalizacija, neraštingumu, kartu tampame ir atsakingi. Artimo meilės veiklumas pasireiškia paminėtais septyniais kūno ir septyniais sielos gailestingumo darbais, kurie kartu yra 14 meilės raktų į žmogaus širdį.

Meilės darbai yra tikėjimo darbai, be kurių tikėjimas savyje miręs (pgl. Jok 2, 14-17). Dievas visus nešališkai teisia pagal jų darbus (1 Pt 1, 17). Pasakojime apie paskutinįjį teismą nurodomi galimi alternatyvūs nuosprendžiai: nedariusieji gailestingumo darbų eis į amžinąjį kentėjimą, o dariusieji (teisieji) – į amžinąjį gyvenimą (Mt 25, 46). Akivaizdu, kad tam, jog artėtume prie Dievo, t.y. šventėtume, nepakanka nedaryti blogo. Būtina daryti gera. Kunigas dr. K.A. Matulaitis knygoje „Meilės ugnis“ rašo, kad žmogus gali pasiekti didelės meilės tobulybės ir šventumo žemėje. Tai vyksta, kai žmogus nesitenkina vien tuo, kad nieko bloga nedaro, blogo negeidžia ir nekalba, bet, kiek gyvenimo sąlygos leidžia, stengiasi savo darbais, jausmais, žodžiais ir mintimis toje meilėje augti, stiprėti.²⁹⁴ Meilė yra „vartojimo“ priešybė.²⁹⁵ Taigi per artimo meilę išreiškiama ir realizuojama Dievo meilė. Tik per meilės ir gailestingumo darbus galima atskleisti Dievo paveikslą savyje ir leisti jam atsiskleisti kitame. Parodyti deramą pagarbą žmogaus asmens orumui bei iš jo kylančioms teisėms. Augti ir bręsti dvasia, atliepiant į esminį žmogaus sukūrimo sandoros metu įdiegtą pašaukimą šventumui.

Negalima neapkęsti nė vieno savo artimo. Neapykanta yra priešinga meilei. Tačiau tai nereiškia, kad krikščionio gyvenime negali būti neapykantos. Tiek meilė, tiek neapykanta kyla iš noro, aistros, energijos. Iš Dievo meilės kyla neapykanta blogiui ir nuodėmei. Šventųjų kelias yra aistringai užjausti, mylėti nemažiau aistringai, kaip ir neapkęsti, nukreipiant aršią neapykantą į

²⁹⁰ Broliško pamokymo esmė – ne nuteisti, bet tarnauti su meile tiesai ir artimui, trokštant kitam gero (Mt 18, 15–17).

²⁹¹ „Mylėkite savo priešus ir melskite už savo persekiotojus, kad būtumėte savo dangiškojo Tėvo vaikai“ (Mt 5, 44), tokiu būdu kviečiama siekti tobulumo, ne ir dangiškasis Tėvas yra tobulas. Tobulo atleidimo pavyzdį pateikia nukryžiuotas Jėzus, atleisdamas seniūnams ir kareiviams, kurie jį įžeidinėjo ir iš jo tyčiojosi ir melsdamas: „Tėve, atleisk jiems, nes jie nežino, ką daro.“ (Lk 23,34).

²⁹² Vienas iš Šventosios Dvasios vaisių – kantrybė (Gal 5, 22). Meilė kantri, nepasiduoda piktumui, visa pakelia, visa ištvėria (1 Kor 13, 4–7).

²⁹³ Vyskupaitienė M. Gailestingumo darbai: ką apie juos žinome? Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2016-06-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-06-09-gailestingumo-darbai-ka-apie-juos-zinome/145364>>.

²⁹⁴ Matulaitis K. A. 1961. Meilės ugnis. Čikaga: „Draugo“ spaustuvė, psl. 99.

²⁹⁵ Wojtyła K. 1994. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka, pgl. psl. 25-29.

tinkamus objektus – į tikrus meilės priešus. Kitaip sakant tinkamai kovoti dvasinę kovą²⁹⁶, kuri yra gyvybės ir mirties kova (Ef 6,11-12). Neapkęsti nuodėmės ir mylėti nusidėjėlius tobulai galėjo tik Vienas – Jėzus Kristus. Vienintelis būdas, kuriuo ir mes galime tai padaryti, yra Jo būdas. Jis ne tik mokė kelio, Jis pats yra „kelias, tiesa ir gyvenimas“. Ir to galima išmokyti ir Jame tuo gyventi.²⁹⁷

Meilės įstatymas kasdienoje išreiškiamas doros dėsniais: gerbk savo tėvą ir motiną, nežudyk, nepaleistuvauk, nevok, negeisk svetimo vyro / moters ir turto, neapkalbinėk ir neteisk kito (Jok 4, 11-12). Meilės įstatymas yra lygiai įsakus, kaip ir senasis žydijos įsakymas (dekalogas).²⁹⁸

Meilės įstatymas yra ir laisvės įstatymas (Jok 1, 25; 2, 8; 2, 12). Šv. Augustinas rašė: „Mylėk ir daryk, ką nori.“ Rašydamas šį paskatinimą tikriausiai turėjo omenyje, kad tik laisvas žmogus gali mylėti ir mylėdamas išlikti laisvas, nes kitoje vietoje pridurs: „Mylėk ir būk laisvas.“

Tai Meilė atiduodanti save ir vadinama prieš du tūkstančius metų, t. y. kartu su krikščionybe, atsiradusiu žodžiu *agapė*²⁹⁹, Judo laiške vadinama meilės pokyliu (Jud 12)³⁰⁰. *Agapė* – tai pirmųjų krikščionių šventė, kuria išreiškiama meilė aplinkiniams, Dievo meilė žmonėms ir žmonių – Dievui. Jokie kiti meilės jausmą nusakantys žodžiai – nei gr. *eros* – egoistinė, geidžianti meilė, nei gr. *philia* (filija) – tėvų ir vaikų, broliška draugų, bičiulių meilė, nei *sorge* ar lot. *amor benevolentiae* – gėrio linkinti meilė neaprepia Dievo Meilės potyrio. *Agape* – save dovanojanti, pasiaukojanti meilė – aukščiausia meilės forma, kuri nekreipia dėmesio į mylimojo savybes ir nuopelnus. Ši Dieviškoji Meilė suteikia žmogui gebėjimą mylėti tai, ką mylėti nėra įprasta: savimylas, pašaipūnus, nusikaltėlius, silpnapročius, silpnuosius, raupsuotuosius ir net žudikus. *Agape* meilėje nieieškoma, kas sava, neklausama, kokia bus iš to nauda. Tokiai Meilei nepakanka tik žmogiškų pastangų, reikalinga ir Dievo, šios Meilės šaltinio, pagalba. Meilė yra žmonių laisvės ir atsakomybės priežastis, tai kategorinis imperatyvas, įpareigojantis, pasiekiantis mūsų sąžinę, ir išplečia laisvės ribas. Nes „Meilė kantri, meilė maloninga, ji nepavydi; meilė nesididžiuoja ir neišpuiksta. Ji nesieltgia netinkamai, nieieško savo naudos, nepasiduoda piktumui, pamiršta, kas buvo bloga, nesidžiaugia neteisybe, su džiaugsmu pritaria tiesai. Ji visa pakelia, visa tiki, viskuo viliasi ir visa ištveria. Meilė niekada nesibaigia“ (1 Kor 13, 4-8). Meilė iš visų dieviškų dorybių (tikėjimas, viltis ir meilė) didžiausia (Kor 13,13). Meilės vaisiai yra džiaugsmas, taika ir gailestingumas, meilė reikalauja daryti kitiems gera ir prireikus broliškai įspėti; ji yra geranorė; žadina atsiliepti meile; išlieka nesavanaudiška ir dosni; ji reiškia draugystę ir bendravimą.³⁰¹ Taip

²⁹⁶ Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 195-196, 199.

²⁹⁷ Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 206.

²⁹⁸ Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. II dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 138.

²⁹⁹ *Agapė* (gr. *agapē* – meilė) – pirmųjų krikščionių šventė, kuria išreiškiama meilė aplinkiniams, Dievo meilė žmonėms ir žmonių – Dievui. Naujajame Testamente *agapė* minima apaštalo Pauliaus ir Jono laiškuose. Žinoma nuo 2 a. Pirmųjų krikščionių švęsta vakare (Paskutinės vakarienės pavyzdžiu) kartu su Eucharistija, kurios metu buvo laužoma ir dalijama duona, geriamas vynas. Giedant psalmes, kalbant maldas bei valgant buvo bendraujama su Dievu ir tarpusavyje; taip siekta stiprinti krikščionių tarpusavio supratimą ir meilę. Nuo 4 a. *agapė* oficialiai atskirta nuo Eucharistijos šventimo ir liko bendruomenės meilės puota. (Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: <<https://www.vle.lt/Straipsnis/agape-71246>>).

³⁰⁰ Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą (II dalis). Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 106.

³⁰¹ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1829.

pat tobula meilė apima, valdo, tvarko ir viršija visus sielos troškimus ir visus tobulėjančio asmens darbus, pasižymi neparastu veiklumu, nugali sunkumus, daro iš mylinčio mylimąjį.³⁰²

Kita vertus, žmogus negali gyventi vien pasiaukojančiaja meile ir visada tik dovanoti. Jis turi ir gauti. Kas nori dovanoti meilę, turi pats ją gauti kaip dovaną. Kaip sako pats Viešpats, žmogus gali tapti šaltiniu, iš kurio plūs gyvojo vandens srovės (plg. Jn 7, 37–38). Bet kad taptų tokiu šaltiniu, jis pats turi vis gerti iš pirmo ir pirmapradžio šaltinio – Jėzaus Kristaus, iš kurio perdurtos širdies teka Dievo meilė (plg. Jn 19, 34).³⁰³

Tikėjimas leidžia žmogui patirti Dievo realumą, viltis – patikėti Dievo pažadais, o meilė yra pats Dievas. Tas, kuris myli, užmezga santykį su Tėvu, Sūnumi ir Šventąja Dvasia, tai reiškia dalyvauja dieviškajame gyvenime. Meilės dvasia žmogus tampa panašus į Dievą.³⁰⁴ Šventumas yra ne kas kita, kaip pilnatviškai įgyvendinama meilė.³⁰⁵ Tokiems dalykams nėra įstatymo. Meilė nėra juridiskai reglamentuojama, net šeimos - sutuoktinių tarpusavio bei tėvų ir vaikų - santykius reguliuojančiomis teisės normomis. Meilė, kaip didysis dieviškasis įsakymas, patenka išimtinai į tikėjimo ir doros sritį. Meilės įkvėptas, dorinis gyvenimas duoda krikščioniui dvasinę Dievo vaikų laisvę. Tada jis nebėra nei Dievo tarnas, vergiškai bijantis, nei samdinys, laukiantis atlyginimo, bet vaikas, atsiliepiantis į meilę To, kuris „mus pirmas pamilo“ (1 Jn 4,19).³⁰⁶

Meilė nėra jausmingumas, bet valingas apsisprendimas ir savęs pašventimas, atidavimas, pa(si)aukojimas, reikalaujantis pastangų, sakramentinių malonių praktikavimo ir dvasinių pratybų. Meilė pasireiškia per darbus. Meilė yra žmogaus valios veiksmas. „Toji meilė turi persunkti visus mūsų valios veiksmus, siekiant galutinio tikslo, mylimo Dievo; turi apimti visą sielą ir jos troškimus, kad jie kiltų į Dievą; taip pat visas jėgas, kuriomis yra daromi išorės veiksmai, kad jie kiltų iš klusnumo Dievui, ir visą mūsų mintį, kuris yra žmogaus proto žodis, kad ji priklausytų Dievui“.³⁰⁷ Pašaukimas šventumui nėra paprastas moralinis priesakas, t. y. pašaukimas tobulumui meilėje.³⁰⁸ Meilė buvo visko pradžia ir priežastis, visatos pagrindas, visa ko įstatymas ir išsipildymas. Neliks nieko, viskas išnyks, išskyrus meilę. Dievas yra meilė ir tiesa. Jis yra Meilės šaltinis ir priežastis. Žmogus išsipildo ir atsiskleidžia vien per meilę, o tiesą atveria tiktai Dieve. Jis priklauso Dievui, nes yra meilės – Dievo – sūnus, ir jo tikroji buveinė yra Dieve. Mylėkite, kad šventėtumėte, - kviečia Šv. Sarbelijus³⁰⁹.

Meilė yra esminė šventėjimo sąlyga.

³⁰² Matulaitis K. A. Meilės ugnis. 1961, pgl. psl. 99-100.

³⁰³ Benediktas XVI. 2005. Enciklika *Deus Caritas est*, 7.

³⁰⁴ Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: KU, psl. 53.

³⁰⁵ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, 21.

³⁰⁶ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 18, 28.

³⁰⁷ Matulaitis K. A. 1961. Meilės ugnis. Čikaga: „Draugo“ spaustuvė, psl. 95.

³⁰⁸ Jonas Paulius II. 1988. Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici*, 16.

³⁰⁹ Skandar H. 2018. Šventojo Sarbelijaus žodžiai. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 31, 59.

3.5. Palaiminimai kaip šventumo įgalinimas

Jėzus užkopė į kalną ir atsisėdo. Prie jo prisiartino mokiniai. Atvėręs lūpas jis mokė: „Palaiminti beturčiai dvasia, nes jų yra Dangaus karalystė. Palaiminti liūdintys, nes jie bus paguosti. Palaiminti romieji, nes jie paveldės žemę. Palaiminti alkstantys ir trokštantys teismo, nes jie bus pasotinti. Palaiminti gailestingieji, nes jie susilauks gailestingumo. Palaiminti tyraširdžiai, nes jie regės Dievą. Palaiminti taikdariai, nes jie bus vadinami Dievo vaikais. Palaiminti persekiojami dėl teismo, nes jų yra Dangaus Karalystė. Palaiminti jūs, kai dėl manęs jus niekina ir persekioja bei meluodami visai šmeižia. Būkite linksmi ir džiūgaukite, nes jūsų laukia gausus atlygis danguje“ (Mt 5, 1-12).

Kalno pamokslas, kuriame Jėzus patvirtina Dekalogą ir jį išreiškia palaiminimų dvasia, yra būtinas moralinio ugdymo atramos taškas. Palaiminimų kelias, gyvenat Meilės įsakymu, veda į laimę – pirmąpradį šventumą ir teisumą, kuris yra žmogaus orumo ir prigimtinių teisių pagrindas. Šventasis tėvas Pranciškus apaštališkajame paraginime *Gaudete et Exsultate* apie pašaukimą į šventumą šiuolaikiniame pasaulyje teigia, kad Palaiminimai yra tarsi krikščionio tapatybės chartija. Kiekvienam savaip būtina daryti tai, ką Jėzus pasakė Kalno pamoksle. Palaiminimuose atsiskleidžia Mokytojo veidas, o tą veidą esame pašaukti atspindėti savo gyvenimo kasdienybėje. Žodžiai *laimingas* ar *palaimintas* tampa *šventas* sinonimu, nes jais išreiškiama tai, kad Dievui ištikimas ir pagal jo žodį gyvenantis žmogus dovanodamasis pasiekia laimę. Jėzaus žodžiai prieštarauja tam, kas įprasta ir dedasi visuomenėje. Iš tikrųjų pasaulis kreipia į kitokią gyvenseną. Jėzaus siūlomi palaiminimai prieštarauja pasaulio laimės bei džiaugsmo supratimui. Palaiminimais galime gyventi tik Šventosios Dvasios galia persmelkti ir išlaisvinti iš savanaudiškumo, tingumo ir išdidumo silpnybių.³¹⁰

Turtai nieko negarantuoja. Kai jaučiasi turtinga, širdis būna tokia patenkinta savimi, kad nebelieka vietos nei Dievo žodžiui, nei brolių ir seserų meilei, nei džiaugtis svarbiausiais gyvenimo dalykais. Beturčiai dvasia palaiminti, nes jų širdis neturtinga ir Viešpats į ją gali įžengti su nuolatine naujybe.

Jėzus kviečia: „mokykitės iš manęs, nes aš romus ir nuolankios širdies, ir jūs rasite savo sieloms atgaivą“ (Mt 11, 29). Priešiškame pasaulyje, kur kivirčijamasi, visi vienas kito nekenčia, kur daug puikybės ir tuštybės, Jėzus siūlo kitokią elgseną – romumą, kuris yra Šventosios Dvasios vaisius ir žymi vidinį neturtą to, kuris pasitiki Dievu. Savo tikėjimą bei įsitikinimus būtina ginti švelniai, priešą traktuoti taikiai.

Pasaulis siūlo linksmybes, malonumus ir pramogas, kaip gero gyvenimo pagrindą. Nenori liūdėti ir linkęs ignoruoti, paslėpti, pridengti skausmingas situacijas, išvengti kančios situacijų. Žmogus, regintis dalykus tokius, kokie jie yra, leidžiantis save perskrosti skausmui bei verkiantis širdyje, geba pasiekti gyvenimo gelmę ir būti tikrai laimingas. Toks žmogus paguodžiamas Jėzaus, o ne pasaulio paguoda. Tada jis gali išdrįsti dalytis kitų kančia ir nustoja bėgti nuo skausmingų

³¹⁰ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, 63-65.

situacijų. Taip atranda, kad gyvenimas prasmingas, tada kai padedama kenčiančiam, kai suprantamas kito sielvartas, kitiems palengvinama, nebijoma prisiliesti prie kito žaizdų.

Alkis ir troškulys yra labai intensyvios patirtys, nes atitinka pirminius poreikius ir susijusios su išgyvenimo instinktu. Kai kurie žmonės intensyviai trokšta ir karštai ieško teisingumo. Jėzus sako, kad jie bus pasotinti, nes teisingumas anksčiau ar vėliau ateis. Jėzaus siūlomas teisingumas nėra toks, kokio ieško pasaulis, dažnai suterštas niekingų interesų, vienaip ar kitaip manipuluojamas. Tikras teisingumas kiekvieno gyvenime virsta tikrove tada, kai priimami teisingi sprendimai ir reiškiasi teisingumo vargšams, silpniesiems bei bejėgiams siekimu.

Gailestingumas turi du aspektus: duoti, padėti, tarnauti kitiems ir atleisti, suprasti. Aukso taisyklė „Visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs jiems darykite“ (Mt 7, 12). Duoti ir atleisti reiškia mėginti atspindėti savo gyvenime dalelę apščiai duodančio bei atleidžiančio Dievo tobulumo. Jėzus moko atleisti „iki septyniasdešimt septynių kartų“ (Mt 18, 22), t.y. visada, bei ragina atminti, kad mes visi esame gavę atleidimą.

Mylėti mokanti širdis neišsileidžia į savo gyvenimą nieko, kas meilei kelia grėsmę, ją silpnina ar stumia į pavojų. Dievas mato žmogaus širdį. Iš širdies ketinimų kyla troškimai ir giliausi sprendimai, realiai nulemiantys veiksmus. Meilės nėra be meilės darbų. Kai širdis myli Dievą ir artimą, kai tai yra jos tikrasis ketinimas, o ne tušti žodžiai, tada ta širdis yra tyra ir gali regėti Dievą.

Konfliktų ar nesusipratimų priežastis dažnai esame mes patys. Taikdariai kuria taiką ir socialinę draugystę. Tai sunkus darbas, reikalaujantis proto ir širdies didelio atvirumo. Kalbama ne apie popierinį susitarimą ar vienadienę taiką dėl laimingos mažumos. Kalbama apie buvimą taikos architektais, nes taikos statydinimas yra menas, kuriam reikia skaidraus proto, kūrybiškumo, jautrumo ir sumanumo.

Pats Jėzus pabrėžia, kad šis kelias eina prieš srovę. Norint gyventi Evangeliją, negalima tikėtis, kad visa aplinka bus tam palanki, dažnai susiduriama su galios ambicijos ir pasaulietiniais interesais. Gyventi palaiminimais susvetimėjusioje visuomenėje sunku. Galima susilaukti neprielankumo, įtarumo, pajuokos. Naujajame Testamente kalbama apie neišvengiamus persekiojimus ir kančias dėl Evangelijos, tačiau ne dėl savo netikusio elgesio.

Būti neturtingos širdies, reaguoti nuolankiai ir romiai, mokėti verkti su kitais, atsidėti teisingumui to alkstant bei trokštant, žvelgti ir elgtis kupinam gailestingumo, saugoti širdį nuo viso, kas suteršia meilę, sėti taiką aplink save, kasdien žengti Evangelijos keliu nepaisant dėl to kylančių problemų – štai šventumas.³¹¹ Norint būti šventam nebūtina būti vyskupu, kunigu vienuoliu ar vienuole. Visi esame pašaukti būti šventi gyvendami meile ir kiekvienas kasdieniais užsiėmimais liudydami visur, kur esame. Šventasis tėvas kviečia pašvęstuosius būti šventais džiugiai gyvenant savęs atidavimu, susituokusius – mylint ir rūpinantis savo vyru ar žmona, kaip Kristus myli

³¹¹ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, pgl. 67-93, taip Šventasis Tėvas apibendrina Kalno pamokslo palaiminimus.

Bažnyčią, darbuotojus – sąžiningai ir kompetentingai atliekant savo darbą brolių labui, tėvus ir senelius – kantriai mokant vaikus sekti Jėzumi, valdžios žmones – siekiant bendrojo gėrio ir išsižadant asmeninių interesų.³¹²

Kryžius, pirmiausiai nuovargis ir skausmas bei kiti išbandymai, kuriuos pakeliame gyvendami Meilės įsakymu ir žengdami teisingumo keliu, yra brandimo bei šventėjimo versmė.³¹³

Aukštesnieji Kalno pamokslo idealai skirti visiems - tiek pašvęstiesiems, tiek pasauliečiams. Tai būdas atskleisti Dievo paveikslą (*imago Dei*) savyje ir įžvelgti bei atpažinti jį kitame. Tokiu būdu išpildyti pašaukimą – šventėti.

3.6. Visuotinio pašaukimo šventumui realizavimas pasaulyje

Jūs žemės druska. <...> Jūs pasaulio šviesa. Taip tešviečia ir jūsų šviesa žmonių akivaizdoje, kad jie matytų gerus jūsų darbus ir šlovintų jūsų Tėvą danguje (Mt 5, 13. 14. 16).

Būkite tokie tobuli, kaip jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas (Mt 5, 48).

Šventas yra tasai, kuris jus pašaukė, tad ir jūs patys tapkite šventi visu savo elgesiu, kaip parašyta: *Būkite šventi, nes aš esu šventas* (1 Pt 1, 16).

Tegul kiekvienas pasilieka toksai, koks buvo pašauktas. <...> Kiekvienas iš jūsų, broliai, koksai buvo pašauktas, toks ir tepasilieka prieš Dievą“ (1 Kor 7, 20. 24).

Visa, ką tik darytumėte žodžiu ar darbu, visa darykite Viešpaties Jėzaus vardu, per jį dėkodami Dievui Tėvui“ (Kol 3, 17).

Nėra dvejopų krikščioniškos moralės normų – vienų pašvęstojo gyvenimo žmonėms (kunigams, vienuoliams), kitų – pasauliečiams. Visi pašaukti į „brandumą Kristuje“, krikščionišką šventumą, gyvenimą pagal malonės dovanas. Visi pavaldūs tiems patiems Dvasios įstatymams. Pašaukimas į šventumą yra bendras visiems, bet tobulėjimo būdas (kelias) – daugiopas ir įvairus. Kiekvienas asmuo gauna savo individualų malonės saiką.³¹⁴ Vatikano II Susirinkimas, kalbėdamas apie visuotinį pašaukimą į šventumą, aiškiai pareiškia, kad „kiekvienas pagal savo gabumus ir pareigas privalo nedelsdamas žengti pirmyn gyvo tikėjimo, žadinančio viltį ir veikiančio meile, keliu“.³¹⁵ Ilgus amžius iki šio pareiškimo Bažnyčios oficiali laikysena buvo, kad gyvenimas pasaulyje toliau nuo Dievo ir nuo šventumo, o šventėjimas vyksta tik bažnyčioje.³¹⁶

Tačiau šv. Pranciškus Salezietis (1567 - 1622), Ženevos vyskupas, mistikas, Bažnyčios mokytojas, kelis šimtmečius iki II Vatikano susirinkimo pirmasis pradėjo skelbti, kad šventumas pasiekiamas kiekvienam, ne tik dvasiškiui, bet ir pasauliečiui, nesvarbu, kokia jo socialinė padėtis³¹⁷, tokiu būdu atstatydamas pirmųjų krikščionių įsitikinimą, kad būti šventu ir būti krikščioniu yra sinonimai.

³¹² Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštaliskasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, 14.

³¹³ Šventasis Tėvas Pranciškus. , 2018, Apaštaliskasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, pgl. 67-93.

³¹⁴ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 361.

³¹⁵ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 41.

³¹⁶ Kauneckas J. 2008. Lietuvių garsiausias filosofas, teologas, poetas. Antano Maceinos (Jasmanto) 100-osioms gimimo metinėms. 2008 „XXI amžius“ Nr. 9 (1602). [žiūrėta: 2020-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/02/01/atmi_02.html>.

³¹⁷ Pranciškus Salezas. 2002. Išganyto kelias. Filotėja. Kaunas.

Religinius išgyvenimus, šventumą ir šventumo jausmą psichologiniu požiūriu tyrinėjęs amerikiečių filosofas ir psichologas Viljamas Džeimsas (*William James*, 1842 - 1910) teigia, kad religijos subrandinti vaisiai charakteryje yra šventumas. Šventas yra tas charakteris, kuriame dvasinės emocijos yra nuolatinis asmeninės energijos centras. Tokio charakterio savybės yra: 1. Jausmas, kuriuo asmuo jaučiasi esąs platesniame gyvenime, negu savo siaurų interesų pasaulyje, ir kad egzistuoja Ideali Jėga, kuri krikščioniškoje pasaulėžiūroje laikoma Dievu. 2. Jausmas, kad yra draugiška tąsa tarp Idealios Jėgos ir paties žmogaus gyvenimo, ir noras laisvai atsiduoti jos valdymui. 3. Stiprus dvasinis pakilimas ir laisvė, kai savos būties ribos tirpsta. 4. Jausmų centro posūkis į meilės ir darnos jausmus. Švento charakterio vidines savybes lydi praktiškos gyvenime pasireiškiančios pasekmės: asketiškumas – savęs aukojimas kaip atsvara prieš blogį; sielos stiprybė – dingsta baimė ir nuogąstavimai, atsiranda ramybė, stiprybė ir romumas; tyrumas – jautrumas tam, kas prieštarauja dvasiai, vengiama to, kas žemina jį patį ir kitus; meilė kitiems – pagarba, pripažinimas, atjautimas, dėmesys, rūpestis, didėja broliška dvasia, išnyksta antipatija kitiems, kitų žeminimas, pavydas, konkuravimas. Šventieji yra kitapasaulietiši. Pamaldumas ir meilė gyvena kitoje visatoje – ne toje, kur pasaulietiškos aistros ir baimės, ir suformuoja visiškai skirtingą energijos centrą. Tuo jie paveikia esančius pasaulyje. Žmonių meilė, kurią randame visuose šventuosiuose, yra tapusi autentiškai kūrybinga visuomeninė jėga. Šventieji yra gerumo autoriai, padaugintojai. Jie pasitiki gėriu, žadina gėrį ir kituose, yra veiksmingi gerumo fermentai, žemiškų dalykų lėti perkeitėjai į dangiškąją tvarką.³¹⁸

Jaunas ispanų kunigas Josemaria Escriva de Balaguer³¹⁹ (1902-1975, 1992 m. beatifikuotas, 2002 m. kanonizuotas), atsiliepdamas į dvasines ganomųjų, tarp kurių buvo darbininkų kvartalų gyventojai ir Madrido universiteto studentai, reikmes, knygoje „Kelias“³²⁰ pateikia mintis ir posakius, už kurių yra kuris nors šventasis, bei moko diena iš dienos gyventi sūniškoje vienybėje su Dievu. Anot autoriaus, žmogaus didžiausias priešas - jis pats, nes „tavo kūnas silpnas ir žemiškas, o tu turi būti stiprus ir dangiškas. Tavo kūno svorio centras yra pasaulis;

³¹⁸ Trimakas K.A. 1996. Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija, psl. 14, 57-65 (pgl. William James. The Varieties of Religious Experience).

³¹⁹ Josemaria Escriva de Balaguer (Chosemarija Eskriva de Balageras) gimė 1902-01-09 Barbastre (Ispanija). 15-16 m. amžiaus pajuto pirmuosius dieviško pašaukimo ženklus ir pasiryžo tapti kunigu. 1918 m. pradėjo studijuoti Logronjo dvasinėje seminarijoje, paskui tęsė studijas Saragosos šv.Pranciškaus Pauliečio seminarijoje, 1923 gavęs Bažnytinės Vyresnybės leidimą, Saragosos universitete pradėto studijuoti civilinę teisę. 1924 m. išventintas į diakonus, 1925-03-28 - į kunigus. Pastoracinį darbą pradėjo Perdigeros parapijoje - Saragosos vyskupija - ir tęsė Saragoose. 1927 m. pavasarį, arkivyskupui sutikus, įsikūrė Madride, intensyviai dirbo kunigo darbą visuose visuomenės sluoksniuose, ypač rūpindamasis neturtėliais ir nuskriaustaisiais skurdžiausių kvartalų žmonėmis, nepagydomais ligoniais ir gulintčiais mirties patale. 1928-10-02 patyrė apreiškimą ir 1928 m. įkūrė *Opus Dei* (liet. *Dievo Darbas*). Taip Bažnyčioje atsivėrė naujas kelias - tarp visų socialinių grupių žmonių ieškoti šventumo ir apaštalausti per įprasto darbo pašventinimą pasaulietinėje aplinkoje ir nekeičiant profesijos. 1943-02-14 įkūrė neatskiriama su *Opus Dei* susijusią Šventojo Kryžiaus kunigų draugiją - dvasininkų asociaciją, kurios tikslas puoselėti kunigų šventumą tarnystei Bažnyčioje. 1946 m. įsikūrė Romoje, kur gyveno iki pat mirties. Iš čia jis rūpinosi, kad *Opus Dei* plistų visame pasaulyje, ir tam vadovavo negailėdamas jėgų, kad suteiktų Organizacijos vyrams ir moterims solidų doktrininį, asketinį ir apaštalinį parengimą. Laterano universitete gavo teologijos daktaro laipsnį. Buvo Popiežiaus komisijos autentiškam kanonų teisės kodeksui aiškinti ir Seminarijų bei universitetų kongregacijos konsultantas, Jo Šventenybės garbės prelatas ir Romos popiežiškosios teologijos akademijos garbės narys, Navaros (Ispanija) ir Piuros (Peru) universitetų didysis kancleris. Mirė 1975-06-26 Romoje (Italija). Jo mirties metais *Opus Dei* turėjo daugiau kaip 80-ties tautybių per 60 000 narių, šiuo metu šiuo metu yra apie 80 000 žmonių iš penkių žemynų. 1981-01-30 Šventųjų bylų kongregacija davė savo *nihil obstat* monsinjoro Escrivos de Balaguero beatifikacijos ir kanonizacijos bylai pradėti, ir 1981-02-05 popiežius Jonas Paulius II šį leidimą ratifikavo. Šv. popiežius Jonas Paulius II 1982-11-28 paskelbė *Opus Dei* asmenine prelatūra. 1981-1986 m. vyko du susipažinimo su Escrivos gyvenimu ir dorybėmis procesai - Romoje ir Madride. 1992-05-17 beatifikuotas (pripažinimas buvus palaimintuoju), 2002-10-06 kanonizuotas (pripažintas šventuoju).

³²⁰ Knyga „Kelias“ pirmąsyk pasirodė 1934 m. pavadinimu „*Dvasiniai svarstymai*“, 1939 m. antrojo papildyto leidimo metu gavusi dabartinį, galutinį pavadinimą, publikuota apie 300 kartų, daugiau nei 40 kalbų ir daugiau nei 4 mln. tiražu.

tavo svorio centras turi būti dangus. Tavo širdis visa yra Dievo, ir turi jam skirti visą jos prierašumą.“ Krikščionio pareiga pasaulyje - yra siekti šventumo ten, kur esi, per savo darbą, maldą, Bažnyčios teikiamus sakramentus. Pagrindinė dvasinės žinios tema yra tvirtinimas, kad tai, kas žmogiška, nėra svetima tam, kas dieviška. Dievas myli ir kviečia ne dalį žmogaus, o visą žmogų, ir todėl tikrai krikščionišką dvasinį požiūrį galima apibūdinti kaip gyvenimo vienybę. Pašaukimas į šventumą skirtas kiekvienam žmogui, skirtingiausios socialinės padėties, kilmės ir išsilavinimo, nepriklausomai nuo amžiaus, padėties ar veiklos. „Dievas ieškojo tavęs, kai dirbai savo profesinį darbą. Taip jis ieškojo pirmųjų: Petro, Andriejaus, Jono ir Jokūbo prie tinklų; Mato - sėdinčio prie mokesčių rinkėjų stalo...“.³²¹ Skatina gyventi taip, ką tik ilgainiui Vatikano II Susirinkime iškilmingai paskelbė Bažnyčia Dogminėje konstitucijoje apie bažnyčią *Lumen Gentium*.³²² Nuo 1928 m. Josemaria Escriva de Balaguer ganytojiška veikla konkretizavosi įkuriant „Opus Dei“³²³, kuri nuo 1982-11-28 popiežiaus Jono Pauliaus II paskelbta Katalikų Bažnyčios asmeninė prelatūra³²⁴ ir kurios pamatinis siekis skleisti visuotinį pašaukimą į šventumą³²⁵. Kai Opus Dei buvo įsteigta, daugelis jos dvasios aspektų, nors ir pagrįstų Evangelija, buvo laikomi revoliuciniais, net vadinti erezija, tačiau daugelis idėjų vėliau, ypač per Vatikano II susirinkimą, buvo įtrauktos į Bažnyčios oficialų mokymą.

Antanas Maceina tuoj po Vatikano II Susirinkimo rašė, kad krikščionio pasauliečio pagrindinis uždavinys – sukultūrinti pasaulį, padaryti jį geresniu, tobulesniu, sužmoginti jį, nugalėti pasaulyje blogį – nuodėmę. Dievo paveikslo vykdymas žmogaus būtyje, priimant Kristaus būseną kaip Dievo regimybę yra kiekvieno pakrikštytojo buvimo pasaulyje pagrindas. Dievo paveikslo vykdymas tegalimas pasaulyje. Pasaulis ir krikščionis yra apspręsti vienas kitam. Kad pasaulietis sėkmingai veiktų pasaulyje ir Bažnyčioje kaip krikščionis, jam visai nereikia tapti dvasininku ar vienuoliu ir jam nebūtini specialūs šiems luomams skirti šventimai. Pasaulietis Evangelijos žinių puikiai gali įkultūrinti visuomenėje veikdamas bet kurioje srityje – tiek pasaulinėje, tiek bažnytinėje, objektyviai atsidėdamas „savo pareigos reikalavimams bei dėsniams ir subjektyvų šios pareigos įjungimą į pasaulio pašventimą išganomuoju Kristaus veikimu.“ Anot Antano Maceinos, ir dvasininkas turėtų eiti į pasaulį tik kaip dvasininkas. Jam neturėtų būti būdinga, be dvasininko pareigų, įgyti ir kokią nors kitą profesiją vien dėl to, kad pasaulyje, už bažnyčios ribų, galėtų atlikti ir pasauliečio vaidmenį. Dvasininkui nereikia tapti pasauliečiu, o pasauliečiui – dvasininku, kad jie sėkmingai galėtų atlikti tik jiems skirtą misiją. Jiems nebūtina susikeisti vietomis, kad Evangelija būtų įkultūrinama sekuliarioje visuomenėje. „Bažnyčioje nėra ir negali būti asmenų, kurie būtų

³²¹ Escriva de Balaguer J. 1996. Kelias. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, 799.

³²² Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 32.

³²³ Opus Dei – Katalikų Bažnyčios asmeninė prelatūra, įkurta 1928 m. 26-erių metų katalikų kunigo Josemaria Escriva, 2002-10-06 paskelbto šventuoju, kuri padeda eiliniams pasauliečiams siekti šventumo savo kasdienėje veikloje, ypač savo darbu.

³²⁴ Asmeninė prelatūra yra Bažnyčios hierarchinei struktūrai priklausanti juridinė institucija, kuriai vadovauja prelatas ir kuri atskaitinga Vyskupų Kongregacijai. Jai gali priklausyti pasauliečiai ir dvasininkai. Popiežius ją įsteigia ganytojiškais arba organizaciniais tikslais, jos veiklą reglamentuoja Šventojo Sosto patvirtinti nuostatai. Žodis „asmeninė“ reiškia, kad prelatūros jurisdikcija siejama su tam tikra grupe asmenų, o ne su geografine teritorija, kaip vyskupijų ir parapijų atveju (Kanonų teisės kodeksas, kan. 294-297).

³²⁵ Opus dei tinklalapis [žiūrėta 2020-03-01]. Prieiga per internetą: <<https://opusdei.org/lt-lt/>>

tiltas tarp dvasiško ir pasauliško tuo, kad sujungtų savyje ir dvasiško, ir pasauliško būsenas.“ Kiekvienam iš jų skirta tam tikra pareiga gyvenime, kurią reikia stengtis kuo geriau atlikti. Dvasininkas bažnyčioje Evangelijos žinią turi perduoti pasauliečiui, o pasaulietis – sekuliariai visuomenei. Pasaulietis pašventinamas Krikšto sakramentu, kuris jį įgalina eiti į pasaulį ir įkultūrinti Gerąją naujieną. Šios rūšies pasauliečių veikimas reiškiasi geru pavyzdžiu, protingais pokalbiais, pamokymais, klaidų atitaisymu, prietarų šalinimu, ekumeninės nuotaikos gaivinimu ir įvairiais kitais darbais, kylančiais iš krikščioniškojo sąmoningumo. Krikščionio šventumas nereikalauja ypatingų darbų – užsisklendimo vienutėje, ilgų pasninkų, susikaustymo grandinėmis. Pasauliečio šventumas – tai tobulas pareigų atlikimas.³²⁶

Popiežius Jonas Paulius II apaštališkajame paraginime *Christifideles Laici* (1988) teigia, kad pasaulis tampa lauku ir įrankiu pasauliečių pašaukimui įgyvendinti. Pasauliečiai neturi atsakyti savo vietos pasaulyje. Krikštas ne atplėšia pasauliečius nuo pasaulio, bet patiki jiems pašaukimą, tiesiogiai susijusį su jų padėtimi pasaulyje. Nei šeimos rūpesčiai, nei kiti pasaulietiniai reikalai neturi būti atsieti nuo jų dvasinio gyvenimo. Jie turi siekti šventumo įprastinėmis profesinio gyvenimo sąlygomis. Atsiliepdami į savo pašaukimą, savo kasdienius užsiėmimus jie turi laikyti proga priartėti prie Dievo, vykdyti jo valią ir tarnauti kitiems žmonėms. Pašaukimą šventumui pasauliečiai turi suprasti ir patirti ne tik kaip reikalavimą ir kategorišką pareigą, bet dar labiau kaip ryškų atgimdžiusio juos savo šventajam gyvenimui Tėvo begalinės meilės ženklą. Taip suprastas pašaukimas yra *esminis ir neatskiriamas naujo gyvenimo, gauto per krikštą, dėmuo*, vadinasi, ir jų kilnumą kuriantis elementas.³²⁷ Popiežius Jonas Paulius II apaštališkajame laiške *Novo Millennio Ineunte* (2001) teigia, kad krikštas yra tikrasis įžengimas į Dievo šventumą per įjungimą į Kristų ir jo Dvasios apsigyvenimą, būtų prieštaringa tenkintis vidutiniu gyvenimu, pasižyminčiu minimalistine etika bei paviršutinišku religingumu. Klausti katechumeno: „Ar nori priimti krikštą?“ reiškia jo klausti: „Ar nori tapti šventas?“ Tai reiškia parodyti jam radikalųjį Kalno pamokslo principą: „Būkite tokie tobuli, kaip jūsų dangiškasis Tėvas yra tobulas“ (Mt 5, 48). Šventumo kelių yra daug ir pritaikytų kiekvieno pašaukimui. Popiežius ryžtingai visiems siūlo šį aukštą įprastinio krikščioniškojo gyvenimo standartą: šia linkme turėtų vesti visas bažnytinės bendruomenės bei krikščioniškųjų šeimų gyvenimas. Šventumo keliai yra asmeniniai ir reikalauja tikros *šventumo pedagogikos*, gebančios prisitaikyti prie atskirų asmenų ritmo.³²⁸

Šventasis Tėvas Pranciškus 2018-04-09 Apaštališkuoju paraginiu *Gaudete et Exsultate* (Būkite linksmi ir džiūgaukite) dar kartą kviečia kiekvieną žmogų atsiliepti į pašaukimą šventumui. Išryškina penkias didelės meilės Dievui ir artimui apraiškas, kurias laiko itin svarbiais šventumo

³²⁶ pgl. Maceina A. 1973. Krikščionis pasaulyje. Čikaga: „Draugo“ spaustuvė, psl. 93-140, 247-248.

³²⁷ Jonas Paulius II. 1988. Apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici*, 15, 16.

³²⁸ Jonas Paulius II. 2001. Apaštališkasis laiškas *Novo Millennio Ineunte*, 31.

požymiais pasaulyje³²⁹: 1. ištvermingumas, kantrumas ir romumas³³⁰; 2. džiaugsmas ir humoro jausmas³³¹; 3. drąsa ir užsidegimas; 4. bendruomenė³³²; 5. nuolatinė malda³³³.

Visi žmonės, gyvendami bendruomenėje, yra civilinių teisinių santykių dalyviai (subjektai). Įgyvendindami savo teises bei vykdydami (atlikdami) pareigas, turi laikytis įstatymų, gerbti bendro gyvenimo taisykles ir geros moralės principus bei veikti sąžiningai, laikytis teisingumo³³⁴, protingumo³³⁵ ir sąžiningumo³³⁶ principų bei reikalavimų.³³⁷ Sandoriai ir sutartys, prieštaraujantys viešajai tvarkai ir moralei yra niekiniai ir negalioja.³³⁸ Civiliniai įstatymai įtvirtina bendro pobūdžio pareigą kiekvienam asmeniui laikytis tokio elgesio taisyklių, kad savo veiksmais (veikimu, neveikimu) nepadarytų kitam asmeniui žalos, bei atsakingo asmens pareigą visiškai atlyginti žalą, padarytą asmeniui, turtui, taip pat neturtinę žalą.³³⁹ Taip pat absoliuti dauguma žmonių yra darbo teisinių santykių dalyviai (subjektai). Darbas Bažnyčios mokyme laikomas esmine žmogiškosios egzistencijos dimensija, formuojančia žmogaus gyvenimą.³⁴⁰ Įgyvendindami savo teises ir vykdydami pareigas, darbdaviai ir darbuotojai privalo veikti sąžiningai, bendradarbiauti, nepiktnaudžiauti teise. Darbo teisių ir pareigų įgyvendinimas neturi pažeisti kitų asmenų teisių ir įstatymų saugomų interesų. Kiekviena iš šalių privalo vengti interesų konflikto ir siekti bendros darbdavio ir darbuotojo ar visų darbuotojų gerovės, darbo santykių darnaus vystymosi ir kitos darbo sutarties šalies teisėtų interesų gynimo.³⁴¹ Teisės doktrinoje ir teismų praktikoje išplėtotas protingo, apdairaus, rūpestingo žmogaus - gero tėvo (*lot. bonus pater familias*) elgesio standartas, pagal kurį asmens veiksmai vertinami jų atitikties nurodytiems standartams aspektu, o nukrypimas nuo šio standarto lemia asmens veiksmų neteisėtumą ir kaltės egzistavimą. Pripažįstama, kad asmens elgesys neatitinka atidaus ir rūpestingo asmens elgesio standarto, kai asmuo nėra tiek atidus ir rūpestingas, kiek esant analogiškoms aplinkybėms būtų galima protingai reikalauti iš apdairaus

³²⁹ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštaliskasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, pgl. 110-157.

³³⁰ Pasireiškia tvirtu rėmimu si Dievu, taikingumu, nuolankumu, vidine ramybe.

³³¹ Pasireiškia teigiama ir viltinga dvasia, gera nuotaika, pasitenkinimu sava būkle, dėkingumu.

³³² Šventėjimas yra bendruomeninis kelias.

³³³ Nuolatinis atvirumas transcendencijai, buvimas Dievo akivaizdoje visuose užsiėmimuose ir darbuose.

³³⁴ Teisingumas - tai universalus bendrasis teisės principas, reiškiantis moralinę žmogaus nuostatą ir kriterijų, pagal kurį vertinami visi asmenų poelgiai. Teisingumas ir neteisingumas nustatomi kitais moraliniais kriterijais – gėriu ir blogiu, lygybe ir nelygybe, žmoniškumu ir nežmoniškumu, protingumu ir neprotingumu, sąžiningumu ir nesąžiningumu ir t.t. Siekti teisingumo reiškia siekti protingos skirtingų interesų pusiausvyros. Teisingumas reikalauja atsižvelgti ne tik į kreditoriaus, bet ir į pagrįstus skolininko interesus, tai pat reikalauja, kad asmeniui skiriama sankcija būtų proporcinga jo padarytam teisės pažeidimui, kad asmeniui padaryta žala būtų atlyginta, kartu atsižvelgiant ir į žalą padariusio asmens turtinę padėtį bei žalos padarymo aplinkybes, teikti pirmumą silpnesnės šalies interesams (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. 2001. Vilnius: Justitia, psl. 75-76).

³³⁵ Protingumas – bendrais teisės principas, reikalaujantis, kad asmuo elgtųsi apdairiai, rūpestingai, atidžiai teisingai ir sąžiningai. Protingumas yra sąžiningumas objektyviuoju požiūriu, t.y. iš esmės reiškia moralinį imperatyvą: „Elkis su kitais taip, kaip pats norėtum, kad kiti elgtųsi su tavimi, ir nesielk taip, kaip nenorėtum, kad elgtųsi su tavimi. Protingumo kriterijus reiškia, kad asmens veiksmus konkrečioje situacijoje būtina vertinti pagal apdairaus, rūpestingo, atidaus, t.y. racionalaus, protingo, asmens (*bonus pater familias*) elgesio adekvačioje situacijoje etaloną. (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. 2001. Vilnius: Justitia, psl. 76).

³³⁶ Sąžiningumas (*bona fides*) – tai vertybinis žmogaus elgesio matas, nustatomas pagal du – objektyvųjį ir subjektyvųjį – kriterijus. Objektyviuoju požiūriu sąžiningumas – yra toks žmogaus elgesys, kuris atitinka protingumo ir teisingumo principų reikalavimus. Subjektyviuoju požiūriu sąžiningumas – nusako asmens psichikos būklę konkrečioje situacijoje. Nustatomas analizuojant, ar asmuo galėjo ką nors žinoti, daryti ar nedaryti, atsižvelgiant į jo amžių, išsimokslinimą, išprusimą, gyvenimo patirtį, faktines aplinkybes ir t.t. Kitaip tariant, subjektyvus sąžiningumas yra faktinis sąžiningumas. Sąžiningumas daugeliu atveju preziumuojamas (Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. 2001. Vilnius: Justitia, psl. 77-78).

³³⁷ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 1.2 str., 1.5 str., 1.137 str. 2 d., 6. 4 str.

³³⁸ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 1.8. str.

³³⁹ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas 6.263 str. 1 d., 2 d.

³⁴⁰ Jonas Paulius II. 1981. Enciklika *Laborem Exercens*, 1, 24-27.

³⁴¹ Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas 24 str.

asmens.³⁴² *Bonus pater familias* yra institutas XI – XII a. atgimusios romėnų teisės (*ius comune*), kodifikuotos VI a. Bizantijos imperatoriaus Justiniano (*Corpus iuris civilis*), ir įtakojusios kanonų teisės ir viso pasaulio teisės sistemų raidą bei tapusios didelės kontinentinės Europos dalies fundamentalia teise.³⁴³

Pagrindiniai socialinius teisinius santykius reguliuojantys teisiniai principai – teisingumas (*lot. iustitia*), humaniškumas, žmogiškumas, palankumas (*lot. humanitas*), lygybė (*lot. aequitas*), tikėjimas, pasitikėjimas (*lot. fides*), garbingumas, sąžiningumas, dorumas (*lot. honestas*) atskleidžia teisės ir krikščioniškos etikos vienovę. Šie principai visiškai atitinka Dekalogo reikalavimus, didįjį įsakymą mylėti artimą, kaip save, ir aukso taisyklę (Mt 7, 12): „Tad visa, ko norite, kad jums darytų žmonės, ir jūs patys jiems darykite, ne tai yra Įstatymas ir Pranašai.“ Dekalogas iš esmės yra kodifikuotas pasaulietiniuose teisės aktuose. Teisė jokių būdu negalioja visoms dorovės sritims, t.y. nei dievobaimingumui, nei skaistybei, nei savimeilei ar artimo meilei. Žmogiškas įstatymas, kaip moko Tomas Akvinietis, skirtas didžiulei miniai, kuri dėl savo didumo tiesiog negali būti „tobulai dorovinga“. Todėl žmogiškas įstatymas draudžia ne visas ydas, bet tik didesnes, kurių išvengti sugeba dauguma žmonių, pirmiausia tuos nusižengimus, kurių neuždraudus negali egzistuoti žmonių visuomenė.³⁴⁴ Taigi tai, kas pasaulietiška (*profanum*), nėra priešinga tam, kas šventa (*sacrum*). Nors pasaulietiniuose teisės aktuose nėra žodžių *šventas*, *šventumas*, tačiau įtvirtinti principai įpareigoja gerbti žmogaus orumą ir prigimtines teises, kreipia siekti taikos, susiklausymo, supratimo, pagarbos kitam, t.y. kreipia link tobulumo. Teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas laikytis Dievo įsakymų, gyventi palaiminimais ir siekti šventumo pasaulyje. Tai liudija šventųjų pasauliečių pavyzdžiai.

3.7. Šventumas - Dievo malonės ir žmogaus valios dialektika

Jėzus prabilo: „<...>Štai aš esu su jumis per visas dienas iki pasaulio pabaigos“ (Mt 28, 20). „Kas pasilieka manyje ir aš jame, tas duoda daug vaisių, nuo manęs atsiskyrę, jūs negalite nieko nuveikti“ (Jn 15, 5).

Aš visa galiu tame (*Kristuje*), kuris mane stiprina (Fil 4, 13).

„Argi nežinote, kad jūs esate Dievo šventovė ir jumyse gyvena Dievo Dvasia?“ (1 Kor 3, 16).

Dievas yra šventas ir visa pašventina. Juk šventintojas ir šventinamieji – visi kyla iš vieno (Žyd 2, 11). Pirmaisiais amžiais visi krikščionys buvo vadinami šventaisiais, taip į juos kreipdavosi laiškuose apaštalai (pvz. Žyd 3, 1). Kiekvienas krikščionis yra pašauktas į šventumą ir vienybę su Kristumi per Dievo įsakymų laikymąsi. Tas, kuris iš tikrųjų myli tobuliau, bus arčiau Dievo, ar jis bus pasaulietis, ar ne. Tiek pasauliečiai, tiek vienuoliai turi gyventi labai pozityvų ir konstruktyvų

³⁴² Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartys civilinėse bylose Nr. 3K-7-430/2013, Nr. e3K-3-99-701/2017, Nr. e3K-3-393-916/2019 ir kt. Teisės portalas Infolex [žiūrėta 2020-03-15/20]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp>>.

³⁴³ Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. 1999. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia, psl. 27-28, 30.

³⁴⁴ Hoffner J. 1996. Krikščioniškasis socialinis mokymas. Vilnius: Aidai, psl. 56.

krikščionišką dorybės gyvenimą.³⁴⁵ Žmogaus kelionė šiame pasaulyje – tai kelias į šventumą. Šventumas – ne atsitiktinumas, šventumas yra pasirinkimas. Šventumas yra malonė ir valia: malonė duota Dievo, žmogui reikia panaudoti savo valią. „Jūs esate galimai šventi, pasistenkite tokie būti iš tiesų“.³⁴⁶ Malonė yra Dievo palankumas, neužsitarnaujamai teikiama pagalba, kad atsilieptume į Jo pašaukimą, ir pašventinimo šaltinis.³⁴⁷ Malonė (lot. *Gratia*) yra pats Dievas: Jo artumas, geranoriškumas, draugystė, dovana. Malonė – tai ir Dievo, kuris atiduoda save kūrinijoje (*Gratia creatoris*), išganymo istorijoje (*Gratia Christi*), pašventinant ir sutaikant žmogų su pačiu savimi, artimu, Viešpačiu (*Gratia Spiritu Sancti*), veikimas. Tai „nesukurta“ realybė (*Gratia increata*), todėl Dievo dovanojama veltui. Malonės dėka esame pašaukti šventumui.³⁴⁸

Vatikano II susirinkimas aiškiai pabrėžė, kad visi tikintieji, kad ir kokia būtų jų padėtis ir luomas, Viešpaties pašaukiami, kiekvienas savo keliu, siekti tobulybės to šventumo, kurio tobulas yra Tėvas.³⁴⁹ Kiekvieną Dievas kviečia skirtingai, priklausomai nuo kiekvieno gyvenimo istorijos, nuo esamos situacijos ir nuo neišmatuojamos Jo išminties. Tačiau „vienas yra visų šventumas: kad žmonės, Dievo Dvasios veikiami ir Tėvo balsui paklusdami, garbindami Dievą Tėvą dvasia ir tiesa, sektų neturtingu, nusižeminusiu ir kryžių nešančiu Kristumi ir nusipelnytų būti jo garbės dalininkais. Ir kiekvienas turi eiti į priekį pagal savo dovanas ir malones, vadovaudamasis gyvu tikėjimu, žadinančiu viltį ir veikiančiu per meilę“.³⁵⁰

Žmogus, prieš įstengdamas tapti šventas, visų pirma turi būti žmogumi su visu esamos padėties žmogiškumu ir trapumu. Visi šventieji buvo tobulai žmogiški ir jų šventumas praturtina ir pagilina jų žmogiškumą. Taip pat ir Švenčiausias iš visų šventųjų, Įsikūnijęs Žodis, Jėzus Kristus, buvo giliausias ir tobuliausias kada nors gyvenęs žemėje žmogus. Žmogiškoji prigimtis jame buvo tobula ir kartu visiškai kaip mūsų – trapi ir kenčianti – visame kūne, išskyrus nuodėmę. Privalome stengtis būti taip tobulai žmogiški kaip Jis, kad Jis galėtų suvienyti mus su savo dieviška būtimi ir dalytis su mumis savo dangiškojo Tėvo sūnyste. Taigi šventumas nėra buvimas mažiau žmogišku nei kiti žmonės, bet labiau žmogišku. Tai reiškia didesnę sugebėjimą rūpintis, kentėti, suprasti, užjausti, taip pat ir juokauti, džiaugtis, įvertinti gerus ir gražius gyvenimo dalykus. Tik reikia būti atsargiais, nesupainioti tikrai žmogiškų vertybių su vargu ar žmogiškomis vertybėmis, kurios priimtinos pakrikusioje visuomenėje. Tikras šventasis nėra tas, kuris įsitikinęs, kad jis šventas, bet kuris supranta, kad vienas Dievas yra šventas. Šventasis ieško ne savo, bet Dievo garbės, ir trokšta būti vien dieviškos valios įrankiu, kad Dievas būtų pašlovintas visur.³⁵¹

³⁴⁵ Merton Th. 1997. Gyvenimas ir šventumas. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 31.

³⁴⁶ Skandar H. 2018. Šventojo Sarbelijaus žodžiai. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 88.

³⁴⁷ Katalikų Bažnyčios katekizmas, 1996, 1999.

³⁴⁸ Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: KU, psl. 10,19.

³⁴⁹ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 11.

³⁵⁰ Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium*, 1964, 41.

³⁵¹ Merton Th. 1997. Gyvenimas ir šventumas. Vilnius Katalikų pasaulio leidiniai, pgl. psl. 40-45.

Tiesos kupina meilė (*caritas in veritate*), iš kurios kyla autentiškas žmogaus ir visuomenės vystymasis, yra ne žmogaus pastangų vaisius, bet dovanota.³⁵² Šventumas pasiekiamas per Dievo malonę. Malonė – tai Dievo buvimas ir veikimas mumyse. Tai Šventoji Dvasia, gyvenanti ir veikianti mumyse (Rom 8, 9). Kad Dievo malonė veiktų reikia žmogaus laisvo apsisprendimo ir laisvo valios akto, ištarti *Taip*. Kaip Marija, angelui apreiškus apie Dievo Sūnaus įsikūnijimą, nuolankiai priėmė Dievo valią: „Štai aš Viešpaties tarnaitė, tebūna man, kaip tu pasakei“ (Lk 1, 28-38). Ir kaip daugybė šventųjų altorių garbėje bei nežinomų.

Žmogaus dialoge su Dievu, ir Senajame Testamente, ir Naujajame Testamente, nors skirtingai, sumišusi baimė su meile. Tai atitinka du elementarius būdus, kaip žmogus išgyvena šventumą: kaip gąsdinančią ir stulbinančią paslaptį (*mysterium tremendum et fascinans*).³⁵³

Šventasis Tėvas Popiežius Pranciškus ragina neprarasti drąsos reginti, regis, nepasiekiamus šventumo pavyzdžius. Taip pat perspėja, kad tai liudijimai, kurie padeda skatinti bei motyvuoti, bet nėra skirti kopijuoti, nes kopijavimas gali atitolinti nuo Viešpaties kiekvienam numatyto vienintelio ir savito kelio. Svarbu tai, kad kiekvienas tikintysis išvelgtų savo kelią ir išgautų iš savęs geriausią, ką Viešpats asmeniškai į jį įdėjo. Šventasis Tėvas taip pat ragina nebijoti šventumo, nes jis neatims nė lašo veiklumo, gyvumo ir džiaugsmo. Kaip tik priešingai, žmogus taps toks, apie kokį kurdamas galvojo Tėvas, ir ištikimas pats sau. Priklausymas nuo Jo išlaisvina žmogų iš vergijos ir įgalina suvokti savo kilnumą. Šventumas nedaro jo mažiau žmogiško: jis yra žmogaus silpnumo susitikimas su malonės jėga.³⁵⁴

Dievo kvietimui tinkamas atsakas yra tikėjimas. Tikėjimas pirmiausia yra asmenišką žmogaus ryšys su Dievu ir nuo to neatskiriamas laisvas pritarimas visai Dievo apreikštai tiesai. Tikėti įmanoma tik veikiant Dievo malonei ir vidinei Šventosios Dvasios pagalbai. Taip pat tikėjimas yra tikrai žmogiškas veiksmas. Tikėjimu žmogaus protas ir valia bendradarbiauja su Dievo malone.³⁵⁵ Taigi tikėjimas yra Dievo dovana ir malonė. Tikėjimas veda į šventumą.³⁵⁶

Vatikano II susirinkimas, priimdamas Tikėjimo laisvės deklaraciją *Dignitatis Humanae*, priminė labai dažnai užmirštamą tiesą, kad Bažnyčia yra nusidėjėlių bendruomenė, kurios šventumas išauga ne iš narių nuopelnų, bet iš atvirumo Dievo malonei. Bažnyčia triumfuoja ne primesdama savo galią kitiems, bet tapdama tokia nuolanki ir ištikima Viešpačiui, jog tampa gydančiu ir gelbstinčiu Jo ženklų.³⁵⁷

Iš tiesų, kad „taptų“ Dievo paveikslu, žmogus (Bažnyčios bendruomenės narys) turi veikliai prisidėti prie savo perkeitimo į Sūnaus (Kol 3, 10) atvaizdą. Remiantis modeliu, pirmąkart nubrėžtu Sūnaus. Kaip Kristus apreiškė savo viešpatystę nuodėmei ir mirčiai savo kančia ir prisikėlimu, taip

³⁵² Benediktas XVI. 2009. *Caritas in Veritate*, 67, 79.

³⁵³ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 31.

³⁵⁴ Šventasis Tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate*, pgl. 32-34.

³⁵⁵ pgl. Katalikų Bažnyčios katekizmą, 154 - 155.

³⁵⁶ Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. II dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 116.

³⁵⁷ Navickas A. Religijos laisvė ir žmogaus orumas. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-12-07-religijos-laisve-ir-zmogaus-orumas/138217>>.

ir žmogus įgyja viešpatystę per Kristų Šventojoje Dvasioje ne tik žemei bei gyvūnų karalijai (kaip teigiama Senajame Testamente), bet pirmiausia nuodėmei ir mirčiai.³⁵⁸ Toks perkeitimas į Kristaus paveikslą vyksta per sakramentus, pirmiausia kaip apšvietimo Kristaus žinia (2 Kor 3, 18–4, 6) ir krikšto (1 Kor 12, 13) šviesa poveikis. Bendrystė su Kristumi randasi iš tikėjimo į jį ir krikšto, per kurį Kristuje mirštama senajam žmogui (Gal 3, 26–28) ir apsivelkama naujuoju žmogumi (Gal 3, 27; Rom 13, 14). Atgaila, Eucharistija ir kiti sakramentai mus sutvirtina bei stiprina, esmingai perkeisdami pagal Kristaus kančios, mirties ir prisikėlimo pavyzdį. Sukurti pagal Dievo paveikslą ir Šventosios Dvasios galia, veikiančia per sakramentus, patobulinti pagal Kristaus paveikslą esame Tėvo paimami į meilės glėbį.³⁵⁹ Sakramentai ir jų praktikavimas žmogaus nepadaro tobulu, o tik suteikia malonę tobulumui siekti.

Svarbu pažymėti, kad šventumas nėra formalus moralės normų laikymasis, prisitaikymas prie to, kas laikoma gėriu ir pamaldumu religinėje bendruomenėje, tai ne išoriniai pamaldumo požymiai, nors jų ir negalima automatiškai atmesti kaip fariziejiškumo. Šis asmeninis pašaukimas negali būti rastas jokioje bendroje moralinės ir dvasinės teologijos knygoje. Jį galima pajusti per asmeninę ištikimybę Šventosios Dvasios įkvėpimams. Todėl šventas žmogus yra tas, kuris vadovaujasi Dievo buvimu ir veikimu ir įgyvendina savo asmeninį pašaukimą.³⁶⁰

Tam, kad pažintume ir vykdytume moralę iš prigimties, reikia dieviškos pagalbos (malonės), nes mūsų moralės žinios ir elgesys yra labai iškraipyti. Protas taip pat kenčia nuo nuodėmės padarinių. Instrumentas, kuriuo pažįstame moralę – sąžinė, - yra Dievo balsas mūsų sielose, tačiau sąžinė taip pat yra puolusios žmogaus prigimties dalis. Kristus yra ne tik kulminacija, bet ir moralės pamatas.³⁶¹ Jis sako: „niekas nenuveina pas tėvą kitaip, kaip tik per mane“ (Jn 14, 6), „nuo manęs atsiskyrę jūs negalite nieko nuveikti“ (Jn 15, 5). O Dvasia reikalinga, kad pažintume Jėzų. „Ir nė vienas negali ištarti: „Jėzus yra Viešpats“, jei Šventoji Dvasia nepaskatina“ (1 Kor 12, 3). Tėvas yra Viešpats virš mūsų, Sūnus yra Dievas šalia mūsų, Dvasia yra Dievas mumyse. Reikalinga visos Trejybės malonė, nes turime pasinerti ir būti pakrikštyti Dievo malonėje ir iš vidaus, ir iš išorės.³⁶² Tobulumas pasiekiamas ne savo žmogiškomis pastangomis, bet žmogui sekant Jėzumi, per malda, sakramentus ir gailestingumo darbus, atveriant širdį ir leidžiantis Šventajai Dvasiai jį keisti.

Apie tai kalba Šv. Augustinas maldoje Šventajai Dvasiai:

Alsuok many, Šventoji Dvasia, kad aš mąstyčiau, kas šventa.
Uždek mane, Šventoji Dvasia, kad aš daryčiau, kas šventa.
Patrauk mane, Šventoji Dvasia, kad aš mylėčiau, kas šventa.
Paremk mane, Šventoji Dvasia, kad aš vis skleisčiau, kas šventa.
Globok mane, Šventoji Dvasia, kad neprarasčiau, kas šventa. Amen.

Dievo malonė veikia tik esant žmogaus laisvos valios apsisprendimui.

³⁵⁸ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 12.

³⁵⁹ Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. Bendrystė ir tarnystė. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. 2005, 13.

³⁶⁰ Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius: Katalikų pasaulis, psl. 353.

³⁶¹ Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, pgl. psl. 228-230.

³⁶² Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai, psl. 230.

Apibendrinant, žmogaus kaip *imago Dei* pirmapradė būseną buvo šventumas ir teisumas. Todėl galima teigti kad žmogus buvo sukurtas šventas ir šventumui. Pirmapradė žmogaus būseną prarasta dėl nuodėmės. Tačiau asmens šventumo sunaikinti neįmanoma, nes pašaukimas bendrauti su Dievu, t.y. šventumui, įrašytas žmogaus širdyje kaip pagrindinė asmenybės sklaidos kryptis. Pašaukimas į šventumą yra vienas esminių *imago Dei* aspektų. Jame glūdi svarbiausias žmogaus orumo pagrindas. Dievo ir žmogaus istorija prasideda Sukūrimu, kuris yra Sandora, paženklinta Šabu – kvietimu ilsėtis Dievo palaiminime ir šventume. Dievas nupuolusio žmogaus neapleido ir nuolat įvairiais būdais vedė ir veda per sandoras žmogų bei visą šventą tautą, išaugusią į Visuotinę Bažnyčią. Senosios (Senojo Testamento) sandoros sudarytos per tarpininkus - išrinktus, teisius ir malonę Dievo akyse radusius žmones – Nojų, Abraomą, Možę, Dovydą. Naujoji Sandora sudaryta per įsikūnijusį Žodį - žmogumi tapusį Dievo Sūnų Jėzų Kristų - pasaulio Atpirkėją, kuriame atsiskleidžia žmogaus slėpinys. Sandoros atsiskleidžia daug kartų šventos tautos istorijoje pasikartojantį modelį, kuris kartojasi ir kiekvieno žmogaus gyvenime: sukūrimas – nuopuolis – atstatymas. Dievo tikslas – suvienyti nuodėmės, puikybės, neteisybės ir smurto suskaidytą žmoniją ir visus su Juo sutaisyti, grąžinti į teisingą, pirmąją teisumo ir šventumo santykį. Dievo ir žmonių sandoros yra pagrindiniai išganymo istorijos elementai ir pašaukimo į šventumą forma. Jėzus parodė švento ir Dievui patinkančio gyvenimo pagal Meilės įsakymą pavyzdį. Savo mirtimi ant kryžiaus kaip Velykų avinėlio auka atpirko ir išlaisvino žmones iš nuodėmės, kaip Naujosios Sandoros auka grąžino žmonėms bendrystę su Dievu. Prisikėlimu atvėrė kelią į naują gyvenimą, grąžinantį žmones į Dievo malonę. Kristuje ir per Kristų žmogus įgijo pilną supratimą savo garbingumo, išaukštinimo, paties žmogiškumo transcendentinės vertės, savo egzistencinės prasmės. Žmogus kaip *imago Dei* atbaigiamas (atkuriamas) kaip *imago Christi*. Perkeitimas į Kristaus paveikslą vyksta per Naujosios Sandoros sakramentus. Žmogus, turintis *imago Dei* orumą, turi neginčytiną teisę siekti šio panašėjimo šventumo aspektu. Dekalogas – Dešimt Dievo įsakymų, duotų Izraelio tautai per Možę, Naujosios Sandoros tarpininko Jėzaus patvirtintas ir įgyvendintas, yra visuotinai pripažįstamas kiekvieno žmogaus gyvenimo kelias, tiesiogiai ir kodifikuotas reguliuoja žmonių tarpusavio socialinius santykius, atsiskleidžia tikrąją žmogaus prigimtį ir parodo joje slypinčias esmines žmogaus pareigas bei netiesiogiai pagrindines žmogus teises. Kalno pamokslo palaiminimai yra tikėjimo kelias, vedantis į laimę – pirmąją šventumą ir teisumą, gyvenat Meilės įsakymu. Pašaukimas į šventumą yra visuotinis – skirtas visiems ir visose kasdieniauose darbuose bei užsiėmimuose, kiekvienam savo keliu. Žmogaus kelionė šiame pasaulyje – tai kelias į šventumą. Šventumas yra nebejotina žmogaus prigimtinė teisė, tuo pačiu ir pareiga, įgyvendinama / vykdoma per Dievo malonę ir žmogaus valią – sąmoningą pasirinkimą sekti kryžiu nešančiu Kristumi ir gyventi tikėjimu bei meile. Tai priskiria kiekvienam asmeniui orumą.

IŠVADOS

1. Krikščioniškos antropologijos požiūriu, žmogaus asmuo yra sukurtas pagal Dievo paveikslą ir panašumą (*imago Dei*), pašauktas bendrystei su Dievu ir meilei kaip įsikūnijusi dvasia. Dievo paveikslo (ontologinės žymės - *imago*) žmoguje neįmanoma sugriauti, o panašumo (moralinio žymens - *similitudo*) galima netekti nusidedant. Dievo paveikslas apima visus žmones ir visą kiekvieno žmogaus gyvenimą – profesinę, kūrybinę veiklą, tarnystę, šeimą, asmenybę, ir išlieka netgi nusidedant. Iš čia kyla esminis žmogaus pašaukimas į tobulumą ir šventumą – bendravimą su Dievu ir panašėjimą į Jį. *Imago Dei* yra žmogaus pamatinis nukreiptumas į Dievą, atskleidžiantis pašaukimo esmę bei sudarantis žmogaus orumo pagrindą. Taip pat tai yra ir atsakomybės – pareigos įgyvendinti Dievo valią – pagrindas.

2. Dievas yra šventas, todėl žmogaus kaip *imago Dei* pirmąją būseną buvo šventumas ir teisumas. Nors ši būseną dėl nuodėmės prarasta, pašaukimas šventumui įrašytas žmogaus širdyje kaip pagrindinė asmenybės sklaidos kryptis. Vienintelė teisinga žmogaus vystymosi kryptis - Dievop, įgyti ir išsaugoti panašumą į Dievą. Pašaukimas į šventumą yra pirminis, visuotinis ir pagrindinis kiekvieno žmogaus pašaukimas.

3. Iš pašaukimo iš šventumą kyla išskirtinis žmogaus orumas ir prigimtinės teisės. Krikščioniškuoju požiūriu visiems žmonėms būdingas orumas yra transcendentinė vertybė, kuri apima žmogaus esmę, kildinama iš biblinės tradicijos ir remiasi žmogaus kaip *imago Dei* prigimtimi. Pasaulietiniu požiūriu orumas kildinamas iš žmogaus kaip tokio vertingumo ir apibrėžiamas moralinės sąmonės sąvoka. Abiem atvejais visų žmonių orumas, pasireiškiantis laisve ir atsakomybe, yra lygus ir atskleidžia prigimtinę kiekvieno žmogaus vertę ir didybę.

4. Žmogaus teisės kyla iš žmogaus asmeniui būdingų orumo bei vertės. Žmogaus orumas yra prigimtinių neatimamų žmogaus teisių (į gyvybę, laisvę, saugumą ir kt.), kurias įtvirtina bei saugo ir gina tarptautiniai ir nacionaliniai teisės aktai, pagrindas. Prigimtinė teisės doktrina žvelgia į žmogaus teises kaip į teises, kurių ištakos – Dievas. Prigimtinė teisė yra pagrįsta amžinuoju Kūrėjo įstatymu ir įpareigota sąžinės. Pozityvioji teisės doktrina žvelgia į žmogaus teises kaip į valstybės nustatytas įstatymuose ar kituose teisės aktuose. Pozityvios teisėkūros būtinybė išplaukia iš prigimtinės teisės, kuri įstatymų leidėją įpareigoja kurti visuotinę gerovę skatinančius įstatymus, o piliečius – įstatymams paklusti. Pozityvioji teisė yra žmogaus nuopuolio ir atsiskyrimo nuo Dievo, t.y. pirmąją šventumo ir teismo būsenos praradimo, rezultatas. Pagarba žmogaus prigimtinėms teisėms yra taikos pasaulyje garantas, o nepagarba – nesantaikos, išnaudojimo ir blogio, t.y. atskirties nuo Dievo, priežastis.

5. Prigimtinės ir pozityviosios teisės požiūriais, orumas neliečiamas, jo negalima apriboti, pašalinti ar atšaukti, žmogus negali iš savęs jo atimti. Žmogaus orumas bei iš jo kylančios prigimtinės teisės išlieka, net jei jis suklysta, nusikalsta, nupuola. Tiek krikščionišku, tiek pasaulietiniu požiūriais, socialiniame teisiniame kontekste akcentuotina žmogaus teisių ir pareigų vienovė – t.y. neįmanomas visapusiškas teisių įgyvendinimas, nevykdant jas atitinkančių pareigų, ir nėra pareigų be teisių. Asmens teisių ir pareigų santykis gali būti apibrėžiamas kaip tam tikra konkrečios asmens teisės įgyvendinimo riba.

6. Socialinio Bažnyčios mokymo tradicijoje per daugiau kaip šimtą metų, atliepiančią aktualius to laikmečio įvykius bei jų sąlygotus socialinius iššūkius, išplėtoti ir išsamiai atskleisti žmogaus orumo ir kilnumo, laisvės, pagarbos žmogaus gyvybei, dalyvavimo, neatlyginamumo, pagalbos vargšams, solidarumo, subsidiarumo, socialinio teisingumo, kūrinijos globos ir bendrojo gėrio principai, kurie kyla iš pačios žmogaus kaip *imago Dei* prigimties ir orientuoja į transcendentinį žmogaus pašaukimą – šventumą. Šie principai ne tik evangeliniai, bet bendražmogiški, aktualūs visos visuomenės socialiniame ir teisiniame kontekste, vedantys į orų ir šventą gyvenimą.

7. Pašaukimo į šventumą forma bei pagrindiniai išganymo istorijos elementai yra Dievo ir žmonių sandoros, per kurias nuo pat Sukūrimo ir po nuopuolio Dievas laimino ir įvairiais būdais vedė žmogų bei išrinktąją tautą, istorijos tėkmėje išaugusią į Visuotinę Bažnyčią, į šventumą, t.y. – į Save. Senojo Testamento sandoros sudarytos per teisius ir malonę Dievo akyse radusius žmones – Nojų, Abraomą, Mozę, Dovydą. Naujoji Sandora sudaryta per įsikūnijusį Žodį - žmogumi tapusį Dievo Sūnų Jėzų Kristų - pasaulio Atpirkėją, kuris yra *imago Dei* ir kuriame atsiskleidžia žmogaus slėpinys. Sandoros atskleidžia daug kartų šventos tautos istorijoje pasikartojantį modelį, kuris kartojasi ir kiekvieno žmogaus gyvenime: sukūrimas – nuopuolis – atstatymas. Dievo tikslas – suvienyti nuodėmės, puikybės, neteisybės ir smurto suskaldytą žmoniją ir visa su Juo sutaisyti, grąžinti į pirmąją teisumo ir šventumo santykį.

8. Pašaukimas į šventumą yra kristocentriškas. Jėzus Kristus parodė švento ir Dievui patinkančio gyvenimo pagal Meilės įsakymą pavyzdį. Jis savo mirtimi ant kryžiaus ir prisikėlimu iš mirties atpirko ir išlaisvino žmones iš nuodėmės, per Naująją Sandorą grąžino žmonėms bendrystę su Dievu, atvėrė kelią į naują gyvenimą Dievo malonėje. Kristuje ir per Kristų žmogus įgijo savo garbingumo, išaukštinimo, žmogiškumo transcendentinės vertės ir egzistencinės prasmės supratimą. Jėzus yra kelias į šventumą ir išganymą. Žmogus kaip *imago Dei* atbaigiamas (atkuriamas) kaip *imago Christi*. Perkeitimas į Kristaus paveikslą vyksta per Naujosios Sandoros sakramentus, kurie įgalina žmogų suvokti savo kilnumą ir orumą, atliepti į pašaukimą šventumui.

9. Dekalogas (Dešimt Dievo įsakymų) – tai moralinis imperatyvas, duotas Izraelio tautai per Možę, Naujosios Sendoros tarpininko Jėzaus patvirtintas ir įgyvendintas, atskleidžia tikrąją žmogaus prigimtį ir parodo iš jos kylančias žmogaus teises ir pareigas. Dekalogas iš esmės yra kodifikuotas pasaulietiniuose teisės aktuose. Pagrindiniai socialinius teisinius santykius reguliuojantys pasaulietinės teisės principai (teisingumas, humaniškumas, protingumas, sąžiningumas) įpareigoja gerbti žmogaus orumą ir prigimtines teises, kreipia siekti taikos, supratimo, kreipia link tobulumo, kas atitinka Dekalogo reikalavimus bei atskleidžia teisės ir krikščioniškos etikos vienovę. Galima teigti, kad Dekalogas yra žmogaus orumą ir teises vienijantis pagrindas, o teisinis reglamentavimas sudaro prielaidas laikytis Dievo įsakymų ir siekti šventumo pasaulyje. Tačiau pasaulietinė teisė nereglementuoja visų dorovės sričių.

10. Pašaukimui į šventumą įgyvendinti reikalingi išimtinai į doros sritį patenkantys tikėjimas ir meilė. Meilė yra didžiausia dieviška dorybė ir Dievo dovana, visko pradžia ir priežastis. Meilė Dievui ir meilė artimui yra betarpiškai susijusios, viena per kitą atsiskleidžia. Gyvenimui pagal Meilės įsakymą reikalingas žmogaus valingas apsisprendimas ir savęs pašventimas, atidavimas, pa(si)aukojimas, reikalaujantis pastangų, sakramentinių malonių praktikavimo ir dvasinių pratybų. Meilė yra esminė šventėjimo sąlyga, o Kalno pamokslo palaiminimai yra tikėjimo ir Meilės įsakymo įgyvendinimo kelias, vedantis į laimę – pirmąpradį šventumą ir teisumą.

11. Žmogaus kelionė šiame pasaulyje – tai kelias į šventumą. Šventumas yra žmogaus prigimtinė teisė, pagal universalų teisių ir pareigų vienovės principą - taip pat ir pareiga, įgyvendinama / vykdoma per Dievo malonę ir žmogaus valią – sąmoningą pasirinkimą laikytis Dievo įsakymų, sekti Kristumi ir gyventi tikėjimu bei meile. Tik per meilės ir gailestingumo darbus galima atskleisti Dievo paveikslą savyje ir leisti jam atsiskleisti kitame žmoguje, parodyti deramą pagarbą asmens orumui bei iš jo kylančioms teisėms, augti ir bręsti dvasia, atliepiant į esminį žmogaus Sukūrimo sandoros metu įdiegtą pašaukimą šventumui, kuris atsiskleidžia Naujojoje Sandoroje kvietimu sekti Kristumi. Šventėjimas vyksta per Dievo malonę, kuri veikia tik esant žmogaus laisvos valios apsisprendimui.

LITERATŪRA

1. Augustinas Aurelijus. Išpažinimai (*Confessiones*). Vertė Eugenija Ulčinaitė, Vaidilė Stalioraitytė. Vilnius: Hurbis, 2019.
2. Bažnyčios socialinio mokymo terminų žodynas. Navickas A., Kėvalas K. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <https://www.katalikai.lt/index.php?id=359#_z>
3. Benediktas XVI. 2005. Enciklika *Deus Caritas est* apie krikščioniškąją meilę. 2005-12-25. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/deus-caritas-est.html>.
4. Benediktas XVI. 2009. Enciklika *Caritas in veritate* apie visapusišką žmogaus vystymąsi meilėje ir tiesoje. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
5. Birmontienė T., Jarašiūnas E., Maksimaitis M. ir kt. 2002. Lietuvos konstitucinė teisė. Vilnius: Lietuvos teisės universitetas.
6. Borutienė D., Žemaitienė R. 1999. Gyvenimas ir šventė. Kaunas: Lietuvos katechetikos centro leidykla.
7. Brazys P. 1961. Enciklikos „Mater et Magistra“ mintys ir bruožai. Aidai, Nr. 8. [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga internete: <http://www.aidai.eu/index.php?view=article&catid=222%3A196108&id=3154%3Afi&option=com_content&Itemid=257>.
8. Buika M. 2014. Šventasis Jonas XXIII – taikos šauklys. Kristus ir pasaulis. „XXI amžiaus“ priedas apie pasaulio krikščionis, 2014 m. gegužės 3 d., Nr. 2 (52). [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga internete: <http://www.xxiamzius.lt/archyvas/priedai/kristus/20140503/kristus_05.html>
9. Cavins J. 1997. The great adventure. A journey through the Bible. Supplement guide. Spiritual Growth & Discovery. St. Joseph Communications, inc.
10. Dementavičius J. 2017. Slegiantis orumas. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta: 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2017-07-11-slegiantis-orumas/161496>>.
11. Escriva de Balaguer J. 1996. Kelias. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
12. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija (iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir 14, su Pirmuoju Protokolu ir papildomais protokolais Nr. 4, 6, 7, 12, 13 ir 16. [žiūrėta 2018-12-07] Prieiga per internetą: <https://www.echr.coe.int/Documents/Convention_LIT.pdf>.
13. Gaillardetz R. R., Clifford C. E. 2013. Raktas į Vatikano II Susirinkimo mokymą. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
14. Gudaitytė B. 2004. Juozas Eretas apie mokytojo Eckharto mistinį mokymą. Lietuvių katalikų mokslo akademijos metraštis. T. 25. Vilnius, psl. 97-116. [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga internete: <https://www.lkma.lt/site/archive/metraštis/XXV/lkma-metraštis_t25_p097-116_Gudaityte.pdf>.
15. Hahn S. 2015. Tėvas, kuris tesi pažadus. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
16. Hoffner J. 1996. Krikščioniškasis socialinis mokymas. Vilnius: Aidai.
17. II Vatikano Susirinkimas. 1965. Pastoracinė Konstitucija apie Bažnyčią šiuolaikiniame pasaulyje *Gaudium Et Spes* (1965-12-07). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/gaudium-et-spes.html>.
18. II Vatikano Susirinkimas. 1965. Tikėjimo laisvės deklaracija *Dignitatis Humanae* (1965-12-07). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <https://eis.katalikai.lt/vb/susirinkimai/vatikano_ii/deklaracijos/dignitatis-humanae>.
19. II Vatikano Susirinkimas. Dogminė konstitucija apie bažnyčią *Lumen Gentium* (1964-11-21). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/vatikano_2s/lumen-gentium.html>.
20. II Vatikano susirinkimo nutarimai. 1994. Kaunas: Fortūna.
21. Jonas Paulius II. 1979. Enciklika *Redemptor Hominis* (1979-03-04). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/redemptor-hominis.html>.
22. Jonas Paulius II. 1981. Apaštališkasis paraginimas *Familiaris Consortio* dėl krikščioniškos šeimos uždavinių šiuolaikiniame pasaulyje (1981-11-22). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2019-05-10]. Prieiga per internetą: <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1981-11-22_familiaris-consortio>.
23. Jonas Paulius II. 1981. Enciklika *Laborem exercens* apie žmogaus darbą (1981-09-13). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/laborem-exercens.html>.
24. Jonas Paulius II. 1987. Enciklika *Sollicitudo Rei Socialis* apie rūpestį socialinėmis problemomis (1987-12-30). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/sollicitudo-rei-socialis.html>.
25. Jonas Paulius II. 199-05-01. Enciklika *Centesimus Annus* 100-osioms *Rerum novarum* metinėms (1991-05-01). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/enciklikos/centesimus-annus>.
26. Jonas Paulius II. 1993. Enciklika *Veritatis splendor* kai kuriais pagrindiniais Bažnyčios moralinio mokymo klausimais (1993-08-06). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03] Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/enciklikos/veritatis-splendor.html>.

27. Jonas Paulius II. 1998. Posinodinis apaštališkasis paraginimas *Christifideles Laici* dėl pasauliečių pašaukimo ir misijos Bažnyčioje ir pasaulyje dvidešimt metų praėjus po Vatikano II Susirinkimo (1988-12-30). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-15]. Prieiga per internetą: <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/jonas_paulius_ii/ap-paraginimai/1988-12-30_christifideles-laici>.
28. Jonas Paulius II. 1999. Laiškas Pasaulinės taikos dienos (1999 m. sausio mėn. 1 d.) proga. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01] Prieiga per internetą: <<https://www.baznycioszinios.lt/old/bz9824/824pop.html>>.
29. Jonas Paulius II. 2001. Apaštališkasis laiškas *Novo Millennio Ineunte* vyskupams, dvasininkams ir tikintiesiems didžiojo 2000 metų jubiliejaus pabaigos proga (2001-01-06). Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.lcn.lt/b_dokumentai/ap_laiskai/novo-millennio-ineunte.html>.
30. Jonas Paulius II. Mano maldos. Sudarė Santino Sparta, vertė Meškėnas R. Kaunas: Dialogo kultūros institutas, 2006.
31. Juškienė V. 2012. Gailestingumo raiška krikščioniškajame ugdyme. 2012 Soter Nr. 41 (69) [žiūrėta 2020-02-20]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/33085/2/Iskarpa_SOT_41.pdf>
32. Kanonų teisės kodeksas. 2012. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
33. Katalikų bažnyčios katekizmas. 2012. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
34. Katalikų bažnyčios katekizmas. Santrauka. 2007. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
35. Kauneckas J. Lietuvių garsiausias filosofas, teologas, poetas. Antano Maceinos (Jasmanto) 100-osioms gimimo metinėms. 2008 „XXI amžius“ Nr. 9 (1602). [žiūrėta: 2020-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.xxiamzius.lt/numeriai/2008/02/01/atmi_02.html>.
36. Kreeft P. 2016. Kaip teisingai pasirinkti? Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
37. Krikščioniškosios ikonografijos žodynas. 1997. Sudarė Dalia Ramonienė. Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla.
38. Lietuvių žodynas. Prieiga per internetą: <<https://www.lietuviuzodynas.lt>>; <<https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Egzegetas>>.
39. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-430/2013. Teisės portalas Infolex [žiūrėta 2020-03-15/20]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp>>.
40. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-99-701/2017. Teisės portalas Infolex [žiūrėta 2020-03-15/20]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp>>.
41. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-393-916/2019. Teisės portalas Infolex [žiūrėta 2020-03-15/20]. Prieiga per internetą: <<https://www.infolex.lt/portal/start.asp>>.
42. Lietuvos Konstitucinė teisė. 2012. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas.
43. Lietuvos Respublikos Baudžiamasis kodeksas, 2000 m. su pakeitimais. Vilnius: VĮ Registrų centras.
44. Lietuvos Respublikos civilinio kodekso komentaras. Pirmoji knyga. Bendrosios nuostatos. 2001. Vilnius: Justitia.
45. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas, įsigaliojęs 2001-07-01 su pakeitimais. Vilnius: VĮ Registrų centras.
46. Lietuvos Respublikos Darbo kodeksas, įsigaliojęs 2017-07-01 su pakeitimais. Vilnius: VĮ Registrų centras.
47. Lietuvos Respublikos Konstitucija, Lietuvos Respublikos piliečių priimta 1992-10-25 referendume su pakeitimais.
48. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 1998-12-09 nutarimas byloje Nr. 2/98. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas [žiūrėta 2020-03-10]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt>>
49. Lietuvos Respublikos Konstitucinio teismo 2000-05-08 nutarimas. Lietuvos Respublikos Konstitucinis teismas [žiūrėta 2020-03-10]. Prieiga per internetą: <<https://www.lrkt.lt>>.
50. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2018-12-07] prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.278385>>.
51. Lietuvos teismai [žiūrėta 2020-04-14]. Prieiga per internetą: <<https://www.teismai.lt/lt/tarptautiniu-teisminiu-instituciju-sprendimai/europos-zmogaus-teisiu-teismo-sprendimai/1750>>;
52. Liturginis kalendorius. 2011-06-28. Šv. Ireniejus. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2020-02-26]. Prieiga per internetą <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2009-06-28-sv-irenejas/7164>>.
53. Lubich Ch. 2005. Meditacijos. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
54. Maceina A. 1973. Krikščionis pasaulyje. Čikaga: „Draugo“ spaustuvė.
55. Maksimaitis M. 1998. Užsienio teisės istorija. Vilnius: Justitia.
56. Marciuška V. 2016. Popiežių istorija: nuo šv. Petro iki Pranciškaus. Vatikanas. Vilnius: BMK leidykla.
57. *Mater et Magistra* Encyclical of Pope John XXIII on christianity and social progress. 1961-05-15. The Holy See [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: http://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_15051961_mater.html>.
58. Matulaitis K. A. 1961. Meilės ugnis. Čikaga: „Draugo spaustuvė“.
59. Merton Th. 1997. Gyvenimas ir šventumas. Katalikų pasaulio leidiniai.
60. Mizgirienė A. Mokymų ciklas „Didysis nuotykis – Žygis po Bibliją. Išganyto istorijos slėpinys“. Kretingos Viešpaties apreiškimo Švč. Mergelei Marijai parapija. 2018 m. balandis-gegužė.
61. Mizgiris R. 2019. Šventi, nes priklausome Dievui. Artuma, 2019 m. sausis 1.

62. Mizgiris R. Sekmadienio evangelija. Dešimt žodžių. 2015-03-07. Prieiga per internetą: <<https://www.delfi.lt/news/ringas/lit/sekmadienio-evangelija-desimt-zodziu.d?id=67345668>>.
63. Navickas A. 2015. Religijos laisvė ir žmogaus orumas. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2015-12-07-religijos-laisve-ir-zmogaus-orumas/138217>>.
64. Nekrošius I., Nekrošius V., Vėlyvis S. 1999. Romėnų teisė. Vilnius: Justitia.
65. Niederbacher B. 2015. Žmogaus orumas. Jesuiten Nr. 3, 2015 m. spalio, vertė t. Vidmantas Šimkūnas, SJ. Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-07-10-zmogaus-orumas/146353>>.
66. Oberdorfer B. 2010. Human Dignity and image of God. Scriptura 204 (2010), pp. 231-239. [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą: <<http://scriptura.journals.ac.za/pub/article/view/183/76>>.
67. *Octogesima Adveniens* Apostolic Letter of Pope Paul VI. 1971-05-14. The Holy See [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/content/paul-vi/en/apost_letters/documents/hf_p-vi_apl_19710514_octogesima-adveniens.html>.
68. Opus dei tinklalapis [žiūrėta 2020-03-01]. Prieiga per internetą: <<https://opusdei.org/lt-lt/>>.
69. Oželis R. 2006. Dievo Sendoros su Nojumi išganymo teologija. Soter 18(46), psl. 41-55, [žiūrėta 2020-01-10]. Prieiga per internetą: <https://www.vdu.lt/cris/bitstream/20.500.12259/34057/1/ISSN2335-8785_2006_N_18_46.PG_41-55.pdf>.
70. *Pacem in Terris* Encyclical of Pope John XXIII on establishing universal Peace in Truth, Justice, Charity, and Liberty. 1963-04-11. The Holy See [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/content/john-xxiii/en/encyclicals/documents/hf_j-xxiii_enc_11041963_pacem.html>.
71. Pasaulinė Liuteronų Federacija ir Katalikų Bažnyčia. Bendra deklaracija dėl nuteisinimo doktrinos. 1999-10-31. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-01-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.baznycioszinios.lt/old/bz0001/001dok.html>>.
72. Pauliaus VI. Apaštališkasis paraginimas *Evangelii nuntiandi* dėl evangelizacijos šiuolaikiniame pasaulyje. 1975-12-08. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-10]. Prieiga per internetą: <https://eis.katalikai.lt/vb/popieziai/paulius_vi/ap-paraginimai/1975-12-08_evangelii-nuntiandi>.
73. Pesche K. H. 1997. Krikščioniškoji etika. I tomas. Vilnius, Katalikų pasaulis.
74. Pijus XI. Apie visuomeninės tvarkos atnaujinimą (*Quadragesimo Anno*). Jaunimo sambūrio „Pro Patria“ portalas [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <<http://www.propatria.lt/2019/06/popiezius-pijus-xi-apie-visuomenines.html>>.
75. *Populorum Progressio* Encyclical of Pope Paul VI On The Development Of Peoples. 1967-03-26. The Holy See [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/content/paul-vi/en/encyclicals/documents/hf_p-vi_enc_26031967_populorum.html>.
76. Pranciškus Salezas. 2002. Išganymo kelias. Filotėja. Kaunas.
77. Prelatura del Opus Dei, Fundacion Studium, Scriptor [žiūrėta 2020-03-20]. Prieiga per internetą: <<https://opusdei.org/lt-lt/>>.
78. *Quadragesimo Anno* Encyclical of Pope Pius XI. 1931-05-15. The Holy See [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/content/pius-xi/en/encyclicals/documents/hf_p-xi_enc_19310515_quadragesimo-anno.html>.
79. Ramonas A. 2006. Doktrina apie malonę. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
80. Ramonas A. 2016. Krikščioniškoji eschatologija. Doktrina apie mirtį ir paskutiniuosius dalykus. Monografija. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
81. Reiterer F.V. 1997. Dievo teisyne ir gyvenimas. Vilnius: Aidai.
82. *Rerum Novarum* Encyclical of pope Leo XIII on capital and labor. 1891-05-15. The Holy See [žiūrėta 2019-10-06]. Prieiga per internetą: <http://w2.vatican.va/content/leo-xiii/en/encyclicals/documents/hf_l-xiii_enc_15051891_rerum-novarum.html>.
83. Rupšys A. 1995. Raktas į Senąjį Testamentą. I dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis.
84. Rupšys A. 1995. Raktas į Senąjį Testamentą. II dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis.
85. Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. I dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis.
86. Rupšys A. 1997. Raktas į Naująjį Testamentą. II dalis. Vilnius: Katalikų pasaulis.
87. Skandar H. 2018. Šventojo Sarbelijaus žodžiai. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
88. Skinkaitis R. 2016. Žmogaus, sukurto pagal Dievo paveikslą ir panašumą, teologinė perspektyva: mokslo monografija. Kaunas. [žiūrėta 2018-10-01] Prieiga per internetą: <<https://eltalpykla.vdu.lt/bitstream/handle/1/30690/ISBN9786094672064.pdf?sequence=5&isAllowed=y>>.
89. Swiderkowna A. 2001. Pašnekesiai apie Bibliją. Vilnius: Alma littera, psl. 16.
90. Šlapkauskas V. 2009. Žmogaus orumo sampratos problema. Jaunųjų mokslininkų darbai Nr. 2 (23). [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <http://www.su.lt/bylos/mokslo_leidiniai/jmd/09_02_23/slapkauskas.pdf>.
91. Šventasis Raštas. 2009. Vilnius: Katalikų pasaulio leidiniai.
92. Šventasis tėvas Pranciškus. 2015. Enciklika *Laudato Si'* apie rūpinimąsi bendraisiais namais. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
93. Šventasis tėvas Pranciškus. 2018. Apaštališkasis paraginimas *Gaudete et Exsultate* apie pašaukimą į šventumą šiuolaikiniame pasaulyje. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.

94. Šventasis tėvas Pranciškus. 2019. Apaštališkasis paraginimas *Christus vivit* jaunimui ir visai Dievo tautai.. Kaunas: Katalikų interneto tarnyba.
95. Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. 1982. Atgaila ir susitaikinimas. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-20]. Prieiga per internetą: <<https://www.baznycioszinios.lt/old/bz9903/903dok.html>>
96. Tarptautinės teologijos komisijos dokumentas. 2005. Žmogaus asmuo sukurtas pagal Dievo paveikslą. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2019-10-31]. Prieiga per internetą: <http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20040723_communion-stewardship_lit.html#_izanga>/
97. Tarptautinis ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių paktas. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174850>>.
98. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Lietuvos Respublikos Seimas [žiūrėta 2018-12-07]. Prieiga per internetą: <<https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.174848>>.
99. Trimakas K. A. 1996. Žmogaus aukščiausi skrydžiai. Religinių išgyvenimų psichologija. Kaunas: Tarpdiecezinė katechetikos komisija.
100. Vabuolas Ž. 2008. Istorinis žvilgsnis į socialinį bažnyčios mokymą: socialiniai bažnyčios dokumentai. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2019-10-01]. Prieiga per internetą: https://katalikai.lt/files/media/iustitia-et-pax/mons-z-vabuolas_baznycios-dokumentai_istorinis-zvilgsnis.pdf.
101. Vaišvila A. 2000. Teisės teorija. Vilnius: Justitia.
102. Vaišvila A. 2005. Žmogaus orumas ir teisė į orumą teisinio personalizmo požiūriu (nuo statiškojo prie tampančio orumo sampratos). Jurisprudencija, 2005, Nr. 71(63). [žiūrėta 2020-01-03]. Prieiga per internetą: <https://www.mruni.eu/upload/iblock/5e2/005_vaisvila.pdf>.
103. Veikli krikščionybė versle ir ekonomikoje. Ordo socialis rinktinė. 1996. Vilnius: Aidai.
104. Vyriausybės atstovas Europos žmogaus teisių teisme. EŽTT sprendimai ir nutarimai bylose prieš Lietuvą. [žiūrėta 2020-04-14]. Prieiga per internetą: <lv-atstovas-eztt.lt>.
105. Vyskupaitienė M. Gailestingumo darbai: ką apie juos žinome? Interneto dienraštis Bernardinai.lt. [žiūrėta 2016-06-09]. Prieiga per internetą: <<http://www.bernardinai.lt/straipsnis/2016-06-09-gailestingumo-darbai-ka-apie-juos-zinome/145364>>.
106. Visuotinė lietuvių enciklopedija. Prieiga per internetą: < <https://www.vle.lt>>; <<https://www.vle.lt/Straipsnis/patristika-2798>>; <<https://www.lietuviuzodynas.lt/terminai/Kontempliacija>>; <<https://www.vle.lt/Straipsnis/Populorum-progressio-6339>>; <<https://www.vle.lt/Straipsnis/agape-71246>>; <<https://www.vle.lt/Straipsnis/Desimt-Dievo-isakymu-64497>>.
107. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. JTO Generalinės Asamblėja 1948-12-10.
108. Visuotinės Bažnyčios žinios. Benediktas XVI: nuolankiai priimti Bažnyčios silpnybes. Katalikų interneto tarnyba [žiūrėta 2020-02-01]. Prieiga per internetą: <<https://www.katalikai.lt/index.php?id=8&nid=1393>>
109. Wojtyła K. 1994. Meilė ir atsakomybė. Vilnius: Alka.
110. Žalimas D., Žaltauskaitė-Žalimienė, Petrauskas Z., Saladžius J. 2001. Tarptautinės organizacijos. Vilnius: Justitia.

SANTRAUKA

Darbo autorius: Rimkienė V.

Žmogaus orumas ir pašaukimo į šventumą visuotinumas socialiniame - teisiniame kontekste.

Dvasinio konsultavimo ir asistavimo programos magistratūros studijų baigiamasis darbas.

Darbo vadovas: doc. Dr. V. Juškienė.

Klaipėdos universitetas: Klaipėda, - 78 p.

Raktažodžiai: žmogaus asmuo, orumas, prigimtinių teisės, pašaukimas, šventumas.

Darbo tikslas – atskleisti žmogaus orumo ir pašaukimo į šventumą visuotinumą socialiniame - teisiniame kontekste. Darbe pašaukimas į šventumą analizuojamas kaip per visą Dievo ir žmogaus istoriją (žmogaus išganyimo istoriją) nuo pat sukūrimo besidriekianti gija, skirtas be išimties visiems žmonėms; atskleidžiamas žmogaus asmens orumo ir pašaukimo į šventumą ryšys. Darbo pirmoje dalyje pristatomas žmogaus asmuo krikščioniškos antropologijos požiūriu, kaip *imago Dei* – tobuliausias Dievo kūrinys. Antrojoje dalyje analizuojamas bei aktualizuojamas žmogaus orumas ir iš jo kylančios prigimtinių teisės juridiniame ir socialinio Bažnyčios mokymo kontekste. Trečioje dalyje analizuojamos Dievo ir žmonių sandoros kaip žmogaus pašaukimo į šventumą forma, atskleidžiamas pašaukimo į šventumą kristocentriškumas ir visuotinumas bei apžvelgiamos šventėjimo gairės Naujosios Sandoros kontekste.

Imago Dei yra žmogaus pamatinis nukreiptumas į Dievą, atskleidžiantis pašaukimo esmę bei sudarantis žmogaus orumo ir neatimamą žmogaus teisių pagrindą. Dievo paveikslas apima visą žmogaus gyvenimą – profesinę, kūrybinę veiklą, tarnystę, šeimą, asmenybę. Žmogus iš prigimties yra orus. Išskirtinis žmogaus orumo pagrindas yra jo pašaukimas bendrauti su Dievu, t.y. tobulumui ir šventumui. Pagrindinė asmenybės sklaidos kryptis ir vienintelė teisinga žmogaus vystymosi kryptis - Dievop, įgyti ir išsaugoti panašumą į Dievą. Žmogus, turintis *imago Dei* orumą, turi neginčytiną prigimtinę teisę siekti šventumo pasaulyje. Remiantis universaliu teisių ir pareigų vienovės principu, ši teisė įgyvendinama vykdant pareigą laikytis Dievo įsakymų ir gyventi meile. Tik per meilės ir gailestingumo darbus galima atskleisti Dievo paveikslą savyje ir leisti jam atsiskleisti kitame, parodyti deramą pagarbą žmogaus asmens orumui bei iš jo kylančioms teisėms, augti ir bręsti dvasia, atliepiant į esminį žmogaus sukūrimo sandoros metu įdiegtą pašaukimą, kuris atsiskleidžia Naujojoje Sandoroje kvietimu sekti Kristumi. Šventėjimas vyksta per Dievo malonę, kuri veikia tik esant žmogaus laisvos valios apsisprendimui.

SUMMARY

Author of thesis: Rimkienė V.

Human dignity and universality of the vocation to holiness in the social – legal context.

Graduation thesis of Master degree studies in Spiritual Consulting and Assisting program.

Thesis supervisor: doc. Dr. V. Juškienė.

Klaipėda University: Klaipėda, - 78 p.

Key words: human person, dignity, original rights, vocation, holiness.

Aim of thesis – to reveal the universality of human dignity and vocation to holiness in social – legal context. In this thesis the vocation to holiness is analyzed as the unity of divine and human history (salvation history) starting at the Creation and which is intended to all people without exception; the connection between human dignity and vocation to holiness is revealed. In the first part the human person is presented as *imago Dei* - most perfect creature of God - from the point of view of Christian anthropology. In the second part human dignity and original human rights which rise from human dignity are analyzed and actualized in the context of juridical and Church's social teaching. In the third part Biblical covenants between God and people as a form of human vocation to holiness are analyzed, the christocentricity and universality of the vocation to holiness are revealed and the directions to sanctification in the context of the New Covenant are discussed.

Imago Dei is the original direction of human person towards God, which reveals the essence of vocation and which is the basis of human dignity and integral part of human rights. The image of God encompasses the whole human life: professional and creative activities, service to others, family and personality. Human person is dignified in his nature. The exceptional basis for human dignity is his vocation to communicate with God - a vocation for perfection and holiness. The major direction of human personal growth and main direction for human perfection is towards God with the purpose to acquire and to maintain the likeness of God. Human being, who has the dignity of *imago Dei*, also has non-disputable original right for seeking holiness in the world. Referring to universal principle of the unity of rights and responsibilities, this right for holiness is fulfilled by the responsibility to keep the Commandments of God and living the call to love. Only by the works of love and mercy it is possible to reveal the image of God in oneself and to allow this image to be revealed in other persons. By works of love and mercy it is possible to show respect to the human personal dignity and the rights that rise from it, it is possible to grow and mature spiritually in responding to the vocation, given at Creation and fulfilled in New Covenant, which is to follow Christ. Sanctification of human person is fulfilled through the grace of God which works only with the cooperation of the free will of the person.